

TISZATÁJ

2

1949 JÚNIUS

III. ÉVFOLYAM

ÁRA 3 FT.

T I S Z A T Á J

IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT

Szerkeszti: ERDŐDI JÓZSEF

Társszerkesztők: SÖTÉR ISTVÁN és HALASZ ELŐD

Felelős szerkesztő és kiadó: ERTSEY PÉTER

Főmunkatársak:

LÓKÖS ZOLTÁN, NAGY SÁNDOR, SERES JÓZSEF,
TRENCSÉNYI-WALDAPFEL IMRE

KIADJA A SZEGEDI SZABADMŰVELŐDÉSI TANÁCS

Szerkesztőség és kiadóhivatal: SZEGED, Aradi Vértanúk-tere 3. (Postafiók 46)

Postacsekkszám: 603.533

MEGJELENIK NEGYEDÉVENKÉNT

Minden cikkért írója felel — Kéziratokat nem őrzünk meg

Előfizetési díj egy évre 12 forint, félévre 6 forint.

Jogi személyeknek egy évre: 30 forint — Egyes szám ára 3 forint.

T A R T A L O M

Oldal

<i>Erdődi József</i> : Puskin — a politikus költő — — — — —	93
<i>Puskin</i> : Négy vers (Trencsényi-W. Imre fordítása) — — — — —	101
<i>Nagy Sándor</i> : Vénember szabadulása — — — — —	102
<i>Lódi Ferenc</i> : Két vers — — — — —	113
<i>Takács Tibor</i> : Két vers — — — — —	112
<i>Seres József</i> : Pezsdül a munka... — — — — —	115
<i>Hviezdoszláv</i> : Vers (Zeley Ferenc fordítása)... — — — — —	121
<i>Jiri Wolker</i> : Vers (Breznay Béla fordítása).. — — — — —	122
<i>Jilemniczký Péter</i> : A szél megfordul (Regényrészlet) — — — — —	123
<i>Slavik Frigyes</i> : A mai cseh irodalom... — — — — —	132

TÜKÖR

<i>Bécsi Tamás</i> : A két Tatjana — — — — —	137
<i>Király József</i> : Az új nevelés hőse — — — — —	148
<i>Varga Imre</i> : Bába és sírásó — — — — —	153

KÖNYVEK

<i>Vörös a nap félkorongja</i> , <i>Michail Bubennov</i> : Fehér nyírfa, <i>Pantjorov</i> : Virágzó élet, <i>Georges Politzer</i> : A filozófia alapelemei, <i>Maurice Cornforth</i> : Tudomány az idealizmus ellen, <i>Táncsics Mihály</i> : Életpályám, <i>Dolgozók hangversenykalauza</i> , <i>Lope de Vega</i> : A kertész kutyája,	157
---	-----

IRODALMI TAJÉKOZTATO

<i>Korolenko</i> : Az ifjélet napja, <i>Megnyerjük az élet csatáját</i> , <i>Szemtanú</i> , <i>Inber</i> : Leningrád ostroma, <i>Rideg</i> : Tűzpróba, <i>Oszejeva</i> : IV-ik Bé, <i>Kljonov</i> : A könyvtáros vezérkönyve, <i>Merimée</i> : Az oltáriszentség hintaja, <i>Gudzij</i> : Tolsztoj, <i>Szegedi</i> : Ez a ház eladó, <i>Móricz</i> : A galamb papné.	161
--	-----

PUSKIN — A POLITIKUS KÖLTŐ*

A nagy orosz költő, Alexandr Szergejevics *Puskin* születésének 150. évfordulója alkalmából ünnepségre gyűltünk össze.

Puskinról a proletáriátus legnagyobb írója, M. Gorkij azt mondta, hogy „a mi büszkeségünk“. Amikor Gorkij ezekkel a szavakkal jellemezte a Szovjetunió lakosságának viszonyát klasszikus nagy költőjéhez, akkor *mi* még nem mondhattuk, hogy Puskin a *mi* büszkeségünk *is*, de ma, amikor hazánkban a felszabadult dolgozók emlékeznek meg róla, akkor *mi* is kijelenthetjük már, hogy *Puskin a miénk lett*, ő a *mi* büszkeségünk *is*.

Természetesen nem az a Puskin a miénk, akit az előző évtizedek irodalmi kritikája és közvéleményirányítása akart a magyar olvasóközönségre — és hozzáfűzöm: a *szűk* polgári olvasóközönségre — ráerőszakolni. Mert a múlt század végétől kezdve mindig csak a világi, a szerelmes naplóverseket író, a szép Dunya elcsábításáról, az unatkozó Anyeginről és a Pikkdáma kártyaszenvedélytől és vagyonszerzéstől meghabarodott Hermannjáról emlékező Puskint láttak szentimentális beállítottságú, fizikai izgalmat kereső olvasóink.

Ma revízió megy végbe a magyar irodalomtörténeti felfogásban. Ez a revízió azt mondja, hogy átértékelésünkben „alapvető szempontunk csak ez lehet: irodalmunk reflexe a magyar nép harcának szabadságáért, függetlenségéért, boldogságáért.“ (Lukács György: Irodalomtörténet, 1949. 1. sz.: 6—7. l.) Ha tehát irodalomtörténeti felfogásunkat a magyar irodalom terén politikai-társadalmi szempontból átvizsgálás tárgyává tesszük, akkor ez legyen a szempontja irodalmi ízlésünknek is, mind a magyar, mind a külföldi irodalom terén. Puskint *mi* többé nem akarjuk csak szerelmes költőként és epedező lovagként látni, hanem azt a viszonyt akarjuk kiértékelni, amely őt kora *társadalmi* kérdéseire fűzte, tehát a *politikus* költőt akarjuk látni.

Puskin maga határozta meg helyét az elnyomottakért folytatott harcban. Miként sokan költőelődei és költőutódai közül, ő is megírta versben saját emlékművét, megmondva, mit tart tevékenységében értékesnek.

A nagy latin költő, Horatius mintájára készült Puskin e verse. De Horatius azzal büszkélkedik csupán, hogy a görög versmértéket Itália földjére vitte át, tehát pusztán irodalmi, pontosabban kifejezve: külső, formai cselekedetet értékel, mert saját költői felfogása nem volt harcosértékű, hanem ellenkezőleg a megegyezés, az elvonulás, a másokkal-nem-törődés, a maga nyugalmanak az óvása.

* A szegedi Puskin-ünnepségen tartott beszéd.

Horatius, a római költő, az akkori birtokos osztály békésen borozgatását óvta, az arany középutat, nehogy valamilyen jogait követelő „szélsőség“ kilendítse villájából.

Az „orosz költészet atyja“ Gyerzsavin Gavriila Romanovics (1743—1816) Horatiust utánozva szintén ír egy Emlékművem c. verset. Mit állít érdemül magának, ércnél maradandóbbként? „Bájos orosz szóval Felica jótetteiről szóltam / Szívbeli egyszerűséggel beszéltem istenről, / És az igazságot a cároknak mosolyogva megmondtam.“ Gyerzsavin azért követeli magának a dicsőséget, mert enyhe célozgatással — hízelegve mégis — II. Jekaterina cárnő egykét intézkedését bírálta. Ezért követeli, hogy híre elterjedjen a Fehér-tengertől a Fekete-tengerig, arra, amerre a Volga-, Donn-, Néva- és Ural-folyók zúgnak. A végtelenszámú nemzetek azért emlékezzenek meg róla, mert az ismeretlenségből emelkedett ki és tiszteljék, míg a szlávokat tisztelik.

Puskin szava már egész másképp cseng. Ő is emlékművet emel magának, de nem irodalmi formai tettért, mint Horatius, sem mosolygós szavakért, mint Gyerzsavin.

Halála előtt egy évvel írva, tudta, hogy Oroszthonban minden nyelven meg fognak róla emlékezni: szlávul, finnül, hívni fogja a még ma (tehát akkor) vad tunguz és a sztjeppék barátja, a kalmük.

Tehát Puskin meg volt győződve, hogy a műveltség be fog törni az akkori Oroszország kis népeihez is, azok fel fognak szabadulni, tanulnak és művelődnek.

Nem a kiválasztottak fogják őt emlegetni, nem formai érdekért dicsérik majd, mint Horatiust, sem bocsánatkérő mosollyal mondott igazságokért, hanem mert: „lírám jóérzésre ébresztett“ és a „szabadságot dicsőítettem kegyetlen századomban“ és „jóságra hívtam az elbukottak irányában“.

Politikai érdemeit emeli ki Puskin és megbecsülést nem vár mástól csak a *néptől*: „és sokáig kedvel majd a nép“. Valóban így is volt: Puskin nem a kis arisztokrata udvari kör, a cárt tömjénező nemesek költője volt, hanem a népé. Mikor 1837-ben gyilkos párban a cári udvar kedveltje, a Franciaországból menekült fehér tiszt, d'Anthès meggyilkolta, akkor ravatalához az egyszerű emberek tízezrei zárandokoltak és az utca képe megmutatta, hogy kinek volt az írója: mert nem előkelő fogatoktól és pompázó ruhás nemesektől feketéllett az utca, hanem egyszerű emberek hatalmas tömegétől. A cári kormány megriadt, mert emberek tízezrei egy évszázaddal ezelőtt annyit jelentettek, hogy megmozdult a cári Pétervárad egész népe: ez tüntetés volt, kiállítás a cári hatalom ellen.

És ugyanakkor Puskin kortársa, Lermontov költői szóval vádolva kiállotta bűnüket a gyilkolásra felbújtók fülébe:

„S ti gőgös sarjai
Aljasságuk felől híres atyáknak,
Akiknek irgalmatlan sarkai
Sok nemzedék boldogságára hágtak,
Ti, kik a trón körül falánk tömegben álltok
Szabadság, szellem és hírnév hóhérai,

Kik pajzsul magatoknak törvényt csináltak,
 Földi igazság nem tud rátok lesújtani.
 De van égi bíróság, te bűnös, büszke had,
 Van ott bíró, vár rátok az.
 Bíró, ki az aranycsengésre nem ad
 S ki tudja, mit művelt, a gaz!*

(A költő halála*)

A cári kormány megrémült: éjtszaka lopva szánkóra rakatta Puskin holttestét és titokban temették el a fővárostól távol, nehogy a nép moraja és tüntetése lázadássá váljék.

Mi tette Puskinat a nép, a széles értelemben vett nép költőjévé, írójává?

Puskin nem akart olyan költő lenni, aki csak a táj szépségét, az udvari élet gyönyöreit, a szórakozást, egy nő kecsességét dicsőíti. Puskin szélesebb értelemben fogta fel a költő hivatását, úgy, ahogy azt nagy orosz kritikus-kortása, Bjelinszkij követelte: *a költő állampolgár legyen*. Puskin nem akart függvénye lenni a kornak, alkalmazkodni hozzá, hanem ellenkezőleg *alakítani* azt.

Ahhoz, hogy a költő korát alakíthassa, eszközének a nyelvnek kell lennie. De az orosz irodalmi nyelv Puskin korában nem volt az egész közösség nyelve, mert a XVIII. században egy külön nyelvet teremtettek az irodalom számára, egy felsőbb nyelvet az uralkodó osztály számára. Puskin küzdelme itt kezdődik: a nép nyelvét beviinni az irodalomba, eltüntetni azt a különbséget, amely elválasztja nyelvileg a széles tömeget a kiválasztottaktól. Naplójába 1830-ban a következőket írta: „Alfieri a firenzei piactereken tanulmányozta az olasz nyelvet, nekünk sem ártana, ha néhanapján meghallgatnók a moszkvai ostyasütőasszonyok társalgását. Meglepően tiszta és helyes nyelvet beszélnek.”

Puskin nyelvének kifejlődésére nagy hatással voltak a dajkájától, Marina Rogyionovától hallott népmesék, egyáltalában paraszt dajkájának a jelleme; és mikor szülőhelyéről a fővárosba ment, akkor jobbágykísérőt adott mellé apja, miáltal folytatódott ez a népnyelvi hatás. De Puskin nem elégedett meg a környezetadta népi elemekkel: tudatosan kereste a népi hatást. Kóborgott beszarábiai cigányok közt, Orenburgba utazva népdalokat és népmondákat hallgatott meg és jegyzett fel magának, beöltözött zsidónak, cigánynak, hogy az életet közvetlen valóságában ragadhassa meg.

Igy felkészülve fordul szembe azzal a reakciós nyelvészeti körrel, amelynek az élén Siskov admirális áll. Puskin az Arzamas-kör tagja és innen esatázik a túlélt irodalmi hiedelmek ellen. De ez csak a nyelvi oldala a küzdelemnek: eszköz teremtése a valóságnak megfelelő írásmódhoz.

A hivatalos üldözés, száműzetés és megaláztatás ellenére Puskin a megfelelő nyelvhez megfelelő témát is választ magának. Az élet reális felfogása megláttatja vele a megdöbbenő ellentétet. A XIX. sz. elején a felvilágosodás eszméi a Nyugatot járt cári tiszték révén

* Gábor Andor fordítása.

eljutnak Oroszországba. Puskin vállalkozik arra, hogy terjesztője, magvetője legyen ezeknek a gondolatoknak. 1823-ban így írt egyik versében:

„Szabadság árva magvetője
Hajnalban mentem a mezőre,
Hogy tiszta kézzel jó magot
A barázdába szórjak ott.“*

Néha-néha megtorpant ebben a magvetésben, mert kemény volt még a társadalmilag elő nem készített rög, de verseit titokban le-másolva minden haladószellemű orosz magánál őrizte. Verseinek befolyása haladó kortársaira (a gyekabristákra) felmérhetetlen.

De ez a tevékenysége nemcsak a lírai költemények terére terjed ki. Társadalmi kérdést ragad ki Anyegin c. verses regényében is.

Anyeginben egyesül legjobban Puskin munkásságának két vonása: a reális szemléletmódnak társadalmi kérdéssel való egybekapcsolása, ezért mondhatta Bjelinszkij az Anyegin-t az „orosz élet enciklopédiá“-jának. Anyegin elkényeztetett arisztokrata csemete, aki a felesleges emberek sorába tartozik, mert nincs társadalmi szerepe hazájában. Egyetlen társadalmi cselekedete abban nyilvánul meg, hogy jobban bánik szomszédainál jobbágyaival és ezért szomszédai benne szabadkőművest gyanítanak. Különbözik nem jobb, nem rosszabb többi, bálba be — bálból kijáró, unatkozó társainál, akiket nem azért kínoz az unalom, mert ez európai divat, hanem azért, mert nincs tennivalójuk, nincs létjogosultságuk a földön: ők csak önnön szórakoztatásukért vannak, a napot verik agyon.

Egyes irodalomtörténészek azt mondják, hogy Puskin részvétellel nézte művének főhősét: Anyegin-t. Aligha hüszem, mert ő maga is választhatta volna az örökös szórakozást, a cári udvar kedveltje, udvari költője lehetett volna, hiszen I. Miklós cár megkísérelte, hogy magához édesgesse és ő mégis a hivatást választotta: küzdeni a szabadságért harcolni az elnyomás ellen: „Megvásárolhatatlan hangem az orosz nép visszhangja.“

Puskin részvéte nem Anyeginnak szól, ha részvétről egyáltalában szólhatunk, hanem Tatyánának, az egészséges szellemű, emberi jogait követelő lánynak, aki kiszakítja magát a kor érzélgős, alárendelő keretéből. Puskin több ízben megemlékezik műveiben a társadalmilag elnyomott nőről, aki dolgozik, tevékenykedik, míg a nemes férj csak vadászik, lakmározik, még a gazdasággal sem törődik. A nőnek érzelmi jogai sincsenek, választják, viszik és a megszokás pótolja a szeretetet.

Így ír Anyeginben:

„Mint az, ő is leánykorában
Nagy elegántul öltözött,
De férjhez adták hamarjában
Nem kérdezték erről őt,
Az okos férj elvitte menten
A falujába — hadd feledjen!

* Kardos László fordítása.

'Az új asszony hát elpakolt
 S a környezet hogy ott mi volt?...
 Biz' ő előbb búban pityergett,
 Urát is majd ott hagyta már —
 De gazdaságban/munka vár:
 Megszokta — és elégedett lett,
 A megszokás: égből vigasz,
 Mert boldogságot pótol az.

'A megszokástól szűnt a bánat,
 Mit el nem oltott semmi más;
 Végül teljes megnyugovást ad
 E nagyszerű tapasztalás:
 Kioktatá a dolgos élet,
 Mint kell elkormányozni férjet.
 Ezt eltalálta ügyesen,
 Folyt minden aztán rendesen;
 Munkásokhoz kikocsikázgat,
 Gombát besózza télire,
 Újoncok haját nyíri le,
 Szombatnapon fürdőt csináltat,
 Fölképel lányceselédeket —
 Urától mitse' kérde meg.“*

Ebből a lealázó béklyózó keretből akar kitörni Tatyána. Nem sikerül, mert a kor még nem teremtette meg a megfelelő társadalmi előfeltételeket.

Társadalmi kérdéshez nyúl Puskin akkor is, amikor a Pugacsov-lázadást regényszerűen megírja A kapitány leánya c. művében. Pugacsov és Sztyenka Razin, ez a két legendás Dózsája az orosz történelemnek. Nem véletlen, hogy a Pugacsov-féle történethez nyúlt Puskin: hiszen korábban a parasztság és a nemzetiségek elnyomása éppen úgy dúlt, mint az előző századbéli felkelők idejében. Mintegy figyelmeztetésül foglalkozik evvel a témával, bár a cenzura és a cárról óvja tőle, de nem szakadhat el attól a témától, amely magában hordja az intést: adjatok a népnek, míg kér, mert rettenetes haragja.

Az egész regény mélyen rejlő és mégsem rejtett értelmét megtalálhatjuk abban a népmesében, amelyet Pugacsov mond el Grinyevnek:

„Egyszer a sas kérdezte a hollót: Mondd csak, holló-madár, miért érsz meg te ezen a világon háromszáz évet és én meg összevissza csak harminchárom évig élek.

Ez onnan van, bátyuska, felelt neki a holló, hogy te friss vért iszol, én meg döghússal táplálkozom.

A sas elgondolkodott: Gyerünk, megpróbálom, azt fogok enni, amit te.

Jól van.

Elrepült a sas, meg a holló. Egy elhullott lóra akad-

* Mészöly Gedeon fordítása.

lak; lebecsátkoztak és rátelepedtek. A holló nekilátott, marcangolta és dicsérte a döghúst. A sas belevágta csőrét egyszer, belevágta kétszer, megrezzentette szárnyát és így, szólt a hollóhoz:

Nem, holló-bátyám; semminthogy háromszáz évig döghússal táplálkozzam; jobb egyszer friss vért inni, aztán legyen, ahogy isten rendelte!"

Ebben a mesében fejezte ki Puskin az orosz jobbagyparaszt-ságnak azt az elhatározottságát, hogy inkább vérével fizetve harcol a szabadságért, az önkényuralom ellen, de nem tűri tovább a cári elnyomást.

A drámával kapcsolatban Puskin szakít a régi hagyományokkal, amelyek szerint a dráma emelkedett, (főúri, királyi) társadalmi körben lejátszódó eseményt vehet csak tárgyául. Puskin felteszi magának a kérdést: „Mi a dráma célja? Az ember sorsa és a népsorsa“ és ezzel a meghatározással a drámát kiemeli individualista lezártágából, történeti drámájának hatalmas hátteret ad, amennyiben a népet teszi meg háttérül. Legnagyobb drámai alkotása, amelynek életében való bemutatását megakadályozta korának cári cenzurája és amely teljes egészében csak a Szovjetunióban került bemutatásra: Borisz Godunov. Az első pillanatra látszólag XVI. és XVII. sz. orosz bojárjainak története elevenedik csak meg benne, mint küzd Borisz Godunov és ellenfele a barátból magacsinált Dmitrij cár a hatalomért. Azonban a marxizmus történetbölcseletének megformálása előtt senki sem mondta ki olyan határozott fogalmazással, mint éppen Puskin, hogy csak a gazdasági előnyök a véres háborúk okai. A főurak tudják, hogy Dmitrij nem is Dmitrij, hanem csak szökött kódorgó barát, de mit is törődnek vele; fő a hódító háború:

„Tudd meg: a király,

A főurak s a pápa nem kutatják,

Hogy szavaimban mennyi az igazság.

Dmitrij vagyok vagy sem — mit kérdik ők!

— Ürügy vagyok pörökre s háborúra,

Nekik csak ez kell...“*

(Szökőkút jelenet)

A nép ebben a küzdelemben, mely a vályú körül folyik, nem vesz részt, mert tudja, nem az ő dolga. Sírnak az emberek, mert kényszerítik őket álsírásra, éljeneznek, mert kényszerítik áléljenzésre. Így jellemzi Puskin a nép helyzetét, amely egyelőre a szenvedésből folyó tapasztalatszerzés és gyűlöletgyűjtés ideje:

A nép ugyan kiált térden állva, sirva:

A NÉP: „Atyánk kegyelmezz! Uralkodj mirajtunk!

Cárunk, atyánk te légy!

EGYIK: (halkan)

Mért sírnak ott?

MASIK: Hogy tudhassuk? Bojárok dolga ez,
Nem rajtunk áll.

* Gáspár Endre fordítása.

- ASSZONY: (kisgyermekkel): Mit? Most, hogy, sírni kell,
Elhallgatott! Megállj! Jön a mumus!
Sírsz rögtön, nyafka kölyke!
(Ledobja a gyereket, az sívalkodik)
Így ni, most jó!
- EGYIK: Sírjunk mi is testvér.
MASIK: Váltig igyekszem.
De nem tudok.
- EGYIK: Én sem. Nincs hagyma nálad?
Kenjük szemünkbe.
- MÁSIK: Nyállal egyszerűbb.
Hát most mi van?
- EGYIK: Ki itt elég okos?
A NÉP: Ő lett urunk! A cár! Már nem szabódik!
Borisz a cárunk! Üdv Borisznak, üdv!"

Borisz Godunovban a nép még elnyomott, de Puskin profetizmusa megcsillogtatja már a jövőt Bászmanov hadvezér alakjában: kell egy új kornak jönnie, hol csak az ember képessége, s nem elődjeinek multja a mérvadó.

- BORISZ: „Vezérül téged küldelek oda:
Nem származásnak, észnek szól a rang,
S a rangsoron hadd rágódjék a gög.
Ideje már, hogy túltegyem magam
Az úri csorda bosszús zsörtölésén,
S fittyet hányjak a végzetes szokásra.
BÁSZMÁNOV: Százszer szerencsés lesz, uralkodóm,
A nap, melyen a címerkönyveket,
Minden családi gög és veszély szülőit
Tűz nyeli el.
BORISZ: Nincs messze az a nap.“

Ez az a bizás, amely Puskin politikai élete művét áthatja. „Jövő nemzedékek polgára vagyok“ mondja önmagáról. De művét nem az individualista humanizmus hatja át, amelyik csak önmaga számára követel szabadságot. Számúzte költészetéből az egyénieskedő és csak a maga jogait követelő byronizmust: előre gondolt arra, hogy az igazi demokráciában a közösség együttes akarata rendeli a törvényt, nem tűr meg magán belül dekadens egyénieskedőt.

A cigányok c. elbeszélő költeményében írja Puskin, az öreg vajda szájába adva felfogását, mikor a vajda elüzi a cigányközösség törvényeit el nem ismerő idegent:

„Idegen maradtál minálunk,
A szabadságod másszínű,
Közös sorsot mi nem találunk,
Jó és szelíd a mi világunk,
De te kevély vagy, rossz-szívű.

Maradj el itt, magadba menj el,
Békülj ki háborgó sziveddel!***

Ez az önmagának demokratikusan törvénytadó közösség el fog jönni: tudta Puskin. Megjósolta tanítójához, a nyugati szabadságeszméktől áthatott Csáádájevhez írt versében (1818).

„Eltársam, hidd: még eljön ő,
A boldogság hajnalsugára,
Oroszthonban föltámad dicsőn.
S a zsarnokság romhalmazára
Nevünk bevési a jövő.“***

Puskin Emlékművem c. versében megírta, hogy a sírjához vezető „népi út“ nem növi be a fű. — Mikor 1942-ben a fasisztáktól megszállott Ukrajnában jártam, betértem egy parasztházba. Összebarátkoztam a házikóban élő idős asszonnyal, töredezett orosz tudással értésére adtam, hogy én is olyan üldözött vagyok, mint ő. Mire bizalma felébredt irántam és reményt akart belém önteni: előhozott egy tányért, amelyre Puskin képe volt ráfestve és előhozott egy iskolai olvasókönyvet, amelyből felolvasta nekem Puskin Emlékművem c. versét. Erőt adott e vers, mert hozzám szólt, az esetthez és mindenkihez, akit megfosztott az önkény szabadságától.

És azóta tudom, hogy Puskin nem egy nép, nemcsak az orosz nép büszkesége, a miénk is, mert hozzá hasonló, szabadságot szerető, a szabadságért ugyanannak az I. Miklós cárnak a fegyvereitől kivégzett költő csak egy van: Petőfi.

S miként Petőfi neve összeforrt bennünk a szabadság fogalmával, ugyanúgy forrjon össze a Szabadság értelme bennünk Puskin alkotásaival is.

„Kelj fel nap, tűnj el sötétség!“ — kiáltott idézőn-vágyón Puskin.

És a nap felkelt a szocializmus országában; Puskin eszméi teljesültek.

ERDŐDI JÓZSEF

* Hegedűs Géza fordítása.

** Lányi Sarolta fordítása.

PUSKIN: NÉGY VERS

NE SÍRJ...

Te hű görög hitves, ne sírj, mint hős esett el,
 Szívében az ellenség fegyvere.
 Ne sírj — a harc előtt, hogy járjon becsülettel,
 Az utat meg nem te mutattad-e?
 Akkor, mint ki a búcsú nehéz óráját érzi,
 Komolyra váltan adta kezét neked a férfi,
 Kisiáira áldást könnyezve mondott.
 De már a szabadság sötét zászlója lengett.
 Ő, mint Aristogeitón, mirtus-lombot
 Kardjára fonva, a halálba rontott,
 Nagy ügyet védve, szentet.

SZÖLŐ

Hogy eltűnt a tűnő tavasszal,
 A rózsát már nem siratom,
 A szőlő fürtje megvigasztal,
 Mely érik a hegyoldalon,
 Szépség ez is, amit a tájnak
 Az arany ős, tud nyújtani,
 Hosszú és áttetsző, akárcsak
 Az ifjú leány ujjai.

A MADÁRKA

Hazámnak régi szép szokását
 Számúzve is megtartom én:
 Elengedek egy kis madárkát
 A tavasz kedves ünnepén.
 Ebben vigasztalást találok,
 Hisz zúgolódní nincs okom,
 Amíg a drága szabadságot
 Egy teremtésnek én adom.

DAJKÁMNÁK

Balsorsomban sem hagysz el engem,
 Fehérhajú, szelíd galamb,
 A meghitt, messzi fenyvesekben
 Te vársz rám, régen, egymagad.
 Gyertyácskát gyújtasz ablakodnál
 Estére mindig pontosan,
 Ráncos kezében tú motollál
 És mindig kézimunka van.
 S közben, ha bármi kis zaj támad,
 Az utat, kaput figyeled,
 Balsejtelem, nehéz gond, bánat
 Szorítja össze szívedet.

Fordította: TRENCSENYI-WALDAPFEL IMRE

VÉNEMBER SZABADULÁSA.

Le kell írnom már e sorokat apám miatt. Ha falum felé kerülök, barátok és ellenségek gúnyolnak velem, hogy apám ezt meg azt csinálta, itt meg ott művelt valami helyrehozhatatlant. Egyszóval vénkorára valami történt szülémmel, amit sokan nem tudnak megérteni s az ostobák talán károsnak nézik. Édesanyám se nyugszik, félelmek rettentik és otthonjártomban újra megkért, hogy találkozzunk vele, javítanom meg, mert ha ez így megy tovább, még majd a rendőrök viszik el.

Nos én, ki új szívemmel figyelhettem meg őt, itt többek megnyugtatóra közreadom észleleteim, s ha elfogultság lenne írásomban, bocsássanak meg; hiszen édes szüleimről, apámról van szó.

Mert ki volt ő még néhány évvel ezelőtt is? ... Vénember, a munka obszitalan katonája, aki nem sok vizet zavar, csendes ember, kinek a koldússágtól való félelme csak édesanyám riasztotta. Úgy esett ugyanis, hogy apámat harmincéves kubikolás után havi hatvan pengővel felvette az Igali Ármentesítő árokpucolónak és apám szívesen ment, mert ez is biztosabb volt a földmunkás kóboreletnél. Én már kamaszkorom óta ilyen körülmények között nőttem fel s míg én egyre dühödtebb lettem a szegénységtől, az előttem megmagyarázhatatlan világtól, apámat egyre nyugodtabb embernek ismertem meg. Csak néhai borivásoknál hasadt fel ismeretlen emberisége. Ilyenkor nyers keserőséggel mondott tömény, fogalmazhatatlan igazságokat, hallatlan izgalom, ismeretlen célú gyűlölet remegtette s nekem úgy tetszett: borzadályos fekete ösztönök vannak benne és valami rögtön rivásba forduló állati szeretet. Sokszor sírtunk mi együtt, de multjából és abból, hogy miért fél, mire vár, soha nem tudtam meg semmit. Csak magabagubózkodását, láttam és csöndes füttyörészgetését hallottam, amint iszapolt a kákás kanálistenéken. Bennem se hitt soha és szelid gúnnyal illette, ha valami tüzeset mondtam neki.

Így aztán el is kerültem tőle, suta vágyaim kergetve, a tudatlan szegénylegény, aki egyszer csak azon vette észre magát, hogy a háború úgy ropogatja a föld kergét, mint más ember a dió haját.

De jöttek a nagy újságok, tisztulások is az elme, az ösztönök számára s a háborús kínokon megint nagyot tapasztalt az emberiség.

Apám változását először negyvenöt nyarán észleltem, miután már jónéhány kommunista gyűlést végighallgatott. Igen fülelős volt ő mindezen dolgokra, habár a falumbeli kubikosokhoz alig ért el a munkásmozgalom. Mindössze két nyáron dolgoztak együtt a szentesiekkel, minekutána a gyönyörű szaktárs szóval nevezték egy mást, de ez még gyermekkoromban elmaradt, elfelejtődött. Most

azonban falum közepére is kitűzték a vörös zászlót és a pártservezést Horváth Mátyás elindította.

Megvallom, pihenni akartam akkor otthon, a városba merészkedett fiú, akinek feje akkorra már meglehetősen elfejlődött, úgyhogy először tudtam kívülről szemlélni falumat. Bogoztam hát minden szépségét és még szebbeket találtam ki a rekkenő hőségben, mely piros káprázatokba bódítja az embert. Mondanom se kell, a várostól gyalog mentem, mert a vicinális akkor még csak piacnapokon járt és így módom nyílt felcifrázni falumat a gyaloglegények minden játékosságával. Már jó estébe jutva érkeztem haza, öt hónap után s bizony mondom, fáradtan öleltem meg szüleimet, akiket láthatólag valami fontos beszélgetésben zavartam meg. Csak göncös ruhájukat éreztem és kerestem anyám ráncocska száját a lámpátlanságban, mert petróleummal vékonyan voltak.

— Ágyat édesanyám, — mondtam aztán, — mert szemem csukódóra áll.

— Mindjárt fiam! — sürgött édesanyám és a nagy örömré mécseset gyújtott.

Fellobbant a mécs és a mészfalak elsárgult keretéből apám feleősz koponyája feketedett elem. De mindjárt látható türelmetlenséggel! Bronz arca gyürkéi megdagadtak, bosnyák orrának tövére szaladtak szemei és karja egyetlen mozdulatával a mécses elé rántott.

— Jó, hogy jössz fiam, — szólított hangos rekedtséggel, — mert anyádnak hiába mondom. — Adóíveket tartott a fény elé. — Itt van, pillants bele és mondd meg nekem, hogy mi az igazság!

Elmosolyodtam, kényszeredetten lapoztam az ívekbe, hisz hogy is derülne ki épp ezekből az adóívekből az igazság, mely mégis igen bonyolult dolog. Anyám jószagú tejet hozott a szomszédos kuláktól és amint belépett, rögtön leintett.

— Hagyd fiam, majd kifizetjük azt a pénzt, ne hallgass rá, inkább egyél, aztán feküdj.

— Ne avatkozz bele — kiáltott rá apám mérgesen. — Nem kellene nekem a segítség, de a tehén farához jártam iskolába, nem ismerem a betűt. Csak számokat látok, de nem tudom mi van hozzáírva.

Régi civakodásuk tért vissza, míg én megállapítottam apám igazságát. Két azonos adóív volt a tölösdülői holdról, azaz a hivata kétszer akarta kifizettetni a városi bérföld adóját.

— Igaza van apámnak, — mondtam, — nem köteles kétszer fizetni. Valami felelőtlen tisztviselő lehet ennek az oka.

— Felelőtlen? — zúdult fel apám és attól fogva anyám hasztalan csillapította: Mintha egész életében csak erre a dühre készült volna, gyufaskatulya kisszobánkat kitöltötte a káromkodása.

— Majd adok én annak a tisztviselőnek! — ütött az asztalra, mintha a kérdéses tisztviselőt személyében is ismerte volna. — Mi vagyok én ezeknek, minek szónokolják a demokráciát, ha még ilyen is lehetséges.

Én nem tudtam indulattal kitölteni apám sérelmét s benne is borgóznek gondoltam a hangoskodást, hiszen akkor még annyira

döcögött a közigazgatás és annyi hiba lehetséges volt. De apám hajnalban felrázott.

— Jössz velem! — markolta ingem gallérját. — Majd meglátom mit tudsz, igaz-e, amit firkáltál, hogy a népé lett most az ország.

Anyám egy pendőbe ugrott le mellénk az ágyról, belémkapaszkodott, de nem tudott bennünket megmenteni. Mentünk apámmal a hajnali harmatban az urak elé és én csak útközben töröltem ki szememből az álmot.

Amint három község határát is keresztülléptük, s szétcibált uradalmak mellett ballagtunk el kettesben, módomban nyílt új eszméimet ráterképezni a vidékre és magyarázni, kibevezni a világot. Apám szorgalmasan, alig kérdezve hallgatott és nem hitt nekem, mert beszédem a mesékhez volt hasonló. És ő a mesét — nagy mesélő volt apám — csak hazugságnak, népaltatásnak tartotta, hisz útszéli kocsmákban egykorjában meséssel altatta el a fáradt kubi-kosokat. Így hát hiába fűtötte át előadásomat a tudomány, a kézzelfogható példák özöne, orosz hadifogságom szép tapasztalatai, nem hitt nekem, mert ő városbeli szereplésünkre volt kíváncsi, hogy mint tudjuk érvényesíteni majd jogunkat.

A piszkossárga városházát egy csomó műterony koszorúzta, otromba címer ékesítette a főkaput s a tekergő falépcső sűrű „urak” hangon nyikorgott. Szülém csizmája egyre tiszteletteljesebben lépett, az adóíveket kikészítette zsebéből.

Sötét cikk-cakkos folyosó végén találtuk az adóhivatalt s azonnyomban be is léptünk. Először ránk se hederítettek, odamentem, hát az egyik enervált fiatalemberhez s röviden elmondtam, mi járatban vagyok.

— Igen, tudjuk már, — felelte ernyedten, — ezzel maguk hiába kereskednek, ezt ki kell fizetni, — és visszaadta az íveket. — Már többen is jöttek kérem ezzel. Ez a városi bérföldek különleges esete.

— Dehát ezt, itt a nyugtatóvány, már kifizettük.

— Nincs apelláta, nem érünk rá.

— Hol a hivatalfőnök? — bosszankodtam.

— Bent van, de ő sem ér rá.

— No, ugye? — nézett rám apám diadalmas gúnnyal.

Erre a hivatalnok ficsur rémült kiabálása közben a főnök szobájába léptem, aki tétlenül cigarettázott az egyik székben, ábrándos füstkarikákat eregetve. Ő az a fajta főnök volt, aki már kitanulta az alkalmazkodás technikáját és mindenre el volt készülve. Sőhajtott a szék, amint megszabadult nehéz terhétől, mert széles vállaiavai azonnal elméjött s miután igyekezett megállapítani intellektuális képességemet, hatalmas fehér mancsaiba fogta jobbik kezem.

— Szervusz, no mi baj fiam? — ereszkedett hozzám. — No igen, az adóív?... Gondosan kikéfélt őszes haja csillogott. — Hát, fiam, azt meg kell fizetni, tudniillik a demokratikus közigazgatásnak sok mulasztást kellett helyrehozni a törlesztések, és a városi bérföldek megváltása esetében. — Szürke, vasalt kabáthajtókájáról rámvöröslött a kalapácsos ember. Szavamat figyelte, mely majd megszabja további viselkedését velem szemben. Ha gyengének, szerénynek mutakozom, akkor kirúg mint régen, ha azonban valami

nemvárt pártember lennék, akkor a méz fog csurogni dagadt szájból.

— Jó, — feleltem neki nyugodtan, — ez itt egy kész dokumentum ön ellen. Majd bemegyek a polgármester elvtársához, vagy a pártba és elintéztetem sokkal célravezetőbb úton.

— Várj csak, elvtársam! — fogta meg a vállamat, — tán csak nem a bérföldek adója miatt jöttél? az más. Még mindig nem intézték volna el? Gyuszi, — kiáltott ki a szobaőrnek, — intézd el ezt az ügyet.

— De hát, — hebegett valamit a ficsur.

— Semmi, no, — intette le a behemót főnök, — majd találunk rá valami megoldást.

S azzal mentünk kifele, a főnök barátságosan ütögette a vállam. Apám, aki kívül maradt, csodálkozva nézett bennünket s pillanatokig nekem is úrbüvölő tulajdonságokat tulajdonított. S úgy loppal engem is felsőbbrendű lénynek gondolt. Csak hazafelé lettem megint a fiá, amikor megmagyaráztam neki demokráciánk mostani helyzetét és arra biztattam, hogy ne féljen senki úriúriától ebben az országban, mert a lehetőség a népé, és a népnek annyi joga lesz, amennyit kiharcol magának.

Nem sejtettem még akkor, hogy ez a számomra jelentéktelen kis történet milyen hatással lesz majd apámra. Amit elmúlt korok heleszorítottak, mind kiszakadt belőle. Mert apámnak nincs esze rá, hogy a mi forradalmunkat most szemmel tudja kíséreni; ő csak azt tudja, hogy ha szól, tárgyalásba kezdenek vele, nem verik be száját a csendőrök.

Kommunista szervező panasolta nekem, hogy apám egy kulákellenes tüzes gyűlés után ledorongolta:

— Minek itt a beszéd, eleget hallottuk. Itt, ebben a teremben mindenki tudja, hogy kik azok ebben a faluban, akik sanyargatták a nincstelent. Nem javulnak azok a beszédétől. Ásóra, kapára, oszt gyereink, üssük őket.

Nem ért semmit a szónok magyarázata. Megtorpanása még növelte a bajt, mert a fellelkesített kisparasztlak hirtelen felzúdítását csillapítva, apámnak adott igazat a tömeg és sértődötten távozott el a gyűlés színhelyéről. Szegény szervező elvtárs órákig szidta a méltóságosan lassú népi demokratikus fejlődést, melynek tempója nem hagyta, hogy tömeg élére ugorva megleckéztesse a falu vérszopóit.

Mert hogy fest az én falum is mostanában! Minden lökést már előre tud a reakció és felkészülve tartja neki az oldalát. Kínjukban is röhögnek még a kulákok, kupecsek, hogy saját diadalmukat a dolgozó néppel elhitessék. S a régi megszokások hatalmát gyűlésező proletárok, a csátaljai traktorállomás traktoristái tiporják, s apám félelmessé nőtt zavaros alakja remegtetik. Neki nincs oka félni iga miatt, mert földmunkás maradt és öregségére tekintettel úgy látja, nincs mit vesztenie, most, amikor fenn ragyog a nap és fia vállát hízelgő urak veregetik. Szinte látom, amint megy, siet az utcán megfiatalodottan s karimás fekete kalapját emelgeti a szél, mely a sovány homokokról a faluba ver. Fehér inge vásznából fekete

bunkóként dől előre félezüst cigányfeje, nyakán majd elpattan a csontgomb s háborúban elfagyott cifra-bőrű kezei bársonynadrágját ütögetik. És megy, siet a gyűlésre, mely a szétdúrt, satnya falut erőszakolva fogja össze és tervek tiszta gondolatait próbálja elkülöníteni az agyonmérgezett paraszti ösztönökbe. — Nincs bolondabb ennél a népnél, — ordítja apám és magyarázza a jószándékú városi szónokoknak. — Még rosszabb, hogy földet adtak neki, mert most meg eldögleszti a kapzsiság; mind kulák akar lenni valakinek a kárán. Nincs itt szeretet és összefogás!

Ha meg úri ellenségek gyűléseznek, apám akkor is ott van. Figyel, gondosan figyel és a végén hozzászól, barbár és suta szavai-
val szétrombolva a finom mákonyt, mely sokszor Isten szavának kenetében jelenik meg.

Tavaly a hegyesorrú papot pécézte ki, aki különben kegyes alattomossgal viselkedik és a Pfeiffer-párt gyűlésén békebeszédet ürügyén vállalta a szónoklást. Ez a pap ritkán árulta el, hogy hasadt reverendájában teméntelen a népgyűlést s csak kulákok társaságában mondta ördögnek a kommunistát. Ez még mosolyra is képes volt a kommunisták felé és Horváth Mátyás párttitkár egy napon diadalmasan kiáltott fel a pártban: — Elvtársak, miénk a pap, most beszélgettem vele, teljesen a mi emberünk.

Nos hát, ez a verestokájú pap tartotta a Pfeiffer-párt gyűlést a gazdakörben. A nagygazdák két markos béressel noszogatták ki a kommunistákat, hogy mindaz a titkos, kéjes dolog elmondható legyen, mely beteg vágyaikat fütötte. Apám hogy-hogynem, valahogy bennragadt a sötét melletti sarokban és meghúzódva végighallgatta a gyűlést. Képzelem, mennyire bosszantotta a leplezetlen ármány, hisz a vak is látta, mi készül itt. A táblás üvegablakokat becsukták, az ajtókat elállták s a nágyeszű kupecsek úgy mocoogtak helyeiken, mint akiknek ezer bolha szorong a korcában. Apám katonapajtása, vitéz Végvári Ferenc, a Pfeiffer-párt titkára nyitotta meg a gyűlést, egy elpúposodott ember, akinek kerek arca mint egy óra számlapja volt rövid nyakára akasztva, savanyú orra, mint az óramutató jelezte a Pfeiffer-párt végóráit.

A pap megérezett valamit a reakció vesztéből. Pátosz fütötte át a hangját, kivörösödött, bogyó szemei elkönyyesedtek, amint kiadta magából azt a zagyvalékot, amit úgy hívunk, hogy keresztény nemzeti szemlélet. Különösen a szenteket emlegette sokszor, akiket a kutya sem ismert Baracsán, de akiktől most tanulni kellett keresztényi kitartást a falú kulákjainak, kupeceinek, bélistásainak. A népet összefűzte bitang királyaival s az Istent hirtelen kegyetlennek írta le, aki majd le fog sújtani a bűnösökre, és megtöri azok hatalmát. S a kizsákmányolás buta falusi csöcseléke, mely a magyar félféudalizmus keretében megromlott, mielőtt uralomra kerülhetett volna, berzenkedve tapsolta meg a papot, kinek szavából csak annyit értett, hogy ez valami csodareakciós, nekivaló dolog. Olyan volt az a gyűlés, mint valami fekélyes seb a magyar élet testén, melyben vizsla kukacok nyúzsognak.

Mert apám nem tartozott bele, szava hamarosan kiszárnyalt közülük. A beszéd végén vitéz Végvári hozzászólásra hívta fel a

párt tagjait. Egy kis önbiztatás indult volna meg, ha apám sarokból az emelvény elé nem ballag és szólásra nem emelkedik. Végvári vitéz elsápadt, de nem merete megtagadni a szót.

— Emberek! — kezdte apám, — engem azonnal lökjetek ki, ha egy hazug szót szólok itt, ha csak annyi hazugság is van szavamban, mint körmöm alatt a piszok. Én amit mondok, azt mind bizonyítani fogom, méghozzá a Viszmege Ferkóval, aki itt ül az asztalnál és akit vitéz Végvárra keresztelt a Horthy. Hát én azt mondom, hogy minden gyűlölködésnek, ami az emberek között van, a papok az okai!

A burzsujok felszisszentek, nehéz csend lett a teremben.

Mert emlékezz csak Viszmege Ferkó, amikor mink a huszonhármas, közös gyalogezredhez Zomborba bevönultunk, ez még az első háborúban volt. Amint fölszereltünk, rögtön egy páter jött felénk és a szófogadásra biztatott, hogy vesszen el az a kevés eszünk is, amit az édesanyánk belénk nevelt. Aztán kitört a háború és öszszeterelték az ezredet a nagy gyakorló térre, akkor meg a regemencpáter prédikált nekünk. Igaz-e Ferkó? csak mondd nyíltan.

— Igaz, Pista bácsi, — dünyögött zavarában a vitéz.

— Arra biztatott bennünket a regemencpáter, — folytatta apám, — hogy ne engedjük a mi drága magyar földünkre az elleneséget, löjjük, öljük azt a szerbet, orosz, olaszt és pusztítsuk el még az irmagját is, hogy a mi gyönyörtűségecs Ferenc Jóska császárunk dicsőségében uralkodjon szent hazánk felett. Így volt-e, Ferkó, a minenedet.

— Így, Pista bácsi.

— Hát akkor én összeszámolom: — emelte fel kezeit. — A Ferenc Jósának volt száz két gyalogezrede, tehát száz két regemencpáter úszította akkor a népet az ölésre, hogy gyilkolják a népek egymást az urakért. De ez még semmi, ugy-e, Ferkó? Mikor a frontra kiértünk, a szerbiai fekete hegyeknél újra misére sorakoztunk. A batalijonckomendótul kijött megint a páter, egy hosszú égbekívánczó-pap, aztán megint csak úszított bennünket és az üdvözülést ígérté és öt hold földet azok családjának, akik hősihálált hálnak a hazáért. Mert tudták a bűdösök, hogy nekünk semmink sincs otthon, mind a szegényember volt a svaromléniába, csak az éhes kis gyerekeinket és a rívó asszonyokat hagytuk otthon. De csak mi öljük egymást, szegények, mert a szerbet, az orosz is a pápa biztatta a másik oldalon. És mi öltük egymást, pedig sohasem bántott engem az a szegény orosz; szép fiatalembereket, családapákat lövöldöztünk agyon, mert minden batalionnál, később minden századnál sustyorgott a fülünkbe egy-egy pap. Így volt-e, Ferkó, te velem voltál, tudhatod?

A vitéz kelleetlenül motyogott, senki se tudta megakadályozni apám beszédét. A pap lilára puffedt, néha válaszolni akart, de szülém leintette.

— Most én, plébános úr! mert hazudtak ám maguk akkor, de alaposan, mert nem kaptunk mi a háború után földet. Egy hold tölösit kaptam, de azt is Nagyatádi adta, de bár ne adta volna, mert húsz évig nyögtem a megváltást. Maguk tizenkilencben el-

nyomták a szegénységet, sok haszontalanságról prédikálnak folyton, hogy azokon gondolkodjon a szegény és ne keresse az igazságot, nehogy kiokosodjon, oszt, mikor bajban az urak szekere, akkor újra gyilkolásra uszítanak. — Karaszi! — mutatott az egyik álldogálóra, — velem voltál a kórházban, mikor sérvre operáltak, mert rosszul emeltem meg a Tinós-Szörös kocsija farát. Emlékezhetsz, mikor hozzámjött gyóntatni a barát, — mert ott jönnek ezek, ahol az ember pusztul, mint a fekete dögbogarak. Emlékszel ugy-e, Karaszi, mikor erőszakkal gyóntatni akartak?

— Emlékszek Pista bácsi! — nevetett fel a tréfás Karaszi, aki apám beszédében szörnyű mulatságot látott. — Ez akkor volt, mikor megnyertük az eukarisztiát. Fél napig magyarázta nekünk a barát, akkor se értettük és nem könnyebbültünk tőle, pedig valami malaszt-félet jelent.

A csend elmérgesedett, Karaszi is megijedt szavától. Megbánta, hogy bizonyított, mert Kocsis Jóska, kitől ígát kapott igényelt földjére, vasvilla szemekkel nézett rá az első sorból. Apám azonban nem zavartatta magát, egyre harsogóbban beszélt.

— Ilyenek maguk, plébános úr, ha maguk nem volnának, már rég megokosodott volna a szegényember.

Ezt már nem bírta a pap. Felugrott, fekete kalapja után kapott és elhagyta a termet. A népek egymást lökdösve nyitották neki utat.

— Miért megy el plébános úr? — kiáltott utána apám, — még nem értem végit.

A pap csak ment, Tinós-Szörös elordította magát:

— Mit keres ez itt? részeg biztosan, miért nem dobjátok ki a vént?

Nagy kavarodás, zsivaj lett. Jócskán voltak ott kisparasztok, akik reakciónak is éppoly öntudatlanok voltak, és tiszta nevetésre változtatták a gyűlés végét, hisz olyan nem volt még Baracska történetében, hogy a papnak ellenszóltak volna. Apám széles, izgatott mosollyal ment hazafelé, de anyám már félúton eléjeért és rémült perlekedésbe kezdett.

— Mért nem marad már ilyen vén az ülepén. Mindig politikázik, vénkorára bolondult meg. Uristen! a pappal kikezdeni, ilyen megérni vele!

Anyám, mondanom se kell, semmit se lát az újvilágból, ő valóban megöregedett és csak azt tudja, hogy nagyon káros az urak ellen beszélni. Kemencepadkán kuporog és onnan felel apámnak, vagy imádkozik, susmog gondolatlanul, míg el nem bóbiskol. Ilyenkor ráncos feje kötényébe esik, hogy tompult, munkakintól elgyengült arcát újra tarolt vállacskaíáig emelje. Apám nem haragszik rá, nagyot nevet ilyenkor és „gyöngyöcskémnek, virágszálamnak“ nevezi, bort hozat be vele és fáradhatatlanul magyarázza neki a politikát.

A múlt télen a néném fia, a Jóska, egy szemfüles kamasz, Dózsa-könyvet olvasott el neki. Még ma sem tudom, ki írta, mert anyám elégette. Későn jött rá a könyv veszedelmességére. Apám a könyvet készenlétbe a gerendán tartotta s ha valaki jött, azzal

bizonygatta magát, részeket és fejezeteket olvastatott el belőle. Azóta úgy köszön, hogy „dicsértessék a Dózsa György neve“. A könyv valami kétes paraszti öntudatot adott neki, Dózsa beköltözött az ő fura életfilozófiájának hősei közé. Mátyás király, Arasztos Tóbiás, Bátor Tamás, Erős János, Kalmus királyfi és a többi mesealak másodrendű figurákká züllöttek mellette, sőt Dózsát Krisztus elé helyezte.

— Mért köszön Dózsával, édesapám? kérdeztem nemrégiben, csendes borozgatás közben.

— Mért fiam?... mindenkinek azzal kellene köszönni, minden munkásnak azzal. Mert Krisztus, az a szegény zsidógyerek is eleget szenvedett a népért, de közel se jön a mi Dózsánkhoz, akit tüzes trónuson égettek meg és kurucokkal harapdáltattak.

Mondom, ez a könyv alaposan megkavarta őt és a Dózsa-problémából még most se tud kifogni.

— Küldj már, fiam, egy Dózsa-könyvet a városból, majd a Jóska elolvassa, — kért engem a búcsúzáskor. Szidta, átkozta magát irástudatlansága miatt, de édesanyám is kapott, aki azt a szép könyvet elsinkófázta.

— Ne küldj neki, — súgta fülembé a búcsúcsóknál anyám, — hiszen úgyis alig bírunk vele. Nincs nála más, csak a gyűlölködés, pedig azelőtt ő is jórészt a gazdáktól kapott kenyeret.

Nem foglaltam állást egyik oldalon sem, hogy szeretetüket megőrizzem. De mintha nehéz kellemetlenségbe keveredtem volna, furdalt a rosszérzet, éreztem, hogy valami rendkívüli dolog történik az öregemmel, valami vén örülete a szabadságnak fogta ostora végébe. És itt mégis tennem kellett volna, találni kiutat. Esetleg a politikai nevelését megkezdeni, megmagyarázni neki a mi gazdasági és politikai fejlődésünk különösségét, betekintést nyújtani neki az osztályharc kommunista furfangjába.

Viszont erre sohse nyílt alkalom, a híreket pedig egymásután kaptam. Disznóvágáskor összeveszett az egész rokonsággal, kihajtotta őket a házunkból, mert nehezteltek kihívó viselkedéséért, melylyel csúffá teszi egész familiánkat a módosak előtt. Azóta még testvéreim is csak akkor járnak házunkhoz, mikor ő nincs otthon.

A Guszli ángyom, akinek aszaltra száradt a szája a fősvénységétől, nyíltan szemébevágta:

— Vén trotykos, mit gondolsz magad? Azt hiszi, hogy majd eltartja magát valaki, ha összeesik? Várhatja, ha már most ennyire megütáltatja magát. Maga miatt nem kaptunk feleséget a Daciéktól.

„Apám ásónyalet vágott utána, úgy kergette ki“, írta könnyes levelében anyám. Engem nagyon felizgatott ez a levél, s hirtelen igaznak találtam apám szenvedélyét. Mi az a falu ott? Porba, sárba ragadt házak, elnyomáshoz szokott nép, csak rivalgó új lehet ott apám cselekvése, mégha borzas füst is van szavai végén, mégha öreg is.

— Igaza van, ne féljen! — írtam neki a biztatást e lelkes pillanatomban.

És ő nem félt! Cselekedett mások borzalmára és nevetségére. „Itt van már az öreg Dózsa“ kiáltották vígan a kisparasztok, ha valami összejövetel, megbeszélés vagy utcavégi csoportosuláson megjelent. Mert nem lehetett tudni, akkor mivel végződik az. Szendrői úr, a jegyző nem állhatott meg előtte, ő felfedezte benne a re-akcióst. Bósz, síma vigyora az aranyfogakkal, poros hivatalnokbeszéde a paraszti izességekkel, mind nem használt. Apám tiszteltlenül leplezte le és azt is biztosan mondta el, hogy miként tartja markáiban a jegyző úr az egész faluvezetőséget. És mindezt a teljes községháza előtt. Máskor fiatal, munkárávaló koldulóbarátokat zavart ki a faluból. Az ősszel csatornapucolásból jövet munkának fanyalodott apácákat fél napig tanított szárat vágni, kötővesszőt csavarni. Mikor nem boldogult velük, a tanyasiak vígasságára összeszidta őket. De ádáz türelmetlenség fogta el mindenkiel szemben, aki a munkával valamiképpen nem állt testvéri viszonyban. A munka, mely az ő győzős természetének kitűnési lehetősége volt azelőtt, most új megfogalmazást nyert nála, törvénytelen világ-énezetének sarkpontja lett. Valahogy úgy képzei apám, hogy most mindenkinek a kezébe adta az állam a dolgot és lássuk hát most, mire megy a paraszt!

A multkorjában telepes székely kocsijára kéredzkedett fel és a víg székely apám kedvéért vastag szíjostorral noszogatta a lovát. Apám egy idő után kimarkolta kezéből a gyeplőt és ráolvastott:

— Minek ütöd azt a szegény állatot, te marha ember? Mán az magától is! — és így szó szót követett, mert szülém meg akarta mutatni neki az ügyes lóhajtás módját, amit a székely semmi áron nem volt hajlandó megtanulni. A végén elmérgesedett a civakodás.

— Mi köze magának ahhoz, hogy én mint hajtók? Menjen le innen, mert lelököm.

— Van közöm, — kakaskodott az apám, — mert az államtól kaptad azt a jó lovat. Az én pénzből a mindenit a bukovinai márkának! Puliszkával, kásával éltek tik, nem tudjátok ti; hogy má az élet!

A székely erre nagyot taszított rajta, de nem tudta lelökni a szekérről. Gallért szaggatva ütötték egymást a kocsitáján s a girhes ló megvadultan vágatott velük. A székely légényfia kapanyéllel sújtotta fejbe az öregemet és csak úgy tudták lelökni a kocsiról. Órákig hevert az úton ájultan.

De ez se szelidített legénykedésén. Vasárnapokon addig propagandázta, hogy a földművesszövetkezetet a Csirki kupec vezeti, míg a városiak is észrevették és a kupecet nagy zenebonával kizárták a szövetkezetből. De a vármegyei urakkal is összekapott még egyszer. Fél napig küldözgették hivatalról-hivatalra a „vöröskörmű kisasszonyok“, ahogy ő mondta és nem intézték el neki apró ügyét, ami miatt ott járt. Apám az alispáni hivatal táján zengő káromkodásba kezdett, csak úgy recsegték tőle a kupolás folyosók.

— Mit gondolnak maguk semmi népek, miért vannak maguk itt? Azért vannak, hogy a munkásember ügyét elintézzék. Nekem dolgozni kell még máma, én nem a körmeimet pucolgotom.

A kommunista alispán mosolyogva jött ki a nagy ricsajra, át-
 delte apám derekát és odavezette, ahol az ügynek forrása van, ahol
 a dolgot percek alatt elintézték.

Igy ment, ívelt föl apámban a lángolás, kivált mikor meg-
 látta, hogy egész hatalom áll mögötte. Nagy, komikus harcairól
 édesanyám küldte a riadt tudósításokat, amik igen felbuzdítottak
 engem.

Am egy napon távirat érkezett: „Fiam, azonnal gyere haza,
 apádat kidobták! Baj van“.

Még aznap hazaértem. Hasogatott egü koraórszi est volt és a
 falu savanyú, sárga porban terpedt a folyóparton. Valami felbor-
 zoltság, határtalan kíváncsiság ült rajta, éppen mint lelkeken.
 Ugyan mi lehet a baj? hisz kövér kukoricásszekereket láttam be-
 gördülni az újgazdák udvaraiba és az utcánkban szemközt vicsor-
 rogtak az új léckerítések. Többen belémakasztkodtak már az úton,
 de nem mondtak semmit. Biztos titkolják előttem, vágy restellik
 kimondani — gondoltam és még eszeveszettebben siettem haza.

S amint belöktem otthon az ajtót, ott láttam apám konok, fe-
 kete fejét az asztal fehér abroszán. Tarkójára vörös cserepeket vert
 az üvegenszűrt nap, egyenes homloka előtt borosbutykos magasodott,
 mint véres bunkó, s az abroszon lila penésznek látszott a számtalan
 borpecsét. Rövid, csutak karjait mozgatta, régi nótáját dúcorogta
 és szemmelláthatólag a részegség legnehezebb betegségét nyögte.
 Anyám a kemencepadkán ügyelt rá. Az asztalhoz léptem és meg-
 simogattam fejét. Nehezen, báván emelte rám a tekintetét, alig is-
 mert meg.

— Kidobtak fiam... kidobtak... — csuklott sírásba aztán. —
 Ötven évig dolgoztam nekik, oszt kidobtak... — Majd hirtelen düh-
 begurult, két szeme mint két tölgyfagörcs. — Kik vagytok tik, be-
 csaptatok gazember kommunisták!...

Borospohár akadt a kezébe, arcomnak vágta, arcomon törött
 szét. Elsápadtam. Mintha újrahalt hitével vágott volna arcom.

Anyám sikoltott, majd a sifonérhoz ugorva, papírlapot vett
 elő s rögtön kezembe nyomta. — Kidobták — suttogetta és kitért be-
 löle is a sírás. — Kidobták, mert az urak ellen beszélt. Tudtam én,
 hogy nem jó vége lesz ennek. Most már ötöt is bántja, nem bír
 maradni, azóta folyton iszik. Csinálj valamit édes fiam, mert így
 koldúságra jutunk. Még mondani se mertem senkinek, úgy, szé-
 gyellem magam.

A hivatalos értesítésben valóban az volt, hogy az Igali Ár-
 mentesítőt magánkézből átveszi az állam és ennek kapcsán a kiöreg-
 gedett szolgálkat, így apámat is azonnali hatállyal elbocsátják. De
 az apróbetűs záradék ehhez még azt is hozzámndta, hogy az el-
 bocsátás miként történik és az elbocsátottak nyugdíjat kapnak, ami
 több lett, mint apám eddigi alapfizetése.

— Elolvasta édesanyám ezt a záradékot is itt? — kérdeztem
 tőle, — ezeket az apróbetűket.

— Nem olvastam én — törölgette a szemét kötényében. — Nem
 fogja azt már az én szemem. Elég volt nekünk a nagycet is hallani.
 Felkacagtam, hogy csak úgy rengett belé a ház. Apám fel-

emelte zokogó fejét és üresen bámult rám, könnyel áztatott arca-húsa úgy remegett, mint a kocsonya. Hozzáléptem és megráztam a vállát.

— Hát meddig akar még dolgozni édesapám, hiszen már hetven éves?! Nyugdíjat kap, nyugdíjat kap, nyugdíjat, értse meg, amit az Ármentesítőtől sohse kapott volna.

Nem értette. Másnap józanul is alig hitte, én azonban megnyugodva gyorsan visszautaztam. És apám még abban a hónapban nyugdíjas lett, s ez alkalomból örvendező levelet írt anyám.

Furcsa nyugdíjas ő. Nem visel görbebotot és nem ül árnyasfák alatt. A tavaszon megint láttam egyszer. A fekete kerekkalap a fején volt és döngő csizmákkal mérte az utcát. Défosz-gyűlésre ment. Egy gyermek primitív indulata, rajongása ült az arcán, egy életen át agyongyötört gyermeké. Ezzetlen bátorság lobogott megdülledt szemeiből és kifejezhetetlen fiatal vadság, vénségére új emberi öntudat. És mit csodálkoznak azok apámon, akik mindezüdeig nevelték, hisz a Horthy-világ sulykolta ki ösztöneit, ferde utakat, rones rojtokat vásva ki benne. A bamba feudálkapitalizmus teremtette meg őt, úgy ahogy van, csoda-e hát, ha így szabadul? Természetes jelenség ő! és te baracskai hegyesorrú pap és mindenfajta sunyifejű urak Dózsával köszönjetelek neki, mert márvjátlan kubi-koseszímáival majd a feneketekbe rüg.

NAGY SÁNDOR

RUHÁT VESZEL

Ruhát veszel, ragyogó selymet,
nevetve dícséred a tervet,
és aztán szélesen, suhogva
terítéd nyúlánk alakodra.

Szövíőő szötte ilyen széppé,
szívesen, tudta mind a népé,
beleszötte a szeme kékjét,
ragyogó, vidám nevetését.

A gép is tudta, ezt te hordod,
könnyebben, mint régen a gondot,
illik is rád, szépen viseljed,
dícséred a Hároméves Tervet.

• És azt, ami jön, a nagyobbbat,
a selymek suhognak, ragyognak,
a tervek a bőséget hozzák,
szép vagy és veled szép az ország!

TAKÁCS TIBOR

HÜTELEN VOLTÁL

Hütelen voltál, légy hü, mint a nép
a szabadsághoz, vértedz föl magad.
Előre mérd ki szíved ütemét,
kristályosodjon ki a gondolat.

Tudd mit csinálsz, érezd, szeretni jó,
ha úgy szeretsz, mint foszlós kenyeret.
A mosolyod most oly vidámító
hogy átfordítja régi kedvemet.

Nem kötlek, minden szó újabb csomó,
akarom te határozz, mondd ki hát,
hogy hü leszel, hü, mint télhez a hó,
és az emberekhez a való világ.

Beszélj s légy hozzám jó, mert érdemes,
alakítsd sorsod s benned alakul
az új világ új arca. Így szeress
s nem élek benned visszhangtalanul.

TAKÁCS TIBOR

GYÖZELMI ÜNNEPSÉG

Egy nagy család a nép, s kedve úgy buzog,
hogy nótákkal telnek meg az utcák.
Fénylő szemek és tűz-szín zászlósorok
hirdetik büszkén, s szétsugározzák
az ország ünnepét falun, városon,
s mint tiszta gyermekszem, anyján pihen
müllő szembogár, gondos Pártomon,
mely átöleli győztes nemzetem.

Egy nagy család a nép, s kik szót emelnek
most, úgy forrtak hozzánk, mint részek az
egészhez, mint bőséghez harcős tervek,
melyekben munkánk életet fakaszt.
Dübörgő áradat e nép, amely itt
győzve ünnepel, s ez történelem,
mely előre mutat új századokig,
s népek barátja lesz az értelem.

olyan barát, amely minden tettünkben,
csavarhúzásban, üllön, asztalon.
szóban, ékekésben és szerelmünkben
ott ragyog, mint a munkásmozgalom.
Oly erős, hatalmas ajkunkon a dal!
hiszen szabadon választott a nép,
mert hidat, iskolát és gyárat-akar,
s traktor zúgja a búza énekét.

Történelem most itt az arcok tüze,
 s egy zászlótartó kezét figyel-szemem...
 olyan ismerős... ez Kedvesem keze,
 az szorít ilyen erőteljesen...
 selyem, vörös zászló kócolja haját,
 s hangja beolvad a tapsviharba,
 amint Vigh Istvánnét, a szövőmunkást,
 s Bodor Károlyt, a kubikost avatja
 képviselőjévé szülővárosom,
 Szeged...

LÓDI FERENC

AZ UTCÁK ÉS TEREK...

Az utcák és terek
 boldog gyereksereg
 hangját visszhangozzák,
 s szívembe fénylenek
 az üde arcocskák,
 s mint merész fényjelek,
 esacska, zsongó beszéd
 tör ajkukról elő,
 s száz apró kis marék
 homokból gyúrja ki
 a nagyok terveit.

Homokból iskolák,
 nagy gyárok és tanyák
 képe bontakozik
 elő, s kemény tusát
 vívnek szerszámaik,
 s szuszognak akkorát,
 míg a vizes homok
 szilárdan összeáll;
 kócos hajuk lobog
 és piros arcukra
 a napfény rácsorog.

Boldog munkás-anyák
 blúzt kötnek és ruhát
 a parki padokon,
 s szemük, oly messzi lát,
 a gyermekarcokon
 pihen, suhan tovább,
 s hangjuk, mint méz, pereg:
 „gyertek uzsonnázni,
 gyertek csak gyerekek”,
 s kenyérszag tölti be
 a gyermekkerteket.

LÓDI FERENC

PEZSDÜL A MUNKA

A hatalmas lendítőkerék lassan mozdul meg, de aztán annál határozottabban forgatja a vasvájatokba mélyülő manilla kenderköteleket. Az egész üzem területén egyszerre búgni kezdenek a gépek. A főgépész mosolygó magabiztossággal néz körül, mintha csak ezt mondaná: Ime, ez vagyok én. Csak egy mozdulatomba kerül s minden gép engedelmeskedik. — Csakugyan, a gőzturbinák halk búgással hősies munkára buzdítják a gépek körül sürgölődő munkásokat.

Szelíd, kezes jószág a gép. Az Újszegedi Gőzfűrés és Ládagyár munkásai is így érzik s olyan bensőséggel símogatják meg, ha szó kerül róla, mint parasztember a kedves lovát.

— Mit szól a mi birodalmunkhoz, elvtárs? — kérdi a főgépész s közben egyik gépről a másikra siklik a tekintete. Meg kell győződni minden rendben van-e.

— Gyönyörű birodalom, csakugyan, — sietek én is lelkesedni. — Ilyenkor látni igazán, milyen hatalmas már az ember.

— A munkája tette azzá — állapítja meg Sz. Lajos elvtárs, az üzemi bizottság elnöke, aki vállalkozott rá, hogy végigvezet az egész nagy üzemben. Nem is időzünk hát tovább, hanem a főgépésztől elbúcsúzva egyenesen a Gatter-gépekhez megyünk. Itt kezdődik a munka, ide húzzák a Tiszáról a kis vonatatókocsik sítálpakon a hatalmas farönköket. Mert a faanyag legnagyobb részét a Tisza szállítja Kárpátaljáról.

— Ez bizony szellős hely egy kicsit — mondja szinte mentegőtődzve B. elvtárs, a Gatter gépek üzemvezetője, mikor látja, hogy összébbhúzom nyakamon a kabátot.

— A Tiszáról fúj. Az mindig hideg.

Szellős hely csakugyan. Pedig most március van. De ha neki durálja magát az északi szél, még mindig úgy zúdul rá a telepre, mint télen s mintha csak a Tisza ontaná, röpitené, a partról befelé futó keskeny sineken. — A gépek zakatolásától, a fűrészek harsogásától nehéz szót érteni. Az első Gatter egy óriási fenyőrönkkel birkozik éppen. A 6 m hosszú, és 82 cm átmérőjű rönk lassan kúszik előre az alacsony kicsiágyon. Alól fölül két henger húzza kéréllhetetlen biztonsággal. Még 15 perc s a hatalmas fatörzs deszkákká omlik szét. Aztán vándorol tovább. Nyesik, metszik, darabolják a legkülönbözőbb gépek. Pallódeszka, láda, koporsó stb. lesz belőlük. A munkások szorgos kézzel igazgatják a gépeket. Minden bámulatos gyorsasággal halad. A „Bolinder“ másodpercek alatt hasítja ketté s ontja a ládához szükséges vékonyabb deszkákat. Egy süketnéma munkás dolgozik itt. Értelmesen tekint ránk munka közben. Első az országban, akit ebben a munkakörben jó munkájáért kitüntettek.

Egyik legérdekesebb és legszebb munkát M. Péter végzi az enyvező géppel. Furcsa egy gép. Kerekek, kisebb-nagyobb kerekek forognak látszólag teljesen céltalanul. M. Péter elvtárs azonban nyomban megbizonyítja, hogy egy mozdulata sem céltalan. Keskeny deszkákat helyez el s megindulnak a kis kerekek. A következő percben már szilárdan összeenyvezett, fűrészeltető, szabható széles deszkák-ként hullanak ki a másik végén.

— Egyetlen gép ma az országban — mutat rá büszkén.

— Igazán? — kérdem kételkedő hangon, mire Sz. Lajos elvtárs, az üzemi bizottság elnöke is bizonyítja, hogy nincs ebben semmi túlzás. Sőt, azt is elárulja nyomban, hogy M. Péter az egyetlen munkás, aki jelenleg kezelni tudja.

— Ejha! — szalad ki belőlem a csodálkozás. — És ha történetesen megbetegszik az elvtárs?

— Hát igen, az is előfordulhat. De már tanítjuk az utódot — nyugtatnak meg mind a ketten s már megyünk is tovább.

Nagy Antal gépe előtt állunk meg. Mosolyogva fogadja a köszöntést, de a fűrész tovább dudol a keze alatt. Vezetőm odasúgja, hogy régóta dolgozik a gyárban és élmunkás. De ettől függetlenül volt benne valami, ami különösebben megnyerő, bizalomkeltő. Talán az, hogy úgy szólt hozzám, mintha régi ismerősök lennénk. Barna hullámos haja szőke volt a vastagon ráarakódott finom fűrészportól. Aztán, mikor mégis elhívtuk a géptől keményen megrázta a kezemet:

— Az elvtárs Budapestről jött? — kérdezte kíváncsian. — Mindig örülünk, ha újságíró elvtárs látogat el hozzánk.

Szemei élénken villogtak rám s én határozottan zavarba jöttem ettől a várakozó, fürkésző tekintettől. Bizonyos kényelmetlen gyanú is ébredt bennem: ezek tán reklámot várnak? A nevüket, dicsőhimnuszokat akarják velem hirdettetni ország-világ előtt! — Dehát én nem is vagyok újságíró — akartam mondani — Nagy elvtárs azonban nem zavartatta magát, töprengésem által, hanem mikor látta, hogy hiába vár, ismét ő kezdte el:

— Persze, csak azért örülünk, mert most már van mivel dicsekednünk. Nem félünk, hogy rosszat ír rólunk.

— Olyan biztos abban, hogy mindent jónak találok, mindennel meg leszek elégedve?

— Hát azt éppen nem mondanám, de ha az igazat akarja írni, csak az igazságot akarja mondani rólunk..

— Föltételezi, hogy mást akarok?

— Nem tudhatom elvtársamról, hogy miféle, de nem vagyok mai gyerek, aztán egy-két újságíró máskor is volt már itt..

— Hát igen.. — feleltem rá félbeszakítva, s mind a hárman elneveztük magunkat — Ma azonban csak akkor író az író, ha a valóságot írja, vagy legalább azt akarja.

— Aztán elvtársam mit fog rólunk írni?

— Csak azt, amit látok. Azt, hogy milyen a gyár. Tán nem elég; El se lehet mind mondani.

Elbúcsúztunk, de láttam az arcán, hogy nem sokat bizik munkám sikerében.

Megnéztem még vagy tíz-tizenöt féle munkát, megcsodáltam a szegezógépet, amely úgy varrja valósággal össze a deszkákat, mint a varrógép a ruhát s a munkabrigádok versenyben öntják a ládát, deszkát, koporsót, de már tudtam, hogy mindez nem elég. Így csakugyan nagyon keveset tudok megmutatni ebből a gyári valóságból. Mit tehettem volna hát más, minthogy munka után Nagy elvtársra vártam. Nem is csodálkoztott, hogy újra találkoztunk. Betértünk egy kis koresmába. Meghívott otthonába is. Rendkívül érdekes ember. Élete annyira összeforrt a gyárral, hogy róla írni annyi, mint a gyárról írni.

— Édesapám még parasztember volt — kezdte mesélni az életét. — De afféle nyugtalan ember. Nem érezte az jól magát sehol. Nem tudta elfogadni, hogy ő csak lábkapcája lehet másnak, a gazdagoknak. Lassankint már munkát sem kapott a gazdagoknál izgágkodásai miatt. Így hát nem sok tehetősége volt, de mikor végkép elkeseredett, egy nap azt mondta nekem: no, Anti fiam, téged odaadlak inasnak. Nem akarta semmiképpen, hogy paraszt maradjak. Azt hitte, hogy ha iparost nevel belőlem megmenekülök. Persze nagyot tévedett az öreg, mert mindegy volt akkor, hogy paraszt az ember, vagy munkás. Csak annak volt jó, akinek volt valamije, aki ki tudta használni mások munkáját. — Most már látom én ezt jól, de akkor még semmit sem láttam, csak éppen nem igen türtem azért el mindent. Kovácsinas lettem s a mesterem disznó egy ember volt. Majd megszakadtam a munkában, de úgy szidott mindig, hogy a műhely majd összeszakadt. A kezem összeégett, majd összefagyott a hideg vason. Egyszer kiejtettem a fájástól a kalapácsot a kezemből. A mester pofonütött. Én erre elvesztettem a józan eszemet. Fölkaptam a nagy kalapácsot és teljes erővel a fejére vágtam. Recesenés... A mester elvágódott. A vér csurgott a fejéből... Azt hittem, hogy menten meghalok én is a rémülettől. — Felakasztanak...

— No, Anti hát ez kellett neked még! — Reszkettem, mint a nyárfalevél. Szinte láttam magam lógni az akasztófán. Varjúk tépik ki a szememet és mindenki azt mondja rám: gyilkos! Nem tudom mikor és hogyan kerültem ki a műhelyből, csak arra emlékszem, hogy jó messziről fordultam csak vissza, hogy még egyszer megnézzem a templomtornyot. Elszöktem s egy hétig bujdokoltam, amikor mégis megtaláltak a csendőrök és hazavittek. Alaposan elverték, de azután nagyobb baj nem történt mégsem, mert a mesterem nem halt meg. Úgy látszik félrecsúszott a kalapács. De persze fizetnünk kellett az orvost, gyógyszert s emiatt apám vert el. De nem is maradtam otthon se. Mindenre vállalkoztam, mindenféle munkára, míg végre idekerültem ebbe a gyárba. Itt aztán megszelídültem egy kicsit. Egyrészt azért, mert láttam, hogy mindig én húzom a rövidebbet, másrészt pedig mert társakra találtam, akik fölokosítottak. Megmagyarázták, hogy egyedül hiába tiltakozom a kizsákmányolás ellen. Ők erősebbek. Csak magamnak csinálók bajt, amiből pedig senkinek semmi haszna sem lesz. Akkor a Gatter-gépeknél dolgoztam Matyi bácsi mellett, aki edzett mozgalmi ember volt.

— Ha élni akarsz — oktatót gyakran — akkor meg kell tanulnod engesztelhetetlenül gyűlölni a tőkést.

— Ezt nem volt nehéz megtennem, de bizony úgy látszott, hogy hiába. Úgy látszott, hogy a világ rendje csakugyan megváltoztathatatlan. Vannak és mindig lesznek gazdagok, akik korlátlanul kizsákmányolhatják a szegényt. Nem is történt sokáig azonfölül semmi, hogy Matyi bácsival mindenféle terveket főztünk ki a munkásság beszervezésére, amikből azután nem igen lett soha semmi.

Most így visszatekintve igazat kell adnunk Nagy elvtársnak, mert hiszen Szegeden egyébként is nehéz dolog volt akkor kommunistának lenni. S aki mégis azzá lett, annak nem volt maradása. Pedig — ahogy ez mindjárt kitűnik — Matyi bácsi ilyen ember volt s nem is hagyta magát egykönnyen. Egy reggel így szólt Nagy Antalhoz:

— Idefigyelj Anti! Estére fontos gyűlés lesz. Ha nem félted a bőrödöt, hát gyere el.

— Nem tudtam mit is felelhetnék erre — mesélte tovább Nagy elvtárs az életét — de este elmentem. Egy körüti kis vendéglőben gyűltünk össze, ahol nem volt feltűnő, mert egyébként is munkások szoktak oda járni. Egy csomó idegen arc vet, körül s egy alacsony borsipkás, szűrőszemű ember, Sós elvtárs kezdett beszélni:

— Ti a munkások élcsapata vagytok — mondta rekedtes hangon — nektek, elvtársak látnotok kell, hogy nem lehet tovább lapulva tétlenkedni. Persze nem kell azért fejfel rohanni a falnak, de elszántan és keményen kell ellenállnunk.

— S mi valóban elszántak lettünk Sós elvtárs beszédétől. Arcunkon ott volt a kemény nekikészülődés. Ha úgy akkor ki kellett volna mennünk az utcára!... Szinte sajnáltuk is, hogy nem lehet mindjárt nekirontani fegyverrel az ellenségnek. Szervezkedés, sztrájk, szabotázs! Ezek a szavak, tervek röpködtek a levegőben.

Roppant érdeklődéssel hallgattam Nagy elvtárs beszédét, de hirtelen olyan sokan lettek körülöttünk, hogy lehetetlen volt folytatnunk a beszélgetést. Azonkívül későre is járt már nagyon az idő. Sejtettem ugyan, hogy mi lehetett a vége akkor az ilyen megmozdulásnak, de mégis saját szájából akartam hallani. Másnap ismét fölkerestem a gép mellett.

— És mi történt az után a korecsmai gyűlés után? — adtam föl egyenesen a kérdést.

Nagy elvtárs forgatta a kezében levő deszkadarabot s a visszaemlékezés ráncokat vont az arcára.

— Semmi — mondta kedvetlenül — Vagy azt hiszi elvtársam, hogy mehattunk volna valamire? Nem, egyáltalán semmire se mentünk. Matyi bácsinak a köszörűmesterünkben volt bizalma leginkább. Nem is tudom miért. Talán mert hogy olyan világos, tiszta képe volt. Be-betértünk hozzá s elnéztük a munkáját. Roppant pontosan dolgozik az a gép s a szikrák millióit ontja szét, mint valami rakéta. Értelmes fiú volt a köszörűmester, határozottan, de éppen vele jártuk meg legjobban. Béarult bennünket. Egy reggel tudomásunkra hozták, hogy piszkos kommunisták vagyunk és úgy kívágnak a gyárból, mint a „taknyot”. Másnap Matyi bácsit el is küldték. Nem tudom azóta se, hogy mi lett vele... — Aztán már nem is volt semmi

érdekes. Megraktak bennünket nyilasokkal. Az emberek jöttek-mentek s mi férfiak lassankint mind a fronton kötöttünk ki. A föl-szabaduláskor csupa női munkás dolgozott itt.

Igy jutottam el valahogy a gyár életéhez. De ha már így eljutottunk a jelenhez, még egy kérdést megköcskázttam:

— Az elmúlt évben élüzem lett a gyár. Hogy jutott el eddig a kitüntetésig, teljesítményig? Hiszen a multja nem valami biztató.

Ezt már Sz. Lajos elvtárstól kérdeztem, aki készségesen még is felelt rá:

— Bizony, — mondotta gondolkodva — az eddigiek alapján csakugyan különösnek látszik, hogy a ládagyári munkások az infláció és az utána következő hónapokban olyan kitünően dolgoztak. És tudja kiket szeretett akkor legjobban az igazgató, — akiről egyébként meg kell hagyni, igen rendes ember volt. Ha gyáros, kapitalista mértékkel mérünk persze — tette hozzá mosolyogva. — Nos, szóval hát az igazgató igen örvendezett annak, hogy éppen a kommunisták (összesen hatan voltunk még csak) buzdítják olyan fáradhatatlanul a munkásságot. Nem igen sejtette, hogy mi már akkor is tudtuk, hogy miért tesszük. Mi az országot építettük, tudtuk, hogy a gyáraknak termelni kell, de ő szentül hitte, hogy minden munka érte van, hogy neki építjük a gyárat s boldogan veregette meg a vállamat:

— Mégis csak derék emberek maguk, kommunisták — mondotta elnézően, — de azután félrehívott egy kis bizalmas beszélgetésre.

— Nézze, kedves barátom, én látom, hogy maga okos ember. Jól forgatja magát a mai világban is. Nagyszerűen föllendítette a gyáramat, dehát most már vége az inflációnak. Ért engem ugy-e? Szóval hát most már egy kicsit más a helyzet — hiszen érti bizonyára — Nos, hát én tudom, hogy magának sokat köszönhetek. Nem is leszek hálátlan érte.

Elhallgatott s vizsla szemekkel nézett rám:

— Majd még beszélgetünk erről — mondotta hirtelen s otthagyt.

— Sejtettem mit akar, de hagytam, hogy mondja csak el, hadd lássam pontosan a mesterkedését. Nem csalódtam. Megvesztegetés akart lenni.

— Magának mindent megadok — jelentette ki egyenesen — de a munkásaimat nem kell úgy ajnároznia. Dolgoznak ezek most már; hiszen élni akarnak s én fizetek. Nagyon elkápatni nem szabad őket, mert könnyen a fejünkre nőnek.

— Így oktatott engem az igazgatóm — mondotta mosolyogva Sz. elvtárs, majd hozzátette: aki jó ember volt pedig, egészen jó ember.

— A többit aztán már jól tudjuk. Jött az állomosítás és eltűntek a gyáriigazgató „urak“. A munkásság mindig jobban megértette az idők szavát. Brigádokban dolgoznak s élmunkásaink vannak.

Az üzem kultúrélete volt még hátra, amit szerettem volna megismerni.

— Hát bizony, ezen a téren bajok vannak, — vallotta be őszin-

tén. — Nincs még rendes kultúrtermünk s ez is hátráltat. Csak alkalmilag szoktunk összejönni egy-egy műsor betanulására.

— S a könyvtár?

Könyvtára van az üzemnek. Elég jó könyvtár. M. Péter elvtárs ismeri és szereti pl. Jókai, Mikszáth és Móricz Zsigmond regényeit. R. N. elvtársnő már inkább a színház után érdeklődik. Felcsillan a szeme, ahogy erre terelődik a szó s pár percre magára hagyja a szegező gépet. Minden könyvet elolvas egyébként, ami a kezébe kerül.

— Persze, tudom én azt, hogy ez így nem jól van — vallja be őszintén. — Voltam egy-két előadáson, ahol ezekről beszélt az előadó. Dehát nem olyan könnyű ebben eligazodni. Egy-két előadás nem sokat segíthet. Hiszen a fölszabadulás előtt senki se beszélt nekünk ilyesmiről. Mit törődtek az „urak“, hogy nekünk is jogunk lett volna a kultúrához!

— Hát ez így igaz — igyekszem megerősíteni az elvtársnőt véleményében, — de most... Most már más a helyzet.

— De még mennyire! Ezt mi, munkások érezzük legjobban. Most váltunk csak emberekké. Megbecsülnek, mindenhez hozzájuthatunk. — Egy kicsit lehalkítja a hangját, és közelebb hajol, hogy a többiek ne hallhassák:

— Csak az a baj, hogy magunktól nem igen megy. — Elhallgat, aztán megismétli: Sehogy sem megy.

— Mikor volt a színházban elvtársnő?

— Nem régen. A Csárdáskirálynőt láttam. Rossz darab, olvastam az újságban is róla. Láttam a „Légy jó mindhalálig“ c. darabot is.

— Melyik tetszett jobban?

— Megmondjam őszintén? Nekem mind a kettő tetszett. Tudom ugyan, hogy amaz rossz, emez meg jó, azt is hallottam, és az teljesen igaz, hogy amaz hazugság, emez meg a valóságot igyekszik megmutatni, de mégis csak úgy gondoltam, hogy van ez tovább is ennél...

Visszalépett a szegezőgéphez s már kattogott is fürgén a keze alatt. Furcsa, merev és gyors mozgással fűzte tovább össze a gép vékony deszkákat. Varrógép ez tulajdonképpen, csakhogy deszkákat varr. Tizenhatan dolgoznak körülötte. De meg is érdemli: derék egy gép, az bizonyos. Fiatal feketeszemű lány szedi el az összetűzött deszkákat s adja tovább. Mosolygós képű. Szólóban szokott énekelni a Szit műsoros estjein. De a többiek is mind, akik itt dolgoznak telve vannak életerővel és bizakodással a jövő iránt. Parancsolói és nem rabszolgái már a gépnek. De mind érzik, tudják, hogy a kultúra az a terület, amit még meg kell hódítaniok. Bizony, nagyon is igaza van R. N. elvtársnőnek, hogy tovább is van az annál, minthogy megtudjuk az egyik darabról, vagy könyvről, hogy jó, a másikról meg, hogy rossz. Itt van az ideje tovább is lépni.

De hol lehetne ezt kezdeni?

Nagy elvtárs felel meg erre, akivel szintén elbeszélgettünk arról a kérdéstről is.

— Jó könyvek már vannak a könyvtárunkban. Pár hónap mulva fölépül a kultúrházunk. — Színdarabokat is szoktunk tanulni

csak egy kis irányítás kellene. Beszélgetni, vitatkozni kellene könyvekről, színdarabokról, művészetekről.

— Szóval olyan irodalmi kör féle.

— Az. Olyanféle.

— De ráérnének az elvtársak abban részt venni;

— Hát fontos dolog lenne az vagy sem?

— Természetesen.

— Akkor rá kell érünk és kész.

Kemény és határozott beszéd. Minden egyszerre természetessé válik előttem is. Mindenre rá kell érünk, ami fontos, ami segít a szocialista társadalom építésében, ami előre viheti ügyünket. N. Antal elvtárs dudorászva áll vissza a körfűrészt mellé. Nem áll meg pillanatra sem a gép. Munkaverseny van. Az Újszegedi Gőzfűrészt és Ládagyár két évig volt élizem. De az lesz megint. Minden munkás azt akarja s ha a frissen feszülő karokat, a függén gördülő munkát látjuk nem is kételkedhetünk ebben.

SERES JÓZSEF

*Ezer zsibbadt vágyból miért nem lesz,
Végül egy erős akarat?!*

(Ady)

IGEN, TE HEROLDJA...

— *Hviezdoszláv** —

Igen, Te Heroldja egy süllyedő világnak,
Legyen hát végül egy akaratunk.
Ha egy akaraton lesz minden proletár,
Az égre ront a sikoltó vivát, s vad,
Zúgó ünnepünknek nem lesz mása sose már,
Ember leszel testvér s nem magadat únt

Lusta éhező. A magyar, szláv nyomor
Ugyanaz a kín és nincs feltámadás,
Míg a hátunkon csattognak ostorok,
Hiába jajgatsz, hiába átkozól!
Hát kezdj harcot, robbantsd elő az ostromot!
Szívedben átok, véres bánat és

* *Hviezdoszláv* (1849—1921) a szlovák irodalom legnagyobb tehetsége, már klasszikussá vált költő, a szlovák irodalmi nyelv egyik leghatalmasabb fejlesztője. Bátor és türelmetlen hangú verseiben sürgette az új világ, a szocializmus megvalósítását. Ady: Magyar jakobinus dalá-ra válaszképpen jelent meg a Slov. Pohl-ban „Tak Herolde ty“ című költeménye a magyar Ady-idézettel.

És csak tétlenül várnád a holnapot?
Építsed meg a barrikádokat,
Amíg a nap, a hold lomhán dőcög föl,
S tunyán alszanak a rabszolga holtak ott,
— Mozdulj meg testvér, föl a tömlöcödből!
Óriás nyomor, mutasd a láncod, add

Csörgő muzsikádat forró indulónak,
Hazudhat bármit már az úri osztály,
Forrj víz, vidd hajónkat egyre mind, tovább,
Veríték vagyunk és az induló, nagy,
Méh-család, kikre új nap szórja bíborát,
S a lusta here nem oszt s nem szoroz már.

Vagyunk az égbe vágó nagy piramisok,
Hullámai a tenger kolhoszoknak,
A nyugtalan törekvés vihara vagyunk,
Kenyérre várunk, több bérrre és ami sok
Fény van, mind várjuk, mindent akarunk,
Nem baj, hogy ruhánk ronggyal foltózott. Csak

Szavunk maradjon gyilkos mint a mérég,
Zendüljön dalunk, mint égi hangszer és
Csillogjon hitünk fénylőn, mint a vas!
Már a győzelem ütemén kísérnek
Kibontott álmaink s repülnek mind, magas
Csillagok felé, akár a lantverés.

Nem lesznek többé megszaroltak, árvák,
Majd ránkborul a szelíd olajfa, műrtusz ág,
Ha jogot s a törvényt egymértékbe törték,
Vicsorgó tóketorkok föl majd nem zabálják
A szegény nép vérét s munkás serege föllép
A megkínzott földnek s elmondja roppant himnuszát.

Fordította: ZELEY FERENC

NEVTELENÜL

— *Jiri Wolker* —

Kórházi ágyam: a béke szigete.
Künn — forr a világ: zeng a riadó!
Harcba indul az elvtársak serege,
Harcba szólít most — az igazságért — mindenkit a szó!

Kórházi ágyam — béke szűk szigete.
De sötét zugokból — les a halál!...
Mért kell meghalnom, társaimtól messze,
Mikor azt hittem, rám is a csata hősi vége vár?...

Fordította: BREZNAY BÉLA

A SZÉL MEGFORDUL*

Mi voltunk itt csak, egyszerű emberek és azt csináltuk, amit csinálnunk kellett. Amikor ma bizonyos távolságból nézzük ezeket az eseményeket, sok minden hősiességnek látszik, egy és más azonban tragikomikusnak, sőt itt-ott az esetlenségnek a benyomását kelti. Hát ezt ítélje csak meg az utókor. De másképpen, úgy érzem, nem is igen lehetett volna. Az ember végre is törékeny szerszám s még önmaga egyszerű lényének sem jut sokszor teljes egészében tudatára, hát még a cselekedeteinek!

Amennyire a magam viselkedését meg tudom ítélni, hajlandó vagyok azt hinni, hogy az ember a maga teljes tudatában inkább gyáva, mint hős. Úgy gondolom, hogy egyes emberek mindig akaratlan, valahogy a tudatuk ellenére lesznek hőökké. Ha urai lennének teljes egészében tudatuknak, hajuk szála az égnek méredne, s a tett előtt minden bizonynyál megtorpannának.

Bocsássom meg az olvasó ezért a rövid elmélkedésért, s hogy nem kezdtem in medias res abba, amire vállalkoztam, azon dolgok elmondásába tudniillik, amelyek akkor nálunk történtek. Azt akartam hangsúlyozni az iméntiekkel, hogy csak egyszerű krónikát írok arról, ami a községünkben történt, egyszerű szavakkal és írói eszközökkel. Az egész felkelés történeti, politikai és nem tudom még miféle feldolgozását, értékelését mások gondjára bízom. Minek történék ilyen formában a magasba, mikor annyira, mint akkor voltunk, soha sem leszünk. Maradjunk csak szépen otthon a mieinknél.

Mielőtt még elmondanám, hogy el kellett válnunk a Sുകajev-csoporttól, arról beszélek, hogy milyen megfontoltak voltak.

November közepén lehetett, mikor hírt kaptam telefonon a legközelebbi völgyben lévő erdészleklből:

„Ebben a percben ment el tőlünk egy erős német őrzőjárat és felétek irányul. Vigyázat!”

Éppen Sുകajev alezredes volt nálunk a törzskarával, legénységének legnagyobb része meg a közeli munkásbarakokban melegegett. Nyomorúságos bunkerekben és gödrökben, melyet Drabant és a mi embereink vájtak ki az Öregvölgy oldalain, kuporogtak a katonák és partizánok, a legkülönbözőbb csoportokból, kissé lehangolva a fejlemények miatt, támadásra nem gondoltak s csak várakoztak.

Mikor Sുകajev meghallotta a hírt, elgondolkozott, majd oda szólt a segédtisztnek:

„Azonnal értesíts mindenkit a parancsomról: elhagyni a barakokat, kijönni a bunkerekből és mélyebben vonulni be az erdőbe. A németek provokáló lövéseire nem szabad válaszolni.”

* Részlet a „Krónika” c. regényből.

„Köszönöm, alezredes bajtárs!” mondtam neki, mikor a segéd-tiszt elment. Megértettem, miért adott ki ilyen parancsot.

„Lövéseikre felelhetnénk mi is lövésekkel, ezt az örömet megszerelhetnénk nekik”, mondta Sukajev.

„Értelmetlenség. Ma vagy holnap felégetnék az erdei lakot s minden környező építményt. Mi hasznunk lenne abból, mi azoknak, akik utánunk jönnek? Semmi.”

Kijött a verandára és nézte egy darabig, hogyan gyülekeznek az emberek.

„Mélyebben az erdőbe!” kiáltott feléjük, „Mélyebben.”

Nem tartott sokáig, s már hallottuk a lövéseket. Ugyanakkor messze előttünk, lent a kanyarban feltűntek az első németek.

„Itt marad a verandán?” kérdeztem Sukajevet.

Elmerülve nézte a németeket, majd felelt:

„Van időm...”

Mikor lent mind együtt voltak a svábok, rettentő dühvel kezdtek lövöldözni minden irányban. A puskák és géppisztolyok ropogását megsokszorozta a visszhang, s ez betöltötte az egész völgyet. Az volt az érzésem, ezzel vagy az egyedülvalóság érzésétől összeszorított szívüket akarják bátorítani, vagy ellenkezésre bírni a partizánokat, akiket kerestek. Néhány golyó felénk tévedt.

Visszafojtottam a lélekzetem.

Valóban nagyon fontos volt, hogy valamelyik önmagát nehezen fegyelmező partizán valami meggondolatlanságra ne ragadtassa magát, s közéje ne lőjön a németeknek. Bár egy csöppet sem csodálkoztam volna rajta. Mindannyiunknak gyönyörűen puskavégen álltak.

Bezzeg, ha látták volna a németek, milyen sokan vagyunk! Ha csak sejtették volna, hány pár szem mered rájuk. Hány kemény férfikéz markolja a fegyvert Sukejev jelzését lesve. Elég lett volna, ha az egyik szemével int az alezredes, s valamennyi német mindjárt alulról szagolhatta volna az ibolyát.

De a völgy hallgatott, nem hallatott egy hangot sem, s úgy látszott, mintha nem volna benne élet.

Minék mentek volna hát tovább? Semmi okuk nem volt rá. Megfordultak és indultak vissza a falu felé.

Azért ne gondolja senki, hogy eképpen végződött nálunk minden német őrzéskiszárlása. Hogyisne! Sukajev mostani visszahúzódnást parancsoló érvei, meggondolásai nem voltak mindig helyénvalóak. Sokszor került sor támadásra, harcra, melyekben hol a mieink, hol meg a németek maradtak felül. Mint például az obrubovaneai nagy csatában, összecsapásban, amely ugyancsak ebben az időben zajlott le. Addig, míg Sukajev a Murányhoz való áttörést készítette elő, s míg egyes csapatai a polhorai németeket nyugtalanították, felrobbantották a hidat és elvágták az összeköttetést Tiszolc irányában, a partizánok, kik a környékbeli völgyekben és a közeli hegyekben barangoltak, abban a hiszemben, hogy hát az erdőben ugyis elég nagy biztonságban vannak, szegre akasztották minden elővigyázatosságot. Nos, ez bizony igen megbosszulta magát.

A németek nagy támadást intéztek Obrubovanec ellen, s azokon

a helyeken, lankásokon, hol különben a juhocskák szoktak legelészni s hol a bacsa mindenkor teljhatalmú úr volt, rajtaütöttek a partizánokon, s bizony meg kell mondanom, nem valami szépen bántak el velük. Az eset híre gyorsan elterjedt a faluban. Hogyisne? Mikor a németek olyan göggel jöttek vissza a kiszállásról, kérkedtek, s úgy leítették magukat, mint a süldő-legénykéek a táncmulatságon.

Ekkor történt, hogy elég hosszú idő múltán ismét magához kéretett az erdőtanácsos bennünket szolgálati ügyben.

„Ne maradj el és gyere minél hamarább haza“ mondta távozásom előtt a feleségem. Szegénykének, érthetően aggodalmi voltak.

Én azonban könnyű szívvel mentem el hazulról. Fölöttébb kíváncsi voltam, milyen újdonságokat mesélnek majd a kollégák. Mert hisz magányos erdészlakjaink körül, melyekbe mindannyian behúzódtunk, sok minden történt, minek híre sokszor a második-harmadik szomszédig sem igen hatolt el.

S valóban, alig üdvözöltük egymást, máris felém fordult Kollár, a legközelebbi erdészlak lakója, tehát közvetlen szomszédunk:

„Nem jártak nálatok németek a múlt héten Chlpavice felől? Kerülő úton küldtem őket, hogy a fiúknak legyen idejük elejtőzni. Kaptál azért hírt...“

„Kaptam“, mondom, „de nem jöttek“.

„De nálunk ott voltak!“ folytatta Kollár. „Bizá lehettek volna nektek is vendégeitek. Barna autóval jöttek és mindjárt azt kérdezték, mi van ott nálatok. Semmi, mondom, partizánokat ott ugyan hiába keresnének. Menjenek Chlpavicére, ott vannak azok a bizonyos faépületek... Sikerült őket becsapnom és elmentek arrafelé. De alig hogy eltűntek, gyorsan át kellett vezetnem a völgyön Iljics Pétert, aki futár-összekötőként volt kiküldve a törzshöz, s azon az éjjelen éppen nálunk aludt, aztán meg telefonáltam a tieiteknek, hogy küldjenek ki őrzőket.“

„Látod, milyen nagy előnyünk van nekünk“ nevettem el magam, „hozzánk félnek a svábok jönni. Nálunk van a világ vége.“

„Másnap“, mondta tovább Kollár, „újra jöttek. Megint csak éjszakára. S ugyancsak mondogatták: most meglátjuk, járnak-e ide partizánok éjszakázni. Szavamra mondom, akkor bizony melegünk volt. Igazán nem tudom, véletlen volt ez, vagy a sors kezét kell benne látnunk... addig szinte minden nap meglátogattak a partizánok, de azon az éjjelen szerencsére nem jöttek. Ha jönnek, bizony isten, nagyon ráfizettünk volna!“

Zöldkabátos erdszeink mindegyikének volt bizony a háta megett, figyelték is fölöttébb valamennyit a németek. Könnyű volt nekik. A magárahagyott erdészlakokban akkor vetettek szállást, amikor akartak. Az ő erdészlaka a völgyben volt, ott ahol — miként azt Licsiáktól biztosan tudtam — Bezák rejtőzött néhányal a mieink közül.

Alig jöttek meg a németek a községbe, rögtön megszállták Richter vadászlakát és mindazt, ami hozzá tartozott. Szép tömeg volt úgy együtt. Ott rendezték be a főhadiszállást és a parancsnokságot, az udvaron aknavetőt helyeztek el s rögtön meg is kezdték a tüzelést. Így akarták rászédni a partizánokat s rákényszeríteni őket,

hogy húzódjanak át a szomszédos völgyekbe, melyeket ők előre már mind sűrűn megszálltak. Átkozottul jól kigondolták ezt, mert, ahogy azt már korábban is említettem, a legtöbb embert ezeken a helyeken sikerült nekik meggyilkolniok. Ha valaha Kisfenyősor, Nagyjávör vagy Pusztta tájékán járnak, ne felejtsek el leemelni a kalapjukat és lehajtott fővel menjenek tovább. Ott vannak a mi mártirjaink sírjai.

Négy nappal az obrubovaneci nagy csata után, s az utána következő sok kegyetlenség, a partizánok tömeges kivégzése, a cigányok soraiban véghezvitt könyörtelen emberirtás után Krajcsa Jankó külön küldönc útján tudatta velem a hírt:

„Tegnap elmentek a faluból a tankok és autók. Ma mennek utánuk a gyalogos egységek.“

„Milyen irányban?“ kérdeztem a küldöncöt.

„Egyik rész a városba, mások Sopik felé... Azt mondják, viszszaajönnek.“

Érdeklődtem, milyen a hangulat a faluban, egyszóval minden iránt, ami Kozlov nagysárosi partizánjai számára s a bunkerekben rejtőzök szempontjából fontos lehetett, s így tudtam még, hogy a németek alig húzták ki a lábukat a községből, az emberek máris szaladtak a völgyekbe és az erdőbe segítséget vinni a sebesülteknek és összeszedni a fegyvereket...

Oh, uram teremtem! Sok mindent elmondhatnék most, mi mindent csináltam akkor. Micsoda örömmel küldtem hírt az öreg Drahtnak, meg Nagysárosra a partizánoknak, de nem, nem akarom terhelni az olvasókat eféle apróságokkal, amelyek olyan természetesek. Annál kevésbé, mivel ugyancsak a németek kivonulása után olyan élményben volt részem, mely igen mélyen érint, valahányszor rá gondolok.

Nem, nem voltam szemtanúja az esetnek, az embert pedig, akitől szólt, az életemben sem láttam, de akármelyik gyerek elmondaná a faluból, hogyan történt.

Hallgassák hát meg.

Ahogy már említettem, a németek kivonulása után az emberek tüstént rohantak az erdőbe. Mondhatom, nem volt ez valami örömteljes kirándulás, merthízen tudjuk az előbbiekből, milyen rossz időjárás volt, s a tél hamarabb köszöntött be, mint máskor. Az utak és hegyek sarát felváltotta a kis szakadékokat és tisztásokat egészen betöltő hó, a szél pedig úgy süvöltött, mint az esztévesztett. Fentről a hegyekből úgy látszott, hogy nincs is egyéb a világon csak hó, meg fagy. De az emberek nem törődtek vele. Elmentek egész a Nagyjávorig, Fenyősorig, temették az elesetteket, keresték a sebesülteket, lehordták őket a községbe és elrejtették a kis falusi házakban.

Természetes, hogy a gyerekek voltak a legmozgékonyabbak. Legalább is rendes katonai pisztolyt szeretett volna találni magának mindegyik. Így történt, hogy elmerészkedtek olyan helyekre is, amelyeket a felnőttek még nem kutattak át. Az egyik ilyen helyen találtak rá Fjodorra.

Az Obrubovanec felőli lejtőn találták meg egy kialudt tűz mellett, s először azt hitték halott. Csak mikor közelebről megnézték, látták, hogy van benne élet. Nyomorúságos állapotban volt, inge a mellén széttépve, lábai katonaköpenybe burkolva, a kezében hóvízzel telt kulacsot tartott. Rázta őt a hideg és szörnyen ki volt éhezve. De hogy került az alá a bükkfa alá! A szél és a hófúvás eltemette a nyomát annak a csodálatos útnak, amelyet megtett. A vele megtörténteket már Fjodor saját visszaemlékezése után mondom el, melyet akkor hallottam tőle, midőn végre meleg helyre került, jószívű emberek közé s aléltságából némileg feléledt.

Az emlékezetes obrubovaneci nagy csatában megsebesült a kezén s átlőtték mindkét lábát. Nem tudott felállni, megmozdulni, csak feküdt a hóban és a sebeiből lassan folyt a vér. Sokan voltak úgy, mint ő. Németek járkáltak egyiktől a másikig és mindegyik fejébe belelőttek még egyet. Isten tudja, miféle szerencsének volt köszönhető, vagy talán a német keze csúszott meg — ódalépett Fjodorhoz, belelőtt, de a golyó éppenhogy súrolta Fjodor fejét. A németnek úgy látszik elég volt, hogy vérezni látta Fjodor fejét.

Így feküdt Fjodor a hóban és egyre többet vesztett erejéből. Várt. Időnként, mikor némileg eszmélni is tudott, megpróbált felállni. Sehogysem sikerült.

Hasra fordult, könyökét előre csúsztatta a hó fagyott felső rétegén, előre csúszott és nagynehezen magaután húzta átlőtt lábait is.

Hogy meddig bírta ezt? Hitemre, mindenki más már rég tehetetlen aléltságba hanyatlott volna, de Fjodor fiatal volt és élni akart. Majdnem egy hétig bírta, majdnem egy héten át küszött hasonló felé a völgybe. Időnként elalélt, aztán megint feléledt, hogy tovább mérközzék az életért, de amikor a gyerekek a bükk alatt rátaláltak, már alig volt erő és élet benne.

Estefelé járt, lakott helyre vinni már nem tudták. Valahogy elvitték a legközelebbi kalyibáig, mivel más ennivaló nem volt kéznél, kenyérral megetették, s csupán másnap szállították le lovon a völgybe.

„Ki vállalja az ápolását?” kérdezték az emberek egymást, mikor a beteg már lent volt a lakóházaknál.

Aki járt már ilyen helyen, annak nem nehéz elképzelni azt a néhány nyomorúságos kunyhót a kis völgyben ott a patak körül, melyet az erdő úgy körülfogott, hogy a fenyőágak sokszor még az ablakokat is majd benyomták.

Az emberek bizony csak a vállukat vonogatták.

„Ha magamhoz vehetném is” mondja az egyik, „de már három egészséges van nálunk”.

„Hisz éppen ezaz” teszi hozzá a másik. „Ha legalább járni tudna... Lehet visszajönnék a németek... Megtalálják... Mi lesz akkor? Valamennyiünket agyonlőnek.”

„Bizony, az egészséges az beszalad az erdőbe s megvan. De ez a szerencsétlen...”

Mindez úgy hangzik, mintha nem lett volna elegendő segítőkészség az emberekből. Az olvasó esetleg a teljes részvétlenség bizonyítékát látja ezekben a szavakban. Tévedés uraim. Az embe-

reket olyannak kell látnunk, amilyenek a valóságban, nem pedig amilyennek látni szeretnénk őket. Vagy talán nem joggal mondogatták egyesek, hogy náluk már két-három partizán rejtőzik, s nem lenne érthető az önmagával tehetetlen Fjodor fölött való aggodalmaskodás is? Magára vállalni bárkinek is a beteg Fjodor gondozását, szavamra, nem volt ez valami könnyű dolog.

Nos, itt is olyasmi történt, amit senkisémet várt.

Az emberek csoportjából egyszercsak kihallatszott egy hang:

„Én majd gondoskodom róla...”

Mindenki odanézett. Ki az a bátor, aki erre vállalkozni mer? Kiben ébredt fel az őszinte részvét és a legnagyobb szeretet érzése? Bözske volt az, Jarabcsán Bözske.

„Hogyan? ... Te?” kérdezték meglepetve a többiek, kicsit talán meg is szégyenülve. De azt hiszem, az olvasók is feltették volna ezt a kérdést. Mert szegények voltak ugyan ennek a telepnek a lakói, valamennyien, de közöttük a legszegényebb, esküdni mernék, a Jarabcsán, Bözske volt.

Ha majd elolvadt a hó és a kis hegyiútak sara felszáradt, aki csak teheti, menjen el megnézni azt a kis telepet. Látogassa meg Jarabcsán Bözskét, a házszáma 1288. Meglátják, micsoda kis házikó, szerény kunyhó az, s ha átlép a pítvaron, máris a szobában van az ember, hol aztán megfordulni se igen tud. Az egyik sarokban kemence, a másikban asztal és pad, az ablak felőliben szövőszék, aztán meg az ágy. Egyetlen ágy az egész házban, úgyám, uraim.

Hát ebben a házikóban élt a Jarabcsán Bözske (és él még ma is, ha ugyan nem kapott juttatást azóta valahol vidéken), ott élt az anyjával, s egykori szerelmének élő emlékével, nyolcéves fiacskájával.

Aki mindezt a saját szemével látta, csak az tudja elképzelni, hogyis lehetett, amikor Bözske hazaszaladt, be a szobába és gyorsan megvetette az egyetlen ágyat.

„Mi van már megint” csodálkozott a nagyothalló anyja.

Bözskének bizony jó hangosan kellett beszélnie, hogy megértse az anyja, miről is van szó. Hogy a két egészségesen kívül, akik az éjszakát a szénásfészerben töltötték, megegy, idegen lesz a házban, az a vérbefagyott szerencsétlen sebesült.

Az emberek bevitték Fjodort a szobába és letették az ágyra. Fejéről lemosták a vért, bekötötték a kezét, aztán a lábát. Akkor látták, hogy a lábszárcsontja el van törve, a lábujjai meg valósággal egybefagyva. Nem nehéz elképzelni, milyen állapotban volt szegény. Eszméletlen volt és Lázárként tehetetlenül kellett feküdnie...

Gondolkozott ezen Jarabcsán Bözske egy pillanatig is? Föl tudta fogni legalább lelkében, micsoda nehéz keresztet vett magára? Élő hite van ennek a nőnek és jobban tudja szeretni felebarátját a veszedelemben, mint önmagát.

Mikor nem sokkal ezután találkoztam vele a faluban, semmi mást nem adhattam neki a jól megérdemelt dicséretnél. Vonakodva csak ennyit mondott:

„Miért dicsér engem? Hiszen ez keresztényi kötelesség!”

„Igen, náluk ép azok hirdetik a gyűlöletet, akik többet hány-

ják a keresztet. Segítenek a németeknek gyilkolni a mi saját népünk," mondtam neki. „Maga szereti a felebarátjait. Azok meg hatalmat akarnak az emberek fölött“.

Nem tudom, megértette-e mindezt. Akkor úgy éreztem, hogy nincs elmélkedésre alkalmas lelkiállapotban. A szövetkezetbe szaladt vásárolni valamit a beteg számára a pult alól, valamit, ami jót tenne Fjodornak. Aztán meg a Szlamkóékhoz, ahol remélte, kap egy kis szalonnát meg húst. De bármerre járt is, bárkivel beszélt is, minden gondolata a szerencsétlen betegnél időzött.

„Oh, ha látná őt!“ tördelte a kezeit. „Ha látná, micsoda sebei vannak szegénynek! Meg se bír mozdulni, csak fekszik és beszél... Félrebeszél... Életemben nem láttam még embert így beszélni.“

„Senki más nem akadt, aki magához vette volna?“ kérdeztem, de Bözske mindjárt közbevágott:

„Nem engedem, nem engedem őt! Magam gondoskodom róla!“

„Nagy dolgot cselekszik“, mondtam neki búcsúzásul. „Arany szive van, maga az élő szeretet...“

„Ugyan hagyja már, valakinek csak kell gondoskodnia róla!“ mondotta és máris szaladt tovább.

De térjünk csak vissza az öreg Drabanthoz.

Bárki elképzelheti, hogy az öregnek se kellett semmi más, csak hogy a kisebbik fiáról kapjon hírt. Lukács, a nagyobbik odahaza volt, de mint tudjuk, lázban fetrengett, élet és halál között. Mindent megtett az öreg, amit mondtam neki. Előkereste a gyerek fényképeit, szerzett egy idegen névre szóló igazolványt és máris szaladt hozzánk megölelni a fiát.

Igy találtam őket otthon, mikor hazaérkeztem a faluból. Búzske örömmel pihentette tekintetét a fián, különösen mikor Kozlov mesélte, mi mindenben estek át s milyen hősiiesen megállta Gyurka a helyét.

„Hál Istennek, Hál Istennek!“ ismételte folyton, „legalább te megmaradsz nekem... Nesze... itt van...“

De Gyurka büszkén odadobta az igazolványt az asztalra. Aztán így szólt:

„Hogy gondol ilyet, apám? Mire való ez? Azt hiszi, hogy elbújok, mint valami gyáva kukac a lyukban?“

Kozlov mosolygott, tetszett neki ennek a kamasznak a vadsága, de az öreg Drabant olyan lett, mint akit leforráztak. Kénytelen voltam segíteni neki.

„Apádnak igaza van“, mondtam Gyurkának. „Elrejtőzhetsz itt nálunk is most... de ha jönnének a németek, jó lesz ez az igazolvány még neked. Drabant Györgyöt agyonlónék, de Kordik Mátyást nincs nekik mért... Tedd csak el!“

De Gyurka nem hagyta rábeszélni magát.

„Seholsem fogok rejtőzni. Megvan a magam csapatteste... és letettem az esküt“, mondta.

No itt van, nézze meg az ember. Hogy megtetszett neki a partizánkodás. Gyurka! Örömben legszívesebben megcsókoltam volna, annyira tetszett a viselkedése.

Másnap alig pirkadt még, mikor az egész partizáncsoport Koz-

lov Ivánnal az élén levonult a faluba. Azt látni kellett volna, ott volt aztán öröm. Jóllehet egyesek még félték a németektől, mert hisz még a levegőnek szaga volt a gaztetteiktől, s jóllehet az aljasok csak itt voltak a domb mögött a városban, esetleg bármikor készem újra betörni a faluba, a hangulat — meg kell mondanom — mégis egészen megváltozott. Hogyisne! Hiszen az utcán egész nyíltan jöttek-mentek az ismerőseink, Sihelesik Simon hosszasan üdvözölte Gyurkát, Liscesiák Robi legényeket sorozott be a kis önálló katonacsoportjába. Fukasz Tóni is levonult a maga brigádjával, lehetett látni Zvara főhadnagyot is, aki titokban kapcsolatokat vett fel az elégedetlenkedő magyarokkal, s bizonyos, hogy Bezák és Urbán Valér is eljött volna, ha lett volna idejük e féle vígadalomra. Komoly gondokkal voltak azonban elfoglalva.

Micsoda? Miféle gondokkal?

Csak lassan; lassan! Úgyis visszatérek még rá!

Fontos, hogy tiszta kép álljon előttünk ezekről a napokról.

A németek természetesen nem engedhették meg, hogy a falu népe örüljön a szépszerivel történt kivonulásnak s annak, hogy soha többé nem látjuk őket. Amint mondtam, csak a domb mögötti városban voltak, s hogy távozásuknak túlságosan mégsé örüljünk, a hatalmuk mutogatására egy gyenge őrzőjáratot küldtek a faluba. És így történt, hogy olyan emberek, partizánok, akiket a németek gondolkodás nélkül az első útszéli fára felakasztottak volna, partizánok, a brigádok tagjai, politikai munkatársak, — a házak ablakából és a szérűkből figyelték, milyen gögősen masirozik az őrzőjárat az országúton.

Bizonyára kíváncsiak, mit csináltak ezek az őrzőjáratok. Semmi különösét. A németek mindig meglátogatták a községházán a fiatal jegyzőt, aki semmi egyebet nem csinált, mint hamis igazolványokat állíttatott ki mindenkinek, aki csak kért tőle. Aztán bementek egyik-másik házba, szalonját meg tojást próbálván vásárolni.

„Csak adjatok nekik, adjatok“ mondogatták azok, akik a házakban rejtőztek, „sokáig úgyse fognak zsarolni benneteket“.

„Né hogy azt gondoljátok, hogy szeretetből viselkednek csendesebben most“ mondta akkor Pancsik Ádám. „Mindenki tudja, hogy az oroszok nyomulnak előre s ők meg be vannak gyulladva. A városban biztosabb nekik. De ha állandóan itt volnának, nehezebben lehetne elviselni őket. Adjatok hát csak nekik, hogy fulladjanak meg tőle.“

Hitemre, nyugodtan kibírtuk volna így a még hátra lévő időt, ha mi magunk nem rontjuk el a dolgot. December első napjaiban lehetett, amikor egy teherautó német jött a faluba, egyenesen a községháára. Az emberek kitekingéltek az ablakon és kérdezték egymást: „Mi lesz már megint?“

Kivezették az irodából a fiatal jegyzőt, feltették az autóra és rögtön indultak vissza a városba.

„Majd mi megmutatjuk neked, hogy kell papirokat hamisítani“, valami ilyesmit mondhatott neki a parancsnok, miközben kegyetlenül rángatta, cibálta szegényt.

Ha fontosnak tartanám az eseményeknek bármiféle összefü-

gésben való előadását, rögtön elmondanám, hogy a szegény jó jegyző úrnak, akit annyit kínoztak, sőt bikaesökkel vertek a fogházban, sikerült elszöknie a trauszporttól s szerencsésen visszatért hozzánk, igaz csak akkor, mikor már az egész háború a hátunk mögött volt. Közben azonban még sok oly dolog történt, hogy — ha csak nem akarok mindent összezavarni és a feje tetejére állítani — el kell tekintenem e kevésbbé lényeges esemény, elmondásától, és rátérni arra, ami következett.

Az embereket ez az eset bizony nagyon megrendítette.

„Igen kár érte“, sajnálkoztak egyesek.

„Ma ő... holnap vajjon kicsoda?“ kérdezték mások.

„Addig volt jó, míg megelégedtek tojással meg szalonnával,“ mondotta Treska Máté.

„De az embereinket aztán nem adjuk“.

Akár más adta neki a tanácsot, akár a maga esze után jött rá, de nagy szavak voltak ezek Treska Mátétól, akit mindenki mértékletes és megfontolt embernek ismert a faluban.

Eppen ezért most az ő szava döntött.

„Sáncoljuk el az utat“ kiáltotta valaki.

Az ötlet mindenkinek megtetszett.

„Sáncokat! Sáncokat!“, kiabáltak mindenfelől.

De nehogy azt higgye valaki, hogy a mi embereink fejjel rohantak a falnak. Ne gondolja senki, hogy ilyen komoly ügyekben bárki dönthetett a saját szakállára. Távolról sem.

Ha nem voltak is a partizánok a községben, állandó összeköttetésben voltunk velük. S mivel Bezák és közvetlen környezete Vydron mindig pontosan tudta, mi történik a faluban, rendszerint a mi oldalunkról sem történt semmi olyan, amihez ne adott volna indítékot és beleegyezést.

Nem sokkal azután az emberek valóban megkezdték a torlaszok építését néhány helyen a faluba vezető úton.

Mindenki elképzelheti, mit jelentett ez.

Olyan volt, minthogyha mi magunk üzentünk volna hadat a németeknek.

JILEMNICZKY PÉTER
Fordította: DÉCSY GYULA

A MAI CSEH IRODALOM

Azok az írók, akikkel itt most a magyar olvasókat megismer-
tetjük, irodalmi munkásságukért az 1948. évben mindannyian állami
nagydíjat kaptak. Közülük Pujman Máriát (1893) a „Játék a tűzzel“
című regényéért tüntették ki. A megtiszteltetés egyképpen szól az
öntudatnak s határozottságnak, mellyel az író az utolsó tíz év
buzai történetének eseményeit kezeli, valamint a művészi feldolgo-
zásnak. A hivatalos közlemény e formulája találóan emeli ki a ju-
talmazott főérdemeit, ami különben már a tárgyválasztásban, majd
pedig a regény megformálásában is egyre inkább kifejezésre jut.
A Reichstag felgyújtásától a protektorátus megszervezéséig jeleníti
meg csodálatos kifejező-készséggel, drámai hatással az események
forgatagát, ahogy lavinához hasonlóan terjedt el Prágában éppúgy,
mint Németországban, mindenütt átformálva a családi és társa-
dalmi viszonyokat, állapotokat, hivatalnokok, munkások, művészek
életét a legeldugottabb zúgban csakúgy, mint Prága belvárosában,
a lipcei törvényszéken vagy a berlini periferián. Minden szilárdan
áll a maga helyén ebben a regényben, szigorú logikai láncban, a
legfinomabb apróságokig kidolgozva, törvénytzerűen megépítve és
belsőleg, lélektanilag megindokolva. A cselekmény még a legkisebb,
tipikus hétköznapiágokról sem feledkezik meg. Mélyen és meggyő-
zően figyeli az emberek és dolgok titokzatos világát, hogy a gondo-
lat és tett bizalmas kapcsolatán keresztül szimbólumokban tudassa
a tragikusan kitáguló korrallal: igenis a szilárd jellem a történelem
logikája szerint a jövő letéteményese, s a tisztultabb társadalmi
rend záloga. Nemcsak a Kommunista Párt cseh vezetőiben, a mun-
kás, értelmiségi és főiskolás körök hőseiben, hanem Dimitrov György
heroikus egyéniségében is: mind-mind a forradalmi fejlődés kike-
rülhetlenségét, leendő győzelmét, a korszak nagy elhatározásait.
fordulatokat érlelő dialektikus arculatát rajzolja, példázza az író.
Szimultán szemlélete egyaránt tökéletesen ragadja meg az idő ira-
mát s a benne epikailag részletszerűt. Ez tette lehetővé, hogy egyre
mélyebben hatoljon be az emberi bensőbe, figyelje, vizsgálja azt
érzelmeiben, eszmei elhatározásaiban, erkölcsi felelősség-tudatában,
szociális kríziseiben, jellembeli megtisztulásaiban. Néhány jelenet
megrendezése különösen megindító: a Prága iránti szeretet, csodá-
lat lángoló megvallása, az iskolai élet külön levegője által kiváltott
gyermeki mosoly fölötti őszinte reflexió, a munkásvilág problémái-
nak megértése, konkrét példákon való szemléltetése. Minden érzelmi
attitűd ellenére is e részletek sok új ismerettel gazdagítanak ben-
nünket az emberről, a kiismerhetetlennek látszó lényről, ki elevenen
reagál a mai forrongó világ minden benyomására. Ezt az embert

sikerült az írónőnek közvetlenül, őszintén, nyíltan és szemléletesen élénk állítani. A legkülönbözőbb jellemek változatos galériája a legrégibb generációtól a legifjabbig úgy van megrajzolva, mint tanúja annak a világdrámának, mely nagy mértékben nemzeti történetünket is jelenti már. A polgárvilág szétmállása riportszerű dinamizmussal van megörökítve. Az írónő itt szívesen alkalmazza akár a groteszk megvilágítást is, humorosan kiemelve, eltűzve a karrikírozott vonásokat, mindenkor szigorúan igazodik azonban a társadalmi dokumentáció, a valóság-ábrázolás elvéhez. Művészi kifejezés tekintetében gazdag változatát kapjuk a beszélt nyelvnek éppúgy, mint az argotnak, a költői pátoznak, plasztikus jellem-modellációnak. Mindezt drámailag kiélezett párbeszédekben, pompás leírásokban, melyek közül a „Szaniszló Prágája“ című fejezet a mai cseh prózának kétségtelenül a legjavát jelenti. Magával ezzel az egy részlettel is kiérdemelte az írónő a legnagyobb elismerést, annyira hatásos, finom, kifejező remeke ez a művészi kifejezésnek és a költői átérzésnek.

Jilemnický Péter (1901), ki jelenleg a csehszlovák nagykövetség kulturattaséjaként működik Moszkvában,* „Kronika“ című regényéért kapta a kitüntetést, melynek cseh változata „A szél megfordul“ címen jelent meg. Az állami nagydíjjal korábbi írói munkásságát is jutalmazni kívánták, mert hisz ő az egyik előharcosa Csehszlovákiában a szocialista realizmusnak. Származását tekintve cseh, kinek azonban Szlovákia lett az igazi hazája. Regényei a mai szlovák szépirodalom legjobb darabjai közé tartoznak. „A szél megfordul“ c. pompás dokumentációs krónika eszméje és tanúsága talán ezzel a néhány szóval fejezhető ki a legtalálóbban: a mi népünket nem lehet legyőzni. Ha a hazai vagy külföldi olvasó mély epikai sodrású, drámai cselekményű, mélyen emberi művet keres, olyat, melyen át megismerheti a szlovák nép hősiességét, harcának szívósságát 1943-tól egész a szovjet hadsereg bevonulásáig, vegye kezébe ezt a könyvet, mely maga a dinamikus élet, igazul, egészében, másíthatlan. Ha Fučík Julius „Riportázs“ c. könyve a cseh becsület megrázó tanúbizonysága, akkor ez annak a szlovák mása. Hőskölteménye a férfiasságnak, őszinteségnek, hűségnek, bajtársiasságnak, segítő-készségnek, megmutatja az emberi önfeláldozás legmagasabb fokát — az önfeláldozást, mi akkor kötelesség volt. Épp ezért kellene e könyvet mindenütt a felnövekvőben lévő ifjúság kezébe adni: ismerje meg belőle az élményeket, értékeket és tapasztalatokat, amelyeken át és amelyekért született a Szabadság. Jilemnický e regénnyel ismét bebizonyította, mily tökéletes ismerője a falunak, a vidéki környezetnek, a hegyek közötti világnak, ahol a cselekmény lejátszódik. Azt írja le, amit látott, másoktól hallott s amit a hagyomány őrzött meg szinte egyenesen az író számára. E könyvet még eljövendő nemzedékek is visszafojtott lélegzettel fogják olvasni, annyira közvetlen és tökéletesen életszerű. Csillog benne a humor és megfeszül az elszántság, éberség, a bosszú,

* Éppen e tanulmány fordítása közben közölték a lapok a hírt, hogy a szlovák író 1949 május 19-én Moszkvában szívszélhűdés következtében elhunyt.

a harcós férfi-indulat. A szélsőséges líraiság mindamellettt nem kap túl tág teret, a cselekmény mindenekelőtt eseményekből, a vidéki élet tipikus és jellemző képeiből, pillanattfelvételekből tevődik össze. Jilemnický művészete éppen abban van, hogy mesterien tud megörökíteni néhány vonással jellemeket és helyzeteket, pillanatok alatt leleplezi azok drámaiságát, anélkül, hogy túlhajtaná az olvasó hatást, a szenzációt bennük. A szlovák és cseh írók közül talán ő áll legközelebb az orosz szocialista realizmushoz, ahhoz a szélessodrású epikához, melyben minden egybefolyik, mégis különválasztható és önmagában is megfigyelhető. Ezekben a napokban, midőn e sorokat írjuk, érkezett a hír Moszkvából, hogy megjelent Jilemnický regényének orosz fordítása, s hogy a bevezetést hozzá Boris Polevoj írta, kinek „Egy igaz ember története“ című regényét fordításból a cseh közönség is jól ismeri. A szovjet író abban látja Jilemnický fő-érdemét, hogy elbeszélésének alkalmasan választott, váltakozva nyugodt, majd ismét szenvedélyes tónusával nagyszerűen érzékelteti az események sajtószerszerűségeit s azok külön szlovák koloritását. Polevoj előszava ezekkel a szavakkal fejeződik be: „Külön nagy érdeme ennek a könyvnek, hogy emléket állít a Szovjetunió és Cseh-szlovákia nemzetei közti testvéri szeretetnek, melyet a faszizmus elleni közös harcban együtt hullajtott vér edzett szilárdná, továbbá a hálaérzés, mely a szláv nemzetek felszabadítója, a Szovjet Hadsereg iránt benne megmutatkozik.“ Férfias értékelés ez, melyhez csak azt kell hozzátenni: nem ismerek könyvet, mely emberibben és művészebben ábrázolná a szlovák falu népének jólismert természetes heroizmusát.

A harmadik cseh író, akit a magyar közönségnek bemutatunk, Holan Vladimír (1905), a cseh vers legmerészebb atlétája, ki első sorban metaforáival érdemli ki ez elnevezést. A nagydíjat az 1945 óta tartó költői munkásságáért kapta, mely programszerűen fejezte ki a cseh nép vágyódását, törekvését egy új társadalmi rend után, és a hálaérzést a Szovjetuniónak a felszabadításért. E munkássága a „Felhő útja“ c. kötettel kezdődik és a „Varjúkárogás c. gyűjteménnyel fejeződik be. Holan Vladimír legfőbb költői erénye az egyéni képzelőerő és szimbólumalkotó képesség, mely ismeri az álmodok titkait, a hit nagyságát, a gondolatok végtelen szakadékait, az érzelmek legmélyebb világát, mégis reális kapcsolatban van a külső, valóságos világgal, melyet nem remélt képzetekkel, tudatalatti világgal, jelképekkel sokszoroz meg. A „Felhő útja“ a megörült idő s a szülési fájdalmak, a felszabadult elemek és a szédítő kábulat képzeteinek dantei költeménye, mely szörnyű rekviem, síron túl is ható átok, csak hogy minél hitelesebb bizonyossága legyen a háborús korszaknak és élménynek. Nem sok cseh költő sűrített eddig versekbe annyi reménytelenséget és szédítő élményt, mint ami ezekből a barokkosan felépített, szomorú, sokszor sirattató, mégis: a végső testvéri mosolyban rendületlenül hívó versekből felénk árad. Szinte szimfónikus ballada ez a halálról és a romlásról, a hiábavalóságról. Fenséges dala a remetének, ki nehéz és fájdalmas szavakkal gondolatsorokba és képek tömegsírjába temeti, tördeli magát, hogy így mutassa meg a fényt, a költői vibráció soha nem látott

hatásfokait. Ha valaha megírják a cseh költészet demonológiájának történetét: ez a vers lesz annak egyik legeredetibb, legkitűnőbb darabja. Benne a démoniség szinte már az égetően éles groteszkségig és paródiáig van felfokozva. De mihelyst ez a költői hűség és igazság szempontjából veszedelmet jelenthet, rögtön változik a hang s a művészi intenció, hogy, végül is az anyagszerű, tárgyias realizmus legyen az elsőség az eddigi fegyvermeltennek látszó képzetcsapongás és összefüggéstelenség helyett. A nyelv is mindenben tökéletesen símul a költői tárgyhoz és hangulathoz: eredeti, egyéni, merészen újító, ha kell finoman érzelmes s ami a legesodálatosabb: önmagát minden helyzetben fáradhatatlanul feltalálja. Ez volna nagyjából Holan költői útja a pusztulás és romlás évein, élményein át, melyen járva mindenkor a legnagyobb áldozat és hősiesség követelményével épülő új világ igazságaért harcolt. Ugyanezen tárgyi és érzelmi határok közt született a „Panychida“ c. vers is. Szintén nagylélegzetű, formailag merész, de belsőleg jól elrendezett költemény, melyet szerzője a második világháború szláv mártírjainak, hősi halottjainak s a koncentrációs táborokban elhaltak emlékének ajánl. Miként az előző könyvben, itt is a durva megalázás, a szlávok ellenségei részéről minden vonalon megnyilatkozó állati kegyetlenség, sátáni bánásmód szüli az ellenkezést, tiltakozást az egyszerű emberben az istentelen teremtmények, az apokaliptikus rémek sárkányi bestialitása ellen, s a hála-éneket, a köszönet és szeretet dalát azok felé, akik harcolnak a gonosz ellen. A sátáni gazság legyőzetett, de a romlást akaró férgek újra kimásztak földalatti rejtekeikből és lángolva, rombolva akarják látni mindazt, amit az új élet épített. Mi azonban soha nem feledjük el a szörnyű rém munkálását és neki kezdünk az új életnek. A névtelenek csendes munkájának, a szeretetnek a színjátéka. „Az ezerszirmú rózsával“ c. költemény. A megtévelyodött élnyomó nemzet fölötti kemény ítéletmondást a vörös katonák üdvözlete és dicsőítése fejezi be. A „Köszönet a Szovjetunió-nak“ c. vers a legszebb költemény, amit a szabadságunk visszaszerzéséért harcoló Szovjethadsereg heroizmusa költőből kiválthatott. Nincsenek már kivégző-különítmények, hanem fák, fény, világosság, emberek mindenütt, a pángermán rémet megsemmisítette a mesebeli kard, melyet mindenki oly jól ismer az orosz hősmondákból. Az olvasó egyetlen lélekzettel emelkedik, nő a költői magasságokig, hatalmasan ívelt helyzetekig, de ugyanakkor átérzi az egyszerű ember legnagyobb boldogságát is: azt, amit a szabadság jelent mindenki számára a földön. Cseh költő nem irt az utolsó években öntudatosabb és elszántabb, lelkesítőbb verset e nagy napok és a határtalan öröm emlékét őrző költeménynél, mert: „A korszakok régi vágya / A mindent egyesítő testvériség vágya / Mégis megvalósult!“

Hogy a cseh és szlovák irodalom legkiválóbbjainak írásához hozzácsatoljuk a Károly-egyetem rektorának, dr. Mukařovský Jánosnak a tanulmányát, ez elsősorban azért történik, mert a szerző a leghaladószelleműbb esztétikusok és irodalomtudósok közé tartozik, s egyúttal egyik legismertebb egyénisége a Csehszlovák Köztársaság mai szellemi életének. Először a pozsonyi egyetemen működött, majd Prágában lett az esztétika professzora. Kezdetben az orosz formalis-

ták iskolájához tartozott, majd mint a „Prágai Nyelvészeti Társaság“ vezető személyisége, számos irodalomesztétikai tanulmányban dolgozta fel a cseh vers hangesztétikai problémáit, melódiáját, stílbeli sajátosságait, lélektani és szociológiai feltételeit. A művészi alkotás mindenekelőtt szilárd rendet jelent — ezzel az alapvető tétellel és meggyőződéssel fogalmazta meg O. Zich és F. X. Šalda hatása alatt az esztétikai objektívizmust, mely az alkotó pszichikai diszpozícióit veszi számításba mindenekelőtt. Ez azonban csak a kezdet volt. Utána következett a modern lingvisztika rendszeres módszertana, mely a „Prágai Nyelvészeti Társaság“ munkáinak sorában nemzetközi elismerést váltott ki. Mukařovský nyelvészeti módszerrel tanulmányozta a művészet egyes ágazatait, a költészet és műalkotás öncélúságának, elsődlegességének elvét azonban soha nem adta fel. Ebben az időben írta Mácha Május c. költeményével foglalkozó munkáját, majd elérkezett ahhoz a felismeréshez, hogy a művészi alkotás, nem egyéb a szünet nélkül fejlődő struktura konkretizálódásánál. Teljesen elszakadva a formalizmustól, a műalkotást jelnek fogta fel s azzal a felfogással tanulmányozta a társadalom és a művészet közti viszonyt, hogy az összetett, mégis egységes szemantikai intenció teremti meg lényegében a művet és adja meg a mű jelentését. A cseh irodalomtudomány és esztétika történetének e nevezetes harcát a „Fejezetek a cseh poétikából“ c. művében láthatjuk, mely két kötetben világítja meg a költészet aktuális és időfeletti problémáit s amellet speciális adalékokat is hoz a cseh költészet és próza fejlődéséhez. Alapvető műve ez a könyv a cseh irodalomtudománynak. Merészen alkalmazni új, egyéni kutatási módszereket a költői mű és személyiség vizsgálatánál. Mukařovský strukturalizmusa eleven, organikus, tudományos koncepció, amely kiterjeszti és elmélyíti a cseh irodalomtudomány s esztétika eddigi módszereit, eredményeit s a metodikai objektívizmus jegyében szilárd rendbe foglalja azt. Itt van lenyomtatva Mukařovský előadásainak lényeges része is, egyebek között a cseh írók kongresszusán, a nemzeti kultúra napján mondott beszéde. E megnyilatkozásokat az a legszemélyesebb meggyőződés hatja át, hogy a tudománynak szükségszerűen, kikerülhetetlenül a népet és a nemzetet kell szolgálnia — ebben a szellemben adnak háttermékeny indítékokat, szervezési irányelveket a csehszlovák tudomány minél sikeresebb, céltudatosabb fejlesztése számára. Mukařovský János így ezen a téren is alkotó: a szociális felelősségtől legjobban áthatott, példászerű egyéniség, ki a hazai tudósok közül messzemenően kiveszi részét a Csehszlovák Köztársaság tudományos életének örömteljes építéséből.

SLAVIK FRIGYES

T Ü K Ö R

A KÉT TATJANA.

Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a felszabadulás előtti időkben mekkora bünt követett el az irodalom iránt érdeklődő közönséggel szemben is, a jobboldali uralkodó réteg. Nemcsak a magyar írókat tarták hamis képben és lényegüktől megfosztva az olvasóközönség elé, hanem a külföldi s főleg az orosz irodalmat is megcsontkítva, vagy félrevezető formában adták közkézre, ha ugyan sor került csak erre is. Míg a magyar írókat könnyebb volt átértékelni a felszabadulás után, addig a külföldi írónál ez nem ment és nem is megy ilyen könnyen. Még ma sem könnyű helyes színben bemutatni egy külföldi író, vagy költőt, mert más nyelven írta eredetileg művét. Azonkívül a felszabadulás előtti, vagy éppen még az első világháború előtti műfordítások tükrözik az akkori magyar társadalom képét is. Az ily műfordításokról tehát először azokat a meghamisító sallangokat kell leválasztani, amelyeket a műfordító rakott, éppen az adott társadalmi helyzetnek megfelelően, az illető műre.

Nehezebb ezt a feladatot elvégezni akkor, ha a szóbanforgó külföldi műről csupán egy fordítás áll rendelkezésre, mely éppen azok miatt a sallangok miatt, melyek meghamisították, belopta magát a kispolgárság, tehát a régi olvasóközönség szívébe. Manapság azonban már a munkásság is kezébe veheti s mohó érdeklődéssel kezébe is veszi a tőle eddig elzárt irodalmi termékeket. Természetes, hogy nem elégítheti ki a dolgozó emberek igényét az, ami kielégítette a kispolgárokét. Ezért válik szükségessé azoknak a külföldi s főleg orosz alkotásoknak újbóli lefordítása, melyeket meghamisítva adtak a magyar olvasóközönség kezébe.

Manapság már nyilvánvaó, hogy ez a meghamisítás történt Puskin, 1866-ban Bérczy Károly által lefordított „Anyegin Eugén” című versesregényével is. Szerencsénk azonban, hogy közvetlenül a felszabadulás után, 1945-ben megjelent Mészöly Gedeon új Anyegin-fordítása, mely Puskin valódi arcát mutatja be, mely műfordítás azonban sajnálatos módon nem terjedt el szélesebb körökben.

A XIX. század elején mélyreható változások kezdetét láthatjuk az európai társadalmakban s főleg Oroszországban. Ezek a falu és a város, most már mégjobban látható kettészakadásával kezdődnek. A feudális nemesség ideológiája a racionalizmus. Ez végső szakaszában jelentkezik ekkor, mely a cinizmus. Oroszország városaiban „byronizmus” és a „mal du siècle” néven ismert jelenség tapasztalható. Ez menekülési kísérletet jelent a kor válságaiból. A racionaliz-

mus idejét multa s átcsap már cinizmusba, szerelmi téren pedig erotikus kapcsolatok keresésébe. A racionalizmusnak megfelelően, „ésszerűen“, az érzelmeket elvetve kötik meg a feudális nemesek a házasságaikat. A földbirtok egy tagban maradása, vagy éppen más földbirtokkal való egyesítése miatt, nem azokhoz adják a feudális urak lányait, akiket azok választottak, egyszerűbben, akiket lányaik szeretnek, hanem azokhoz, akiket ők szemeltek ki lányaik számára. Ez csak egyszerű példája a feudalizmus érdek-házasságainak, ennél sokkal bonyolultabb okok is vezették a leányokat arra, hogy leányaikat az általuk kiválasztott férfihoz adják. Egy deformált városi életet láthatunk tehát, egy dekadens ideológia következményeként.

S ezzel szemben áll a falu. A falusi magányban élő emberekben s nem utolsó sorban az itt élő kis nemes nőkben előtérbe kezd jutni a romantika hatására az érzelem. Oroszországban igen élénk ebben az időben a francia hatás, s jelentkezik a romantikának a haladó, Rousseau-féle ága. Az érzelem fellázad a racionalizmus ellen és így szűkebb értelemben értve, az arisztokrácia ellen. Tehát a romantikának anti-racionalista és anti-arisztokratikus hatása van. Ennek másik ága, a Chateaubriand-féle (mely a Rousseau-elindította romantika hanyatló, reakciós ága) inkább a városokban észlelhető. Oroszországban a vidéken élő kis-nemességnek patriarkális színezete van. Ez annyit jelentett, hogy a kis-nemesség bizonyos értelemben összefonódott a néppel, s ennek a mi esetünkben igen nagy a jelentősége. A falu friss, természetes, egészséges és erős, a város ezzel szemben szenved a byronizmusban, a „mal du siècle“-ben, deformálódott és természetellenes.

Puskin Anyegin Eugén című versesregényében ezt a társadalmi képet láthatjuk. Az egyik oldalon ott áll Anyegin, a tipikusan orosz nagyúri figura, aki a várost jelenti. Az orosz városokat, az ottani életet Puskin már a versesregény első fejezetében élénk tárja. Szemben áll vele Tatjana, aki viszont a falut testesíti meg. Itt van jelentősége az orosz kis-nemesség patriarkális jellegének, mert ez a tény jogosította fel Puskint arra, hogy a kis-nemesi Tatjánában a népet ábrázolhassa.

Tatjana is fellázad a racionalizmus ellen. Öntudatosodni kezd, mert a romantika felszabadította az érzelmet. A romantika befelé, saját maga felé fordítja az embert. Álmódzni kezdenek a nők, valami másról, ami jobb, mint mostani helyzetük. Tudjuk nagyon jól, mi a romantika kísérő jegye: ábrándos táj, szelíd, békés nyugalom. A nők számára ez nagy szerelmet, titkos és bonyodalmas szerelmi kapcsolatok elképzelését jelentette, melytől valami szépet és jót vártak. Még kis mértékben, de világosodni kezd a nők előtt, hogy a nő is ember, hogy a nő sem alacsonyabb rendű lény, mint a férfi. Önállósulnak és öntudatosodnak, mint nők. Természetes, hogy ennek az öntudatosulásnak első szakasza az volt, hogy szerelmi kapcsolatban egyenlő félként akarnak szemben állni a férfivel. Kezdi észrevenni, hogy ők nem bábok, akiket az apa érdekeinek megfelelően kell felhasználni, hanem önálló, értékes emberek. S Puskin egy ilyen, már öntudatosodó Tatjánát rajzolt meg. Puskin verses-

regényében Tatjana már egyenlő félként akar résztvenni az Anyeginhez fűződő szerelmi kapcsolatban.

Említettük az előbbieken, hogy Eugén alakja a várost, Tatjana pedig az előbbiek hatására és azoknak következtében, öntudatosulásával a falut testesíti meg. Így Puskin természetesen típust rajzolt. Kétségtelen, hogy Tatjana alakja az előbb elmondottak miatt haladó jellegű.

S ettől a haladó jellegétől fosztotta meg Puskin e remekművét Bérczy Károly fordítása.

Minden műfordítás tükrözi annak a társadalomnak a képét, melyben a műfordító elvégezte munkáját. Bérczy 1866-ban, tehát a magyar kapitalizmus fejlődésének és virágzásának az elején fordította le az Anyegin-t. Szalonjainkban és főúri köreinkben már ekkor divott a biedermeier érzelgős nyelve és a raffinált, nagyrészt erotikus kapcsolatokat kereső szerelmi viszony. Mindez nyilvánvalóvá teszi, hogy Bérczy műfordításában ezeknek a jeleit, sőt kifejezetten az ilyen szalónok nyelvét és szokásait találjuk meg.

Manapság számunkra már nem Anyegin, ez a tipikusan orosz nagyúri gavallér a hős, hanem Tatjana s mégpedig azért, mert benne találjuk meg a XIX. század elejének azt a társadalmi jelenséget és tényét, miszerint a nő önállósulni kezd és ennek folytán a szerelemben egyenrangú félként kíván résztvenni a férfivel. Így Tatjana alakja az előremutató. S Tatjana alakját teljes mértékben meghamisította Bérczy Károly fordításában. Raffinált, már sok szerelmet próbált szalónhölgygé, démonná teszi ez a romlatlan, naív, gyermeki, de már öntudatosodó vidéki lányt.

Nincs szándékunkban most az egész versesregényt figyelembe venni, csak Tatjana alakját vizsgáljuk a két fordítás alapján. Ezért két Tatjánát tárgyaló, leíró, bemutatató és jellemző részt ragadunk ki Puskin művéből. Az egyik Tatjana levele Anyeginhez, a másik pedig az a versesregény végén lévő jelenet, melyben Tatjana beszél az előtte térdeplő Eugénhez: Tatjana öntudatos volta ebben a jelenetben domborodik ki teljes mértékben, azonban öntudatosodásának első jeleit már levelében is megtalálhatjuk.

Már itt szeretnénk hangsúlyozni, hogy Mészöly fordítása világosabb, érthetőbb és ami a lényeg, az igazi Tatjánát mutatja be. Bérczy feleslegesen érzelgős szavakat, mondat és szófűzéseket használ fordításában. S ezzel a biedermeier érzelgősséggel hamisította meg a tulajdonképpen hőst, Tatjánát is.

A XIX. század elején egy vidéki orosz faluban megismeri Tatjana Eugént. Tudja, hogy ki és hogy milyen az a fiatalember, akit már az első látásra megszeretett. Szerelme azonban őszinte és naív. Ez érthető, hiszen annak ellenére, hogy ő tesz lépéseket leveleivel a szerelmi kapcsolat megkezdésére, még botorkál az önállósulásnak és öntudatosodásnak ez első szakaszában. Ne essék tévedés; a nő által való kezdeményezés még nem esik oly elbírálás alá, mint a kapitalizmus korában, ahol a mohó pénz utáni vágy még a nőt és a szerelmet is pénzszerzési forrássá alacsonyította.

Ismételjük: Tatjana már az az öntudatosodó nő, aki egyenlő félként akar résztvenni a szerelmi kapcsolatban. Most nézzük: milyen

közvetlen indítékai lehettek Tatjánának arra, hogy őbenne is meginduljon ez a, már akkor az orosz kis-nemesi hölgyek nagyrésztében meglévő, tehát így társadalmi jelentőséggel bíró, öntudatosulási folyamat? Nézzük, mit találunk erre vonatkozóan Puskin művében? Szó szerint semmit. De a XIX. század realistái nem mindig tudatosan realisták. Nem mondja meg Puskin, hogy Tatjana milyen társadalmi jelenségnek a típusa, mert öntudatlanul rajzolta meg Tatjánában az ilyen, akkor már típusként jelentkező női alakot. S így azt sem mondja meg, hogy Tatjánának milyen személyes indítékai lehettek arra, hogy ő, személy szerint is elinduljon a már előbb említett úton. De mindez, ennek ellenére kiválglik művéből.

Ír Puskin a leány anyjáról. Tatjana anyja megismert és megszeretett egy gárdatisztet, noha akkor már jegyben járt későbbi férjével. Hiába volt azonban a nagy szerelem, mégis hozzáadták ahhoz, akit nem szeretett. A faluban, ahová férje vitte felejtetni, eleinte búslakodott, de később örömét lelte abban, hogy kikocsizott a munkásokhoz, besózta a gombát télire, lenyírta az ujoncok haját és abban, hogy szombatonként fürdőt csinált. Tatjana ezt látta anyjától s mindez már őnéki még a megszokás örömét sem adhatta. Ő szeretni kívánta férjét, ahhoz akart férjhezmenni, akit szeretett. Említettük már, mit jelentett a romantika a fiatal lányok számára. Délcegg férfit, csendes, arnyas helyet, ahol azszal a férfivel, akit szeret, boldog lehet. Erre vágyott Tatjana is. Nem megalázott szolgálója akart lenni férjének, akinek oldalához odaláncolják, hanem egyenrangú társa. De ez csak az egyik személyes indíték.

Akkor, amikor már megszerette Eugént, megkérdezi dajkájától, hogy volt-e ő valaha szerelmes? S a dajka így válaszol: „/ Szeretlem! Mit nem? Akkoron még. / Hallott is illyet valaki! / A néhai napam (nyugodjék) / Világbul űzött volna ki“ / De kérdezi Tatjana: / S hogy történt esküvőd e nélkül? / Mire a dajka ugyancsak egy erőszakos férjhezadást mesél el: / Hát isteni szent végezésből. / Tizenhárom ha multam én, / Fiatalabb volt a legény, / Két hétig járt nászasszony ebben / A szüleimhöz. Azután, / Áldását adta az apám, / Én rini kezdtem nagy ijedten, / Hajam bontása ríva lett / S dalolva vitt a nászmenet. /“ (Az előbbieket Mészöly fordításában közöltük. Itt még nem hasonlítjuk össze a két fordítást, hiszen csak az értelmet s nem a fordítást nézzük). Tehát itt ugyanazt látja Tatjana, mint édesanyja esetében. S rögtön ez után az eset után, levelet ír Eugénnek. Ekkor határozza el, hogy levelet ír, talán azért, hogy megragadja az alkalmat, hiszen most van egy férfi, akit ő is szeret.

Keresnünk kell tehát azokat a csirákat, melyek Tatjana levelében is megvannak, de amelyek csak a versesregény végén lévő jelenetben domborodnak ki teljesen, miszerint Tatjana egy öntudatos nő, aki egyenrangú félként akar ebben a szerelmi kapcsolatban szerepelni.

Az érthetőség kedvéért először bemutatjuk Tatjának levelének tartalmát. Ezt írja: Tudja, hogy elítélendő cselekedet az, hogy ő ír Eugénnek, tudja azt is, hogy joga van a férfinak ezért őt elítélni. Hallgatott volna akkor, ha ugyan ritkán is, de láthatta volna szerelmesét. Az emberek mondták azonban, hogy Eugén elzárkózik

mindenkitől, így hát nem tűnhetett fel ő Anyeginnek. Kérdi azután, hogy miért jött el hozzájuk? Ha ez nem történik meg, akkor az ő szíve nyugodt marad s majd egyszer hű felesége lett volna valakinek. De itt fölkiált, hogy másé nem lett volna. Régen, nem ismerve is ismeri és szereti Eugént s ahogy meglátta, tudta, hogy ő az, akit így is szeretett. Ő beszélt vele mindig, ő a védangyala, vagy kísértője. Azután kéri Eugént, hogy oszlassa el kétségeit.

A Bérczy-féle fordítás elédcsíti, érzélgőssé teszi ezt a levelet éppen úgy, mint az egész művet. Játékos, de erőszakoltan játékos és mesterségesen könnyed verssorokkal kezdődik Bérczy fordításában a levél.

Én írok önnek — e lépéssel
Mondhatok-e még egyebet?
Ön — jól tudom — most megvetéssel
Büntethet, sújthat engemet.
De ha irántam kebelében
Csak egyetlen szikrája kel
A szájalomnak: nem hagy el.

Mészöly fordításában ez viszont így hangzik:

Én írok Önnek. Szörnyűség ez —
Mást nem lehet rá mondanom.
Az elítélő megvetéshez
Van is joga most, jól tudom.
De ha egy csöpp szájalmat érez
Ön az én balsorsom felett:
Elhagyni nem fog engemet.

De mielőtt összevetnénk a két fordítást, lássuk az eredetinek nyers fordítását: „Én írok önnek. Mit is lehet többet mondani, mert tudom, az ön akaratától függ, megvetéssel büntetni engem. De ön, ha egy csöpp irgalmat is őriz (mutat) az én boldogtalan sorsom iránt, akkor nem fog elhagyni.“*

Amint látjuk, itt nincs sem az, hogy: „e lépéssel“, sem az, hogy: „szörnyűség“. S mégis, ennek ellenére is, őszintébbnek érezzük Mészölyét. Figyeljük meg, mennyivel öntudatosabb Tatjána ebben a sorban: „... Szörnyűség ez — / Mást nem lehet rá mondanom.“ mint Bérczynél: „... e lépéssel / Mondhatok e egyebet?“. Bérczy Tatjánája széttárja kezeit, hogy íme: „Hibás lépés ez, de hát meg akarlak kaparintani.“

A Mészöly-fordította szövegben nem leplez Tatjána semmit, őszintén megmondja, nyíltan, hogy szörnyűség az, hogy ő ír Eugénnek. Bérczy sorait inkább egy nagyvárosi démon mondhatta volna, mint egy öntudatosodó, egyszerű, romlatlan, de bizonyos mértékig gyermeki falusi lány. Azonkívül az utóbbi fordításban a sorok spontán, maguktól egyszerűek. Az előbbiben ott van egy kínlódásra utaló rím: „(... szikrája kel / ... nem hagy el)“. Ez a „kel“ — „el“ rím sokat elárul.

* Készületet mondok Pataki Szilveszternek a fordításnak eredetivel való összevetéséért.

De a továbbiak során is, mennyivel őszintébb a lány Mészöly-nél, mint Bérczynél, akinek fordításában így hangzik Tatjana bizonyos értelmű mentegőzése:

Higgye, hallgattam volna mélyen
S ön szégyenem és mostoha
Sorsom nem tudja meg soha:
Ha van csak legkisebb reményem,
Ha önt bár ritkán láthatom.

Ennek nyers fordítása így hangzik: „Kezdetben hallgatni akartam, Higgye el: az én szégyenemet nem tudta volna meg soha, hogy ha én remélhettem volna, bár ritkán, hetenkint egyszer a mi falunkban látni önt.“

Látszik ebből, hogy Tatjana egyszerű, egy kicsit még bizonytalan, de magát már mint nőt is becsülő vidéki lány, nem pedig már egy sok szerelmet próbált nő.

Mészöly fordításában megtaláljuk Tatjana igazi jellemét.

Tovább hallgatni, ezt akartam —
És higgye, hogy e szégyenem
Ön meg nem tudja sohasem,
Ha reménységem volna abban,
Hogy még falunkban láthatom...

Bérczy fordításának ez a része több is, egy sorral, feleslegesen ismételteti, variálja a szavakat. Bérczy Tatjánája hallgatott volna, hogy Eugén szégyenét és mostoha sorsát ne tudja meg. „Szégyent“ is és „mostoha sorsot“ is emleget Bérczy, holott az eredetiben csak „szégyen“ van. Nem egyszerű és romlatlan női hang ez Bérczynél, hanem raffinált fokozása a dolgoknak, csak hogy a férfi mégjobban méltányolja a nő cselekedetét s így hálójába jusson. Mennyivel egyszerűbb ez a modern fordításban és mennyivel inkább a valóságot tükrözi vissza: „(És higgye hogy e szégyenem / Ön meg nem tudja sohasem)“. Büszke fölkiáltás van ebben a szóösszetételben: „És higgye...“. Mintegy odaveti Tatjana ezt Eugénnek. Az eredetiben is így hangzik ez (Higgye el), nem pedig lágyan, szinte kérés formájában. Azután: „Ön meg nem tudja sohasem“. Ebben nincs semmi fölösleges szóáradat. Ezt csak egy olyan nő mondhatta, aki biztos abban, hogy akinek mondja a szóbanforgó dolgot, nem tudhatta volna meg soha. Míg Bérczynél úgy érezzük, hogy ez a „Sorsom nem tudja meg soha“ — azt akarja kifejezni, hogy a lány sejtetni engedi a férfinak, hogy mindenképpen meg tudta volna azt, amit látszólag titkolni igyekezett. Mészölynél kemény és egyszerű, de őszinte és valóságos Tatjana.

Nem megyünk végig minden soron, mert ez feleslegesen hosszabbítaná tanulmányunkat, hiszen mindegyik sor vizsgálatánál erre az eredményre jutnánk. Azonban azokat a sorokat megvizsgáljuk, amelyekben leginkább megnyilatkozik a két Tatjana közötti különbség.

Fölöslegesen és a valódi Tatjánát meghamisító módon érzélgős és démonias Bérczy falusi leánya ott, ahol arról beszél, hogy már régen és ismeretlenül is szerette Eugént.

Meg-meg jelentél álmaimban,
Kedves, mint ismeretlen már.
Szemedben a varázs-sugár
Lebűvölt, hangod óh mi gyakran
Csendült meg lelkem anda mélyén...
Nem ez, nem álom volt! — Belépvén,
Rád ismertem s döbbenő
Szívem titkon súgá: ez ő!
(Bérczy)

Rég megjelenetsz álmaimban,
Nem ismerfen szerettelek
S bűvös szemed igazgetett,
Hangod hallottam égve kínban.
Álom?... Nem álom, hihető,
Hisz', hogy beléptél küszöbünkön,
Rád ismertem, döbbenve, rögtön
S égő szívem szólt így: Ez Ő!
(Mészöly)

E rész eredeti, nyers fordítása: „Te az én álomlátásaimban megjelenéttél láthatatlanul. Noha láthatatlan voltál, te már kedves voltál nekem. A te csodálatos (különös) tekinteted leűjtött engem. Lelkemben a te hangod már régen felcsendült... nem, nem is álom volt, alighogy beléptél, abban a pillanathban felismertelek. Egészen elernyedtem, lánggra lobbantam és gondolataimban szóltam: ez ő.”

Teljesen érzélgős, romantikus Tatjana az első fordításban. Abban „lebűvölte“ az Eugén szeméből jövő „varázs sugár“ s hangja „megcsendült“ lelkének „anda mélyén“. Puskin sem ír erről így, egyszerűen mondatja Tatjánával: „Lelkemben a te hangod már régen felcsendült“. Bérczy fordításában nem egy, az adott társadalmi viszonyok között már öntudatosodó nő szavai ezek, hanem egy biedermeier cicáé. „Az öntudatosodó, de romlatlan falusi lány őszintén és nyíltan tárja fel azt, amit érez s nem borítja be szirupos papírral. „(S bűvös szemed idézgetett)“. Tartozunk az igazságnak és a tárgyilagosságnak annyival, hogy megmondjuk, a következőkben (Hangod hallottam égve kínban) Mészöly fordítása sem fedi az igazságot, s nem adja vissza pontosan az igazi Tatjánát. Bérczy az akkori, Mészöly a mostani nyelvi-közhely-kincsel fordította le ezt a sort.

Ha két részre osztjuk az előbb idézett verssorokat, láthatjuk, hogy a modern fordítás elhagy az első sorokból egyet, nem szól Tatjana lelkének „anda mélyéről“, de ott, ahol érzi a fordító, hogy szükség van arra, bővíti egy sorral. S ez a csere föltétlenül előnyére vált Mészöly fordításának: „Álom?... Nem álom, hihető / Hisz', hogy beléptél küszöbünkön / Rád ismertem döbbenve, rögtön / S égő szívem szólt így: Ez Ő“ / Így szól az első fordításban a második rész s hasonlítsuk csak össze, mennyivel költőietlenebb és művészi-etlenebb Bérczy átültetése: „Nem, ez nem álom volt! — Belépvén / Rád ismertem s döbbenő / Szívem titkon súgá: ez ő!“

Fölösleges tovább boncolgatnunk a két fordítás-adta Tatjana levelet, mindenütt csak arra jutnánk, ami már az elmondottakból is következik. Bérczy éppen azzal, hogy korának szalónjaiban divatos társalgási modorban s nem azzal a nyelvvél fordította le az Anyegin-t, amellyel kellett volna, teljesen meghamisította Tatjánát. Nagyvári dámát csinált Tatjánából, nem vette észre azokat a társadalmi köröket és körülményeket, melyek lehetetlenné teszik a leány ilyen

értelmű beállítását. Tatjana nem annak a társadalmi mozgalomnak-törekvésnek, illetőleg nagyobbrészt csak vágnak a kifejezője Bérczynél, miszerint a nő már öntudatosodik, egyenlő fél akar lenni egy szerelmi kapcsolatban, hanem hamis, már a kapitalizmus korában élő Tatjánát mutat be.

S azt, hogy az általunk említett törekvés, illetőleg vágy, nem csak egyetlenegy rapszódikus nőnek az egyénieskedése, bizonyítja Tatjana hangjának szelidsége. Ha ily értelmű egyénieskedéssel állnánk szemben, akkor Tatjana hangja élesen önző lenne s távol állana még a legkisebb őszinteségtől is. Ebben az esetben Tatjana egy bármi áron felfelé törekvő nő lenne. S ha így látnánk Puskin hősnőjét, még Bérczynél is nagyobb tévedésbe esnénk.

Tatjana sokáig nem kap választ, de azután találkozik egyszer Eugénnel. A férfi itt visszautasítja őt, mondván, hogyha családapának született volna, őt választja. De tudja, hogy házasságuk szenvedés lenne, mert a megszokás miatt a Tatjánához fűződő szerelme elszállana. Azután említi és részletezi, hogy milyen szomorú az elhagyott nő sorsa. Végül azt mondja Tatjánának, hogy az ő szerelme is elmúlik s majd megszeret másvalakit. Eugén később egy párbajban megöli költő-barátját, ki Tatjana húgának, Olgának udvarol. Tréfából foglalkozni kezdett Eugén Olgával s ebből származott a félreértés a két barát között. Tatjana közben tovább is szereti Eugént, aki elköltözik a faluból. A továbbiak során Tatjánát férjhez adják Moszkvában egy herceghez. Itt él, fényes úri dáma lesz belőle s ekkor újra találkozik Eugénnel, aki most szerelemre gyullad Tatjana iránt. Ekkor Tatjana nem akarja már észre venni, habár még mindig szereti Eugént. Ezért levelet kényszerül írni, ez egyszer Eugén. A válasz most is késik s mikor a férfi már nem bírja elviselni a bizonytalanságot, felkeresi Tatjánát. Amint belép a szobába, meglátja, hogy a lány előtt az ő levele van, ami fölött „könnyét titkon önti”. (Mészöly fordítás) Így meglátja azt is, hogy a hideg hercegnőből újra a régi Tatjana lett. Ezután térdreborul előtte s ekkor kezd Tatjana beszélni hozzá. Az érthetőség kedvéért most itt ismét elmondjuk szavainak rövid tartalmát.

Emlékezteti arra, amikor visszautasította őt Eugén s figyelmezteti, hogy most épp oly türelemmel hallgassa végig, mint ahogy akkor ő tette. Említi, hogy szerette akkor, de ennek a vége oktatás lett. S ezután jön az a rész, ahol Tatjana öntudatosodása beigazolódik. Kérdi, hogy miért üldözi itt szerelmével, amikor a faluban feléje sem nézett. Talán azért, mert most magas körökben forog, vagy azért, mert gazdag, mert a férje kitűnt a csatában s most pártolja őket az udvar? Vagy hogy ez az eset Eugént híres nócsabász hírébe hozza? Nem, fájts neki az oktatás sem annyira, mint most ez a megalázódó levél s a könnyek. Unja ezt a pompát — mondja tovább — visszavágyik a faluba. Lehetett volna boldog is, de ezzel a házassággal eldőlt a sorsa, mert most már hű marad férjéhez.

Kétséges lehetne Tatjana öntudatos volta, ha Puskin művében és Mészöly fordításában is így hangzana, ahogy az előbb. De itt csak a tartalmat igyekeztünk visszaadni. A két fordítás összehasonlítása során kitűnik majd Tatjana öntudatossága, illetőleg meglátjuk

majd, mennyire sikkadt ez el Bérczynél. Tatjana Eugénhez intézett szavainak csak azt a részét vizsgáljuk meg, amelyikben az öntudatos nő domborodik ki, illetőleg amelyikben elsikkad.

Magányos kis falunkban nemde,
Hol rólam senki sem beszélt,
Őn a szerény lyánt fel se vette —
Mi gyújt most önben szenvedélyt?
Mért üldöz ily kitartón véle?
Talán mert magas körben élve
Körülem pompa s fény ragyog?
Mert dús, előkelő vagyok?
S férjem kitűnven a csatában,
Az udvar. kezét élvezem?
Avagy talán mert szégyenem
Zajt űtne majd a társaságban,
S hízelgne önnek a beszéd,
Mely diadalát hordja szét?

Sírnom kell... Oh, ha nem feledte
A régi Tanját, higgye meg:
Szigorú hangja, büszke tette,
Feddő leckéje, a hideg,
Inkább kinyerte becsülesem,
S bár akkor fájva-fájt, de mégsem
Sértett úgy, mint e szenvedély,
E könny, e hozzám írt levél.
Őn akkor szánta ifjúságom,
S kíméletesen bánt velem...
De most — miért van e helyen?
Mért kell önt lábaimnál látnom?
E szív, ez ész, ily hevület
Kicsinyes rabja mint lehet?
(Bérczy)

Mikor ott éltem, kinn a pusztán,
Mint a' világtól fel se' vett:
Meg nem tetszettem — most meg aztán
Hogy üldöz folyton engemet
Érdeklődést mért keltek önben?
Mert itt forgok, magas körökben
S a társaság, hol benn vagyok,
Tisztel, mint úrnőt, gazdagot?
Mert harctéren kitűnt a férjem?
S az udvar bennünket kegyel?
Mert nagy körben terjedne el,
Ha botrány érné most személyem
S a társaságban hírlenék
A nagy nőcsábító nevét?

Sírok... Ha még eszembe jutna
Az ön Tanyája hogy ki volt,
Annyit felőlem tudva-tudna,
Hogy a' mikor nekem papolt
Oly hidegen és oly keményen:
Nem fájt az úgy közel se' nékem,
Mint ez a sértő szenvedély
S a könnyei s ez a' levél.
Az én leány-ábrándjaimban
Őn egykor kímélt engemet,
Tapasztalatlan lelkemet.
De most... lábamhoz esve itt van!
Az erős szív, a hideg ész,
Most ilyen gyengeségre kész?
(Mészöly)

S most nézzük rögtön az eredetit: „Akkor — nem igaz-e? — pusztában, távol a hiú beszédőtől nem tetszettem önnek... Hogy van az, hogy most üldöz engem, miért most vesz észre? Nem azért-e, mert a magasabb világban vagyok most köteles forgolódni, mert én gazdag vagyok és ismert, mert a férjem a csatákban van kitűnve s mert az udvar ezért bennünket kényeztet? Nem azért-e, mert az én szégyenemet most mindenki észrevenné s a társaságban ez önnek csábító tiszteletet hozna? És sírok, ha az ön Tanyáját még nem feledte volna el eddig, úgy tudja meg: civódásának a szúróságát, hideg, szigorú beszédét, ha még hatalmamban lenne az, többre becsülném e sértő szenvedélynél, ezeknél a leveleknél és könnyeknél. Az én ábrándozásom iránt legalább sajnálkozással volt, egykor s éveim iránt legalább tisztelettel, de most! — mi hozta az én lábaim elé, kicsoda kicsinyesség!... hogyan lehet a maga szívével és eszével kicsinyes érzelmenek rabjává lenni.

Mintán itt áll előttünk a két fordítás s az eredeti nyers fordítása, nézzük meg, mennyiben hamisította meg Bérczy az igazi Tatjánát?

Az ő fordításában egy szentimentális nő reminiscenciáinak és szenvedéseinek tűnnek Tatjana szavai, nem pedig egy öntudatos nő mondatainak.

Az első sorokban, a falura emlékezés során, révedező szemű, összeroskadó nőt látunk magunk előtt, míg Mészöly Tatjánára máris vádol! Bérczy fordításában ez enyhe hangú neheztelésnek tűnik, kisebbíti itt magát a nő: „(Ön a szerény lyánt fel se vette)“. Mészöly a valóságos Tatjana hangját adja vissza, élesen vágó mondatokkal. „Meg nem tetszettem“. S mennyire egy nagyvilági nő hízelgő szavainak tűnnek a Bérczy fordítás ezen szavai: „Mi gyújt most önben szenvedélyt?“ A modern fordításban ez így hangzik: „... most meg aztán, hogy üldöz folyton engemet!“ Határozott elutasítása ez Eugénnek, hiszen nem méltó Tatjana szerelmére. Felelősségre is vonja Eugént, kérdés formájában: „Érdeklődést mért keltek önben?“ Gyanúsító kérdés ez, valami gyanú lappang Tatjana szavai mögött. Bérczy szalónhölgye büszke bizonyos mértékig még most is arra, hogy a férfi kitartóan üldözi: „Mért üldöz ily kitartón véle?“ Ha összehasonlítjuk az eredetivel, látjuk, hogy annak még nyers fordítása is gúnyos. Ez a gúny már az első mondatban megviláglik (nem igaz-e?), de folytatódik is: Nem azért-e? stb. A következő sorok azután a múlt századbeli fordításban ellaposodnak egy érzékeny hangú évődéssé. A nő itt tudtára akarja adni még egyszer az előtte térdeplő férfinak, hogy kicsoda is ő voltaképp. (Tán mert magas körben élve... stb.). Ha ebből a hangnemből következtetnénk a jelenet végére, azt kellene hinnünk, hogy a végén Tatjana kisírva magát, boldogan omlik majd Eugén karjaiba. Ellenben Mészöly fordításában Tatjana szavainak öntudatos emelkedettsége van, mintegy élesen mondja ezzel, hogy ő a kis faluban is az volt, aki most. E sorok mökül és a Mészöly-fordítás hangneme mögül pontosan kiviláglik Tatjánának az az érzése, hogy a férfi nem önmagáért, a saját egyéniségeért közeledik hozzá most s nem úgy, mint egy egyenlő értékű emberhez, hanem az általa felsoroltak miatt. S ez mélyen sérti az öntudatosodott nőt: Tatjánát.

Azonban ennél a résznél mind a két fordítás elsikkasztott valamit. Bérczy ezt írja: Tán, mert magas körben élve... stb., Mészöly pedig így fordította: Mert itt forgok magas körökben... stb. Az eredetiben Puskin viszont ezt mondatja Tatjánával: Nem azért-e, mert a magasabb világban vagyok most kötetlen forgolódni? Tehát Tatjana kényszernek érezte az udvari körökben való forgolódást. Egyszerű, egészséges vidéki lány volt, aki nem érezte jól magát a byronizmusban; a mal du siècle-ben szenvedő cinikus városban. Tatjana s így a falu, várossal való szembenállása itt világosan megmutatkozik. Kényszernek érzi ezt, nem szívesen tartózkodik ott. Érthető ez, hiszen a romantika hatására az érzelmű, ami haladó, már fellázadt a vidéki Tatjánában, a városban található racionalizmussal szemben, amely racionalizmus haladásellenes. S Tatjánának ezt a kényszerérzését mindkét fordítás elfelejtette visszaadni.

De menjünk tovább. Határozottan nagyvilági nő nyilatkozik meg a Béczy-fordítás következő soraiban is: „S férjem kitűnven a csatában, / Az udvar kegyét élvezem“. Ő, a nagyvilági mondain nő, aki az udvarban forog, ő élvezi itt az udvar kegyét s a férfi figyelmét föl is hívja erre. Ellenben Mészöly Tatjánája nem emeli ki magát, többes számban beszél: / „Mert a harctéren kitűnt a férjem? / S az udvar bennünkét kegyel?“. / Láttuk az eredetiben is többes számban beszél Tatjánája, aki éppen a várossal való szembenállása miatt nem emelheti ki magát és nem nevezheti magáénak az udvar kegyét.

Emlékezetébe idézi Tatjánája Eugénnek, hogy mi történt akkor, miután a levelet megírva, találkoztak. Mészöly ezt is élesen és vádoló formában fordította le: / „Annyit felőlem tudva-tudna / Hogy a mikor nekem papolt / Oly hidegen és oly keményen: / Nem fájt az úgy közel se nekem / Mint ez a sértő szenvedély / S a könnyei s ez a levél“. Béczy ellenben ezt így is lágy, megbocsátó engesztelés hangján adta vissza: „Szigorú hangja, büszke tette / Feddő leckéje, a hideg, / Inkább kinyerte becsülésem / S bár fájva-fájt, de mégsem / Sértett úgy, mint e szenvedély / E könny, e hozzám írt levél“. Béczy Tatjánája azt mondja, hogy „Inkább kinyerte becsülésem“, míg Mészölyé itt sem enged: „Nem fájt az úgy közel se nekem“. Inkább becsülte az első fordításbeli Tatjánája Eugént, noha az igazi lány semmiesetre sem becsülheti. Ugyanis abból, hogy „Inkább kinyerte becsülésem“, arra lehet következtetni, hogy ha valami keveset is, de becsüli Eugénnek még ezt a tettét is. Holott az igazi Tatjánája öntudatos, nem becsülheti azt, akinek át lát fondorlatán, aki nem méltó hozzá. Mészöly fordításában kiderül, hogy Tatjánája tudja azt, hogy ő is egy értékes, egyenrangú ember, nempedig egy örökké megbocsátani kész szolga. Ha megnézzük az eredetit, az teljes mértékben alátámasztja az imént elmondottakat. Azt mondhatja ott Puskin Tatjánával, hogy akkor, „ha még hatalmamban lenne“... , ha még benne lenne, ha még érzelmileg emlékezne arra a hideg, szigorú beszédre, akkor is többre becsülné azt, mint ezt a megalázkodást. Tehát többre és nem inkább becsülné ezt Tatjánája. Sokkal hívebben fejezi ki Mészöly ezt azzal, hogy: „Nem fájt ez úgy közel se nekem“.

Nem idéztük azt a részt, ahol Tatjánája megvallja Eugénnek a továbbiak során, hogy még mindig szereti. Mészöly Tatjánája nyugodtan megteheti ezt, nyugodtan föltárhatja, egyszerűen és romlatlanul, de őszintén, hogy mit érez, mert tudja, hogy nem fogja Eugén szerelmét viszonzni. Ennek a romlatlan falusi leánynak pusztán öntudata és büszkesége nem engedte, hogy egy adott helyzetben, mely helyzet is kötelezővé tette voltaképpen ilyen magatartásra, azt, hogy egy hozzá nem méltó férfi szerelmét konkrétan viszonzza. Anyegin éppen egy kissé kétszínű tetteivel vált méltatlanná Tatjánája szerelmére, hiszen akkor, amikor, mint egyszerű vidéki lány jelent meg előtte, Eugén semmi jelét nem mutatta a szerelemnek. Ez a nő már nem alárendelt, mindig engedelmeskedni kész öntudatlan leány, hanem igenis, már mint nő öntudatosodott, egyenrangú személy.

S Béczy biedermeier-nyelvű és hangú, érzélgős fordításában Tatjánának éppen ez, a haladó jellege tűnt el. Béczy reárákott egy

csomó érzelgős sallangot Puskin e realista remekművére, s ezzel hamisította meg. S ezeknek a megmásító ballasztoknak köszönhető, hogy Bérczy biedermeier fordítása belepopta magát az ily érzelgős jelzőket és szavakat még mindig szívesen olvasó kispolgárság szívébe. De nekünk ma már mást kell észrevennünk Puskin remekművében. Érdektelen a mi szempontunkból s felesleges, sőt meghamisító ez az érzelgős nyelv, ami nagyvilági nővé változtatta, tehát meghamisította Tatjánát. Nekünk az akkori társadalomban megtalálható és a Puskin által ábrázolt társadalmi valóságokat, törekvéseket kell észrevennünk. Az igazi Tatjana érdekes és lényeges a mi számunkra, mert előre mutató típus. S ennek a típusnak és társadalmi valóságnak művészi módon történt ábrázolása az, ami gyönyörködtetésre készít bennünket.

Most már világosan áll előttünk, hogy Bérczy fordításában mi-ként sikkadt el a már öntudatosodó és így előre mutató női típus. S okvetlen szükséges volt ezt megmutatni ma, amikor Puskin születésének 150 éves évfordulóját ünnepeljük s amikor ebből az alkaiomból a magyar népi demokrácia kétkötetes, olesó Puskin-kiadványt ad a dolgozók kezébe. Szükséges volt mindezt bemutatni, mert hiszen a magyar olvasóközönség Puskin-t az Anyegin Eugén e. versesregényén keresztül ismerte és szerette meg. Így hát minden olvasó először ennek az alkotásnak az elolvasásához kezd s lehetetlen helyzet volna, ha még most is a meghamisított Tatjana állana előtte.

Harmadszor talán azért volt szükség mindezek elmondására, mert a könyvnapra megjelent kötetben az „Anyegin Eugén“, Bérczy Károly fordításában olvasható.

BÉCSI TAMÁS

AZ ÚJ NEVELÉS HŐSE

Tíz évvel ezelőtt, 1939-ben halt meg *Anton Szemjonovics Makarenko*, a szocialista pedagógia legnagyobb egyénisége, *Az új ember kovácsa*, az *Igor és társai*, a *Pedagógiai tanulmányok* írója, a *Gorkij* és a *Dzerzsinszkij* telepek megszervezője.

Az első világháború pusztításai és az októberi forradalom után a Szovjetunióban aggasztó, leírhatatlan körülmények között rengeteg fiatal csavargó fengette életét országutakon csavarogva, lopásból és koldulásból élve. Az akkori fiatal szovjet-államnak hatalmas gondot okozott ezeknek az otthontalan, elvadult gyermekeknek, a *bezprizornyikoknak* összegyűjtése és hasznos szocialista emberré való faragása. Makarenko volt az első szovjet pedagógus, aki ezt a feladatot elsőnek és legeredményesebben vállalta.

A magyarul már régebben megjelent *Új ember kovácsa*-ban regényszerűen a maga küzdelmeit mondta el Makarenko. 1920-ban Póltava mellett szervezte meg a Gorkij telepet egy félig rombadőlt épületcsoportban, amely valaha javítóintézet volt. A legnehezebb években, a gazdasági leromlás és ínség idején, együtt fázva és éhezve növendékeivel,

a nyomorúság és rágalmozó pedagógus-ellenségei ellen viaskodva teremtetten meg a közösségi nevelés erkölcsét és gyakorlatát, első igazi mintaképet. Ennek az úttörő munkának szakmabeli nehézségeit, a csavargókért való küzdelmet, akikből embert, hasznos szocialista embert nevelt — ezt tartalmazza a valóban „pedagógiai hősköltemény”, az *Új ember kovácsa*.

Az IGOR ÉS TÁRSAI

(*Új magyar könyvkiadó*, Budapest 1948.) mintegy folytatását jelenti az *Új ember kovácsának*. Ez a regényszerűen gazdag, frissen pergő, humorban és humánumban egyaránt bővelkedő könyv más oldalról, a fiatalok, a *beprizornyikok* oldaláról mutatja be a makarenkoi pedagógia jellemvonásait. A könyv azt beszéli el, hogyan kerültek Igor Csernyavin és barátai Makarenko második telepére, a *Május Elsejéről* elnevezett telepre. Igor barátokozó és jófejű fiú, de családokból és lopásokból él. Hogyan lesz ebből a felelősen, könnyelmű kis csavargóból a telep „élmunkása”, a társadalom hasznos embere s hogyan lesz a gépgyártás elámitó ötletéből rentábilis valóság — ez a fordulataiban gazdag pedagógia regény menete. Sok gátlást kellett leküzdenie a könnyelmű, nyegle élethez szokott, a „szabadságot” (persze, az ő értelmében) szerető Igonak, amíg megtanulta a kommunában, *hogy az emberi szabadság és élet értelmét nem a lázadás, a nyegleség, a fegyelmezeilen szabaddosság, hanem a társadalom, a nép, az egész közösség boldogulása, a haladás érdekében végzett jó és hasznos munka jelenti*. A kőborélet szeszélyei, a parazita-mivolt negatívumai helyett a szocialista ember hivatásának betöltése, a produktív életforma — ez a célkitűzés és átalakító tendencia a lényege Makarenko pedagógiai gyakorlatának. S Igor életének, hasznos megtérésének, átalakulásának színes leírása mellett felvonul társainak egész sora, fiúk és lányok egyaránt, a régebbi telepesek is, akik Igorhoz hasonló utat jártak meg, de fölvonulnak a fiatalabbak, a későbbi „megtérők” is, akiket már maga Igor is nevelt. Mert Makarenko pedagógiájának éppen az az egyik jellegzetessége, hogy olyan közösségbe, kommunákba fogja össze a fiatalokat, ahol azok egymást nevelik, akik maguk alakítják ki társadalmukat a kollektív élet szükségéinek engedelmeskedve. Így nem megalkuvásból és kényszerűségből, hanem fejlődésük eredményeképpen, belátásból lesznek ezek a szeszélyes csavargók társadalmi lények, közösségi kategóriákban gondolkodó szocialista emberek, akik már fiatalon félig-meddig játékosan építették ki maguk köré a helyes társadalmi együttélés humánus kereteit.

De a Május Elseje telepnek az élete nemcsak a benneélő fiataloknak s nemcsak pedagógiai vonatkozásban értékes. A telepen folyó munka jelentős és rentábilis gazdasági szempontból az egész szocialista államnak is. A telepesek gépeket csinálnak, jó és használható gépeket. S ez a munka nem mellékes valami, nem közügyesség-gyakorlat, vagy pusztá szórakozás, nem is fényűző sportlehetőség. A munkának, a rentábilis munkának döntően nagy a jelentősége Makarenko telepén. A nyugati munkásokolák növendékei évvégi kiállításokra készítenek mintadarabokat, Makarenko telepesei, az Igorok igazi, ezredmilliméter pontossággal gyártott villamos fűrógépek ezreit készítették. A telep sikere

és produktivitása rubelekben kifejezhető és grafikonra felrajzolható eredmény volt, rentábilis munka, olyan termelés, amely a szocialista társadalomberendezésnek lényeges gazdasági fundamentuma.

Zaharov — így nevezi saját magát Makarenko a regényben — irányítja a telep életét. Ő tervezi a gyárat, hívja a mérnököket, ő inspiálja a fiatalokat újabb és újabb munkára. Minden telespes életét, munkáját figyeli, problémáikat, fejlődésüket számontartja, lendítően avatkozik a dolgokba, s megoldja a problémákat éppen akkor, amikor szükséges. De Zaharov-Makarenko, ha a telep irányítása az ő kezéhez fut is össze, mégsem pedagógus diktátor, nem is szabályokat „bevasaló” instruktor, ő az egész közösség egyetakarásának, céljának megformálójá, aki összegezi és produktív keretekbe önti a munka és a napi élet eredményeit, problémáit és új feladatait. Pontosan megfogalmazza azokat az új teendőket és módszereket, amelyek a telep életében az állandó mozgalmasság és fejlődés során a felszínre kerülnek.

Az Igor-regény, de az Új ember kovácsának is legnagyobb tanulsága az a makarenkoi belátás, hogy *a szocialista államban egyetlen ember sem kallódhat el*, szükség van a társadalom minden tagjára és hogy az elhagyott, elzüllött gyermek egyáltalán nem reménytelen eset a nevelő számára. S Makarenkóban nemcsak élt ez a belátás, hanem meg is volt benne a tehetség ahhoz, hogy kiássa, felszínrehozza az emberből azt, ami a legértékesebb egyéniségében.

De ha Makarenko pedagógiai optimizmusa hisz is az ember nevelhetőségében és fejleszthetőségében, mégse festi azért valótlannul rózsaszínűre a világot. Nem idealizálja a telepeseket angyalokká, de ördögökké sem torzíttja őket, reális képet ad róluk, amint híven megrajzolja életük történetének zegzúgos vonalait és árnyalatait. A *reális optimizmus* jegyében íródott az Igor-regény s ez látszik Igor nagy végkövetkeztetéséből is a könyv záradékában: „*mi már megszoktuk az emberhez méltó életet*”, jelenti ki Igor s valóban, nem is tudnának már visszatérni régi életformájukhoz, mert a maguk erejéből tanulták meg, hogy mit jelent egy csavargó fiatal számára az életet szebbé és nemesebbé tevő szocialista keret.

Makarenko pedagógiai regényeinek, az Új ember kovácsának és az Igor-könyvnek minden figyelmes olvasója észrevehette, hogy Makarenko nevelési rendszere elméleti és elvi alapokon nyugszik s hogy nevelői munkájában határozott és világos célkitűzések vezették. A másik újabb Makarenko-kötet, a

VÁLOGATOTT PEDAGÓGIAI TANULMÁNYOK

(*Új magyar könyvkiadó* Budapest, 1948) megvilágítja a makarenkoi pedagógia elvi alapjait s megmutatja azt, hogy milyen elméleti konklúziókhöz jutott el a nagy szocialista pedagógus élete végéig többévtizedes nevelő munkája kapcsán.

A kötet tanulmányai nem jelentik Makarenko előadásainak és tanulmányainak, cikkeinek az összességét, a magyar kiadás a *Medinszkij* professzor által bevezetett és összeállított orosz kiadásnak a fordítása. A kötet tanulmányait és előadásait végigolvasva Makarenko pedagógiájának lényegesebb elemeit a következő pontokban foglalhatjuk össze:

1. *A nevelés célja.* A Szovjetunió fennállásának kezdeti éveiben a „reform pedagógia“ felfogás uralkodott a nevelés elmélete terén. Ez a felfogás a spontaneitást, az egyéni hajlamok szabad kifejtését, az egyéniség jogait eltúlózva s anarchikusan hirdette. Ez a felfogás hallani sem akart tudatos nevelő hatásokról, mert ezekben a növendék szabad és spontán fejlődésén bekövetett erőszakot látott.

Makarenko ezzel a felfogással szemben felismerte, hogy a nevelésben tudatos nevelői irányításra és ráhatásra van szükség. Mint bátor és eredeti pedagógiai gondolkodó, kezdettől fogva élesen szembeszállt a „szabad nevelés“ elméletével, a gyermeket „tökéletesnek“ tartott romantikus, szentimentális felfogással. A nevelés nem állhat abból, hogy kivárjuk a spontán fejlődést. S a nevelői ráhatásnak is tervszerűnek kell lennie, azaz a nevelő és a nevelt nem botorkálhat sötétben nevelői célkitűzések világos ismerete nélkül. Meg kell változtatnunk a világot célkitűzésünk és terveink szerint, mert a világ és a társadalmi helyzet megváltoztatható. A társadalmi igazságtalanságok nem a sors, a végzet, vagy valamilyen mágikus hatalom megdönthetetlen akarata, hanem társadalmi viszonylatok, emberi gyarlóság következménye s így emberi erőfeszítéssel jóra is megváltoztathatók. A szenvedés nem a világ törvénye, hanem a társadalom bűne.

A nevelői célokat — hangsúlyozza nagyon helyesen Makarenko — konkrétan kell megfogalmazni. Nem elég hangzatos frázisokat és sablonokat mondani, hanem konkrétan kell megjelölni a szocialista nevelés és következképp a szocialista ember mivoltát.

2. Makarenko az *optimizmus* pedagógusa. Az ember nevelhető és megváltoztatható éppúgy, mint a társadalom. Az igazi pedagógus nem ejtheti el a gyermeket, mint reménytelen esetet, ha megvan benne a pozitív tulajdonságokban való hit, akkor képes lesz azokat a neveltben fellelni és kifejleszteni. *„A jót mindig fel kell tételeznünk az emberben: ez a pedagógus legfőbb kötelessége“*, tanítja.

Az Új ember kovácsa, az Igor-regény tiszta és frappáns megnyilatkozásai e felfogás eredményességének. A Gorkij és a Dzerzsinszkij telepen elért eredmények bizonyítékokat szolgáltatnak az ember nevelhetőségére.

3. De Makarenko pedagógiai optimizmusa nem jelent túlzást. Már utaltunk a telepek lakóinak reális pedagógiai kezelésére és reális irodalmi beállítására. De *realista* Makarenko a nevelés elméletének és gyakorlatának dialektikus, harmonikus összeegyeztetésében is. Pedagógiai tanítása nem recept, de nem is szobatudós-elmélet. A makarenkoi pedagógia az elmélet és gyakorlat harmóniájából s egymást át meg átszövő dialektikájából született meg, mert pedagógiai elgondolásait évtizedeken keresztül szembesítette a gyakorlati valósággal.

4. Nevelési felfogásának egyik legkiemelkedőbb pontja a *közösségi, társadalmi nevelés* kérdése: Erre kötetének valamennyi tanulmányában utal. *„Az egyént nem nézhetjük a társadalmon kívül“* írja, nevelésének módszertani alapjai is az egyén és társadalom kölcsönös viszonyának a kérdése. Makarenko tanítása szerint az egyénre legerősebben a közönségen keresztül tudunk hatni, ezt nevezi *„párhuzamos hatás elvének“*. *„Nem lehetséges olyan egyéni sors, út és boldogulás, amely ellentétben áll a közösség sorsával és boldogulásával“*. Már többször idézett peda-

gógiai regényei, a kommunák s az ezekben élő telepések élete kitűnően ábrázolják a közösségi nevelésről alkotott felfogását.

5. A munka által való nevelés szintén középponti helyet foglal el pedagógiájában. „Az igazi szocialista nevelés el sem képzelhető másképp, mint a munka által” írja. Nevelői gyakorlatában a munka már a Gorkij telepen is fontos volt, de tetőfokát a Május Elseje telepen érte el. Ezek a serdülő s alig serdült gyerekek villamos fűrőgépeket és Leica-típusú fényképezőgépeket gyártottak. A munka precizitásával Makarenko bizonyította, hogy a növendékek ügyessége mennyire fokozható, de egyzersmind azt is, hogy a munka a pontosság és gondosság képességét fejlesztette ki a gyermekekben.

6. A *fegyelem, a kötelesség, a becsület* hiányozhatatlan velejárói a szocialista embertípusnak Makarenko felfogása szerint. Ezért a felfogásáért, különösen a fegyelem szerepének kihangsúlyozásáért szintén támadtak a huszas évek reformpedagógusai. Makarenko „A pedagógusok vállalt vonnak”, „A nevelés célja” c. tanulmányaiban szellemesen kifigurázza őket s kifejti, hogy a fegyelem nem eszköze a nevelésnek, hanem a nevelői tevékenység eredménye a fegyelmezett ember. Fegyelem nélkül anarchia üti fel a fejét s megbillen benne a közösség harmonikus életének egyensúlya. A fegyelem nem korlátozza az egyéni szabadságot, hanem ellenkezőleg, mindenki szabadságát biztosítja.

7. Különösen sok figyelmet szentelt Makarenko az *esztétikai nevelés* kérdésének. Az esztétikum szerepe a telepések életében is megnyilvánult. Csinos, rendes öltözék, gondozott külső, kevés, de tartalmas beszéd — erre nevelte telepeseit. *Medinszkij* professzor így jellemzi Makarenko felfogását az esztétikai nevelésben: „Tiszta, csinos, jól szabott ruha, ügyes mozdulatok, ének- és zenekar, színház és mozi, széleskörű klubtevékenység, szépirodalmi olvasmányok, virágdísz a szobákban, szépség a mindennapi életben, munkában és pihenésben, a cselekvés és gondolkodás esztétikája — mindez szorosan hozzátartozik Makarenkonál az értelmi, erkölcsi és fizikai neveléshez”.

Makarenko tanulmánykötetét végigolvasva egy nemcsak személyes munkájában, hanem elveiben, célkitűzéseiben is nagy pedagógus egyéniség alakja rajzolódik ki előttünk. Megállapíthatjuk: a neveléstörténet s az emberi haladás egyik legnagyobb egyénisége ő, akit a nyugati nevelők közül talán *Pestalozzi* közelített meg leginkább.

Az elérhető emberi boldogság optimizmusának, a közösség produktív, harmonikus együttélésének a nagy hirdetője ő, aki — s ez életművének legnagyobb tanulsága — szívós, csendes, de alapos munkálkodással fáradozott a legtökéletesebb emberi együttélési forma, a *szocializmus* kialakításában.

KIRÁLY JÓZSEF

BÁBA ÉS SÍRÁSÓ

— *Hozzászólás irodalmunk kérdéseire* —

Lényegesen sokkal többről van szó abban a vitában, ami *Horváth* Márton emlékezetes Író-diplomaták című cikke körül fellobbant, mint egy új magyar dráma — lettlégyen az illető mű realista vagy naturalista alkotás — jelentkezésekor kirobbanható leghevesebb viták esetében is. Többről van szó, mint *Hubay* Miklós beállítja: a szocialista fejlődés útjára lépett társadalom és az irodalom minden lényeges kérdése feltárult vagy feltárást sürget, olyan követelő igénnyel, hogy most már tisztázni kell, rendezni kell, megoldáshoz kell juttatni őket.

Mindnyájan emlékszünk arra a vitára, alig két hónapja történt, mely a köztársasági elnök fogadása után a Szabad Nép két számában lefolyt. Akkor *Illés* Béla tagadhatatlan élességgel vetette fel a kérdést, az írók szempontjából: „máshelyütt, másképp élünk, mint megírandó műveink főhősei: a magyar munkások és dolgozó parasztok”. És *Illés* megoldást mutatott azzal, hogy a Szovjetunió íróinak *gyakorlatára* hívta fel a figyelmet, arra t. i., hogy azok időnként, félévre, vagy többre, elmennek munkára gyárba, vagy kolhozba és az ott végigdolgozott idő után „már nemcsak az író szemével látják a munkást, de a munkás szemével is a róla eddig írott és ezentúl megírandó könyveket. *Ez kell!*”

A mi valóságunk neve: forradalom — mondhatjuk *Gorkijjal* és ez azt jelenti, hogy egy haladó, földalászoruló világ helyébe új, friss, soha nem látott erejű világ lép, azt jelenti, hogy halál helyett élet, meddőség helyett virágzás, születés, rombolás helyett béke és építés, ráncolt homlokú kétségbeesés helyett tudatos derű vár az emberekre, a társadalomra. *Az író nemcsak az élet tankönyvét írja, hanem sírásó is, bába is.* Nemcsak ábrázolója, hanem forradalmi romantikájával, tudatos jövőbelátásával a gátló, korhadt korlátok ledöntője és az új ember, az új társadalom bábája, életresegítője (*Gorkij*).

Nos, aki a felszabadulás óta jelentkezett s a „bába“-funkciót betöltő irodalmat egyszerű „naturalizmus!” legyintéssel, vagy léniás tanítóbaicsik módjára körmösadással akarták s akarják rendre (s tekintélytisztelőre) szoktatni, azok maguk *csak* tehetséges „sírásók” voltak. A magyar fasizmus elembertelenítő évtizedeinek kegyetlen fenéknymását átéltek gyilkos rajzokat vagy tablókat készítettek erről a korról, ennek társadalmáról. Természetesen néha akkora szenvedéllyel, hogy már le sem tudnak szokni róla. Sőt, amikor a „bába” szerepre vállalkoznak, akkor is a multat ütik (nem mintha azt nem kellene sírbataposni!), amikor a biztatót, a felemelőt kellene mondani. Nomina sunt odiosa. De az is biztos, hogy míg ezek a jogosan multat-temető „sírásók” multban kialakult formafölényükkel, technikai virtuozitásukkal (tegyük hozzá: sok esetben polgári formakultúrszukkál) aféle leckét adnak az írói szerep másik oldalát a születő újat

segítő írók felé s úgy tesznek, mintha az egyetemi professzor azt mondaná egy munkás vagy paraszt hallgatójának: — Hogy mer maga tudománnyal foglalkozni, hiszen még érettségije sincs?! — (lásd: „a felszólítás, a sürgetés, hogy írjanak, az írók felé szólt“), bármennyire „államosított“, „nemzeti“ írók is, akárhogy is a néphez tartozónak vallják magukat: valójában a *művészi arisztokratizmus* egéből tekintenek alá a földpróbálkozókra, vagy legalábbis arról a harmadik emeletről, mit oly szemléltetően példázott nekik *Sándor Lajos* volt ifjúmunkás, most politikai tiszt. Lehet, hogy látják helyzetük tragikus voltát, átérzik, hogy társadalmunk fejlődése (és nem a kritikusok vagy politikusok!) mást kíván tőlük: az építést, a réginek s újnak az emberekben végbemenő kemény küzdelmét hogy ábrázolják, — de hogy az égből lemásszanak a földre (*Majakovszkij* kérésére), vagy a harmadik emeletről az utcára — az sok lenne, az a művészi „objektivitást“ sértené meg. Itt most nem a Horváth-kritikában szereplő nevekről szólok, hanem *elvről*, írói *magatartásról*, amely egyáltalán nem az „öregnek“ privilégiuma; a „fiatalok“ közt is megvannak az elvnek képlárai és tábornokai. Egészen nyilvánvaló, hogy az erről az oldalról felvetett naturalista veszélyre nincs már mit mondanunk. Itt arról van szó: *kényszerzubbonynak érzik-e a dolgozók igényét vagy sem!*

Nagyon helyesen mondta *Nagy István* a RNK irodalmára vonatkoztatva, mi ne restelljük magunkéra is érteni: „az irodalom nem függhet „kész írók“ alkotó vagy alkotásra már képtelen adottságaitól. Az irodalom élő-haló fejlődését csak a folyton új, fiatal, tehetséges, új s változatos élmények, tapasztalatok hordozói lendíthetik föl...“ (Csillag 17.)

Rá kell térnünk éppen ezzel kapcsolatban irodalmi életünknek egy másik döntő jelenségére, éspedig az új magyar valóság ábrázolásának kérdésére. Felszabadulásunk óta, mióta pedig irodalmi életéről beszélhetünk különösen: ez volt a legvitatottabb kérdés. Azoknak az íróknak *helyzetére* vonatkozólag, akik a baba nehéz szerepére is vállalkoztak, akik a szocialista társadalmi rend kialakulásának folyamatát, a társadalomban s az egyéneken végbemenő regresszív és progresszív erők harcából kibontakozó új, minőségileg magasabbrendű élet forrását, vajúadását akarták ábrázolni, nagyjában-egészében helyesnek találom *Somlyó György*nek meglátását a nehézségekre vonatkozólag. Itt kell hozzákapcsolódnom az ő gondolat sorához: abból a tényből — erre különben az idézett *Illés Béla*-cikk is rávilágít! — hogy az író napjának parányi töredékét fordíthatja írói ténykedésére s egyáltalán arra, egy-két szerencsés helyzetűtől eltekintve, hogy az embereknek egymáshoz és a termeléshez, a munkához való viszonyába beleélje magát, nemcsak az következik, hogy íróink részben a napilapok híreiből, vagy egy-kétnapos „kiszállásokból“ rögzítik a helyzetet, azaz a *valóságnak egy-egy részletét* látják, hogy sok esetben át-nem-élt folyamatokat ábrázolnak, vagy kénytelenek ábrázolni az elhíhetőség rovására, hanem elsősorban az is, hogy *tapadni*, ragaszkodni kénytelenek a tényekhez. Talán jogosan nevezhetjük ezt *dokumentumszerű ábrázolásnak*, de még találobbna látom *Lukács György* megállapítását: *monográfikus jellegű* ez az építészandékú irodalmunk. „A művek nem emberi sorsokat ábrázolnak elsősorban,

nem emberek közti viszonylatokat, amelyeket a dolgok közvetítenek, hanem monográfiát adnak egy gyárról, sfb. Az emberek többnyire csak „kellékek”, illusztrációi egy dologi összefüggés tárgyi összefüggéseinek“ (A realizmus problémái). Arról van szó, hogy csak részleteket ismerve a folyamatból, nem az emberek fejlődését, belső alakulását (a megváltozott társadalmi és termelő viszonyok következtében) és külső alakító hatását (a termelés és társadalom folyamatára) ábrázolják, hanem többé-kevésbé dokumentálják, leltározzák a pillanatnyi helyzetet. Nem arról van szó, hogy ez nem helyes. Ezt mondhatják, sajnos, az égben vagy harmadik emeleten kukucskáló „államosított írók”, hanem arról, hogy *ez nem elég!* Kell ezt is csinálni, minél többet és minél jobban, de a magasfokú művészet követelményét éppen mi nem adhatjuk fel, s éppen most nem adhatjuk fel! Legyen szabad megint Illés Bélára hivatkozni, aki az Ifjú Gárda bemutatójával kapcsolatban említi meg (Forum, 4. sz.), hogy „sokszor az a kínos gondolata támad, hogy mi a szovjet irodalom gyermekbetegségeinek hatása alatt állunk és nem a nagy, győztes, élenjáró, valóban népi, valóban társadalmat alakító erejű, szovjet irodalomtól tanulunk“. Valóban: „a naturalizmus csaknem szükségszerű átmeneti velejárója az irodalom nagy demokratikus fordulatának“, de emeljük ki: *csaknem* szükségszerű és minden bizonnyal *az volt az élenjáró, utatörő szovjet irodalmi fejlődésben.* De mielőttünk ott van a Szovjetunió világító példája s útmutatása, nekünk *nem szükségszerű*, átmenniük azokon a „gyermekbetegségi“ fázisokon, amiken *ott és akkor* át kellett menni!

Tisztában vagyok az objektív nehézségekkel. Köztudomású, hogy a népünk felemelkedésével lépést tartani akaró íróink közül csaknem mind felelős politikai, gazdasági és nevelési pozíciót tölt be. És az is, hogy sok vonatkozásban milyen nehezen pótolhatók egyelőre. Viszont ma már az sem tűr halasztást, — hiszen éppen a munkáosztály élcsapatának, a Magyar Dolgozók Pártjának egyik vezető funkcionáriusa világított rá az irodalom társadalomalakító jelentőségére éppen napjainkban! — hogy rendezzük végre *íróink szabadidejét.* Hadd emlékeztessenek itt ismételtén Nagy Istvánnak a Csillag 17. számában közzétett beszámolójára és programadására a RNK írószövetsége magyar tagozata részéről, mikor hangsúlyozottan kiemeli ő is: „meg kell szerveznünk íróink idejét, szabad időt kell teremteni számukra, hogy *terepre* mehessenek, hogy eddig gyűjtött megfigyeléseiket helyesen értelmezhessék a magas ideológiai ismeretekkel“. Szórol szóra ez kell nálunk is: *ki a terepre!*

Népgazdaságunk ereje, 3 éves tervünk sikere, népünk döntése ezt biztosítaná akkor is, ha ösztöndíjakra gondolnánk — igen kényelmesen. De ösztöndíj ezt nem oldja meg! *Dolgozni* kell kimenni: az üzemekbe, a gépállomásokra, a szövetkezetekbe. Egy fiatal írónk abahagyta félígkész regényét: míg polgárok közt kellett figuráit mozgatni, ment az írás, de mikor a munkást próbálta felöltöztetni, kívül ott volt a ruha, csak belülről hiányzott az eleven ember. És abahagyta. Tavaly százával vonultak be a falvakba a gépállomások traktorai, velük a kipróbált, harcos munkások, akik 4–5 hónap alatt egy-egy falu atmoszféráját meg tudták változtatni. Fel kell tennünk a kérdést az Írók Szövetsége felé: hány magyar író ment ki a gépek-

kel együtt eldugott tiszántúli falvakba, vagy süket dunántúli pusztákra, hogy ott, az évszázados paraszti életforma átalakulását, annak történelmi jelentőségét 4—5 hónap alatt megélje, hány író vett részt az őszi szántási-velési versenyben, a téli kultúrmunkában, vagy, az üzemek szocialista munkaversenyében? Ha voltak kint, mért olyan kevesen, hogy egyetlen jó alkotás sem tűnt fel nyomukban? A Szovjetunióban a mezőgazdaság kollektívizálása idején 500 író ment le s ha több nem is, de megszületett *Solochov* Új barázdája, *Panfjorov* Virágzó élete, *Virta* Magánya. Nálunk ha ötven író ment volna szét pár hónapra nem *elővitákat* kellene folytatnunk, hanem kész és érett művek felett kellene vitáznunk, sőt elsősorban azok vitáznának, akikről és akiknek ez íráások szólnának!

Nagyon is szándékosan idéztem előbb Nagy István cikkét a Csillagból. A RNK Írószövetsége kritikát kapott nem eléggé kezdeményező, tervszerű szerepe miatt, — és a hiányok pótlását azonnal megkezdte. Olyan életrevaló ötletek teremttek szomszédunkban, miket sem az irodalmi köztudat, sem a Magyar Írók Szövetsége nem hagyhat parlagon heverni. Azt hiszem, semmi kétség nem fér ahhoz, hogy a magyar irodalom páratlan fellendülés előtt áll, éppen a nép javára megváltozott társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális helyzet következtében. A munkásosztály és dogozó parasztság fiatal-leányai ma a kultúra fellegvárát ostromolják s nem is hiábavalóan. Belőlük, igenis, belőlük is nő ki, pár év alatt, az az új írói generáció, mely véglegesen a népévé tudja tenni irodalmunkat. Ma már izmosodnak, gyakorlatoznak azok az új költők, novellisták, regényírók, drámaírók s minden más művészi ág örökösei, új nagyjai, akik eddig úgy nőhettek, mint a vadrózsa. Lehet, hogy még nem vittek el az Írószövetségbe egy új Csendes Don-t, vagy Tizenkilencen-t, vagy egy új drámát, de lehetséges, hogy *nem is mernének*. A RNK írószövetsége megalakította a kezdő írók csoportját, ahol a „régiek” nevelik az újakat. Megszervezik az írószövetség vidéki fiókjait, átszervezik a szövetséget, működését új alapokra fektetik. És ez elérhetetlen nálunk? Csak az Írószövetségen *belül* is, az írói egyéniségekben is meg kell kezdeni a szívós kullancsként megkapaszkodó, kapitalista írói arisztokratizmus felszámolását.

Nagy kérdések ezek, de éppen nagyságuk nem tűr odázást. Kapcsolat az élettel, és — az emberekkel, a formálódó, újjászülető emberekkel, akikben látni, tapintani lehet a fejlődés *hogyanját* s ami ebből következik: tematika és látásmód megújodása, új tartalom és új forma, ahogy Horváth Márton mondotta: „szemet cserélni, szívet cserélni“.

Annak a sokat emlegetett „államosított írói karnak” éppenúgy tudomásul kell venni, mint az írószövetségnek, hogy akármilyen formai tökéletességgel folytatódik is az irodalmi egyhelyben-topogás, a dolgozók haladnak, nehéz, de nyilegyenes úton — s soraikból egyre nagyobb számmal jönnek a Nagy Sándorok, Kuczák és a többiek és egyre nagyobb felkészültséggel és egyre fiatalabb, hozzáértőbb mondanivalóval, — és úgyis övék a jövő. De akárhogy is jut diadalra az irodalomban a nép szava, *ezt késleltetni, itt nem babáskodni, itt a harmadik emeletről kikönyökölni: jellembé vág*.

K O N Y V E K

VÖRÖS A NAP FELKORONGJA. (Az új görög nép legszebb dalai és balladái. Franklin.)

Nálunk eddig kevéssé, vagy egyáltalán nem ismert a görögök új költészetét. Klasszikusaikat legkiválóbb műfordítóink ültették át magyarra — hogy csak Devecseri Odysseia-fordítását említssem — a hosszú török elnyomás korának görög költőiből azonban jóformán nincs is fordításunk. E nemrég megjelent népdal- és balladagyűjtemény ezt a hiányt igyekszik pótolni.

A nép szabadságszeretete és szabadságvágya zeng ezekből a dalokból. S talán nem is meglepő, hogy sokszor a mi népdalainkhoz egészen hasonló hangot hallunk: a magyar nép és a görög nép évszázadokon át tartó küzdelme között sok hasonlóság van. Közelebbi téma ezeknél a verseknél a népet rab- szolgasorsban tartó török elnyomás elleni harc.

Mindenki tudja, hogy a dal a görögöknél már az ókorban is milyen művészi jelentőséggel bírt. S igen megkapó, ahogy az ókori dal-szellem, s általában a görög szellem folytatódik ezekben a dalokban és balladákban. Ahogy a mi dalaink, balladáink elevenen megtartották a keletről hozott hagyományokat, úgy a görögökéi is nagy ókori hagyományaikat. A sajátosan derűs görög gondolkodásmódot különösen bor- és szerelmi dalaik mutatják a legjobban. Érdekes, hogy az ókori, mitológiából Charonnak, az alvilág révészének alakja maradt a legelevenebb. De vigadozásra, ivásra bizony ritkán gondolhattak a hegyi harcosok. Évszázadokon át harcoltak szabadságukért. A harcot azonban sohasem adták fel. Példamutató az a töretlen erő, mely e dalokból is tükröződik. Ennek a küzdelemnek Markosz tábornok népének harca a méltó folytatása a végső győzelemért.

A verseket Samu János fordította kiűnően, az eredeti szöveghez, mint maga írja, csaknem szóról-szóra ragaszkodva. S a versek mégis élő, eleven dalokként

és balladáként hangzanak. A magyar népi formák felhasználása a görög nép sajátos hangjának átadásához kitűnően bizonyult. Egyedül a terjedelmet hiányolhatjuk: több és jellemzőbb balladát kellett volna felvenni a gyűjteménybe. A kis füzet elé Trencsényi-Waldapfel Imre írt tartalmas előszót, ismertetve a görögök évszázadokon át folyó szabadságharcát.

SZOKOLAY KÁROLY.

MICHAEL BUBENNOV: FEHÉR NYÍR-FA. (Athenaeum N. V.)

Az orosz nép hősi küzdelme a második világháborúban olyan élmények, szenvedések, megpróbáltatások sorozata, amelyekben keresztül mindennél nagyobb erővel tárhatja eléink egy realista író a szovjet nép igazi arcát. Bubenov regényében csakugyan ott van az egész szovjet nép. Andrej, a főhős, egyszerű kolhoz-paraszt, akit egy eldugott kis faluból sodor magával a háború orkánya s akinek sorsában és körülötte a faluban, a harctéren ott van az egész Oroszország. Érezzük a munkától, építéstől elszakított nép megdöbbenését a barbár pusztulás fölött, amit a német fasiszták zúdítottak rájuk.

Az író alakjai úgy élnek, cselekszenek, úgy viszonylanak egymáshoz, hogy mindez együtt egy dinamikus, küzdő, fejlődő valóságot tár eléink. Az emberek sohasem egy síkban helyezkednek el. Az ellentétek nemcsak a faluban, hanem egyetlen családban is élesen kiütözköznek. Andrej egyszerű, becsületes orosz paraszt. Építeni akaró szövetkezeti ember. Apósa, Jerofej Kuzjmic még a régi világ. Benne szívósan kítartanak és alkalmás pillanatra várnak az individualista hajlamok. Csak önmagát és saját környezetét látja, érzi Marijka igazi hú párja Andrejnek s köztük ott őrlődik édesanyai feltésével Alevtina Vasziljevna beteg, legyönglített.

S a hadsereg, a tisztek? A megpróbáltatás ott is levetteti az álarcot. Hátrálnak, egyre hátrálnak, egészen Mosz-

kváig. Valósin, az ezredparancsnok képtelen a nagy feladatoknak megfelelni. Loznevoj zaszlojparancsnok közönséges és gyáva áruková válik s az altisztek közül is akadnak ilyenek, de ott van köztük Jachno kommisszárus, Ozerov kapitány s ott van Andrej s az orosz nép többségét ők képviselik s mindennütt érezzük bennük a feszülő erő s hogy nekik kell győzni mégis. Hogy miért? Mert bennük a jövő szebb világa lángol.

Ugyanazt érezzük a németek által megszabadult falu, Andrej falujának további életében is. Nem élnek ott csupa hazafiak, szovjethez hű mártírok. Nem, de nem is borul föl semmi a nagy megpróbáltatásban sem. Felszínre kerül a sálak, de nyomban kitűnik az az életerő, amelyet a szovjetélet elültetett az emberekbe s ezt nem lehet többé megsemmisíteni. Él és sudáran felszökik mint a fehér nyírfa, amelyet nem pusztított ki a világháború legvadabb kavargása sem.

Lirai hang ez már, de ezzel kell végeznem, mert ezt az egész hősi époszt finom líra lengi át. Líra és csendes szépség, mely a harcból visszatérő jövőt, házát építő szovjet embert fogja majd körül és vezeti előbb és előbb a haladás útján.

S. J.

F. PANFJOROV: VIRÁGZO ÉLET. (Szikra.)

A szovjet társadalom nagy átalakulását mutatja be a nagy orosz realista író regénye. A legnehezebb problémát, a paraszt egyéni gazdálkodásból a kollektív gazdálkodásra való áttérés körül föllángoló harcait eleveníti meg.

Kérdés, hogy egy mindentől távoleső kis falu élete alkalmas lehet-e egy ilyen átfogó jelentőségű társadalmi átalakulás ábrázolására? Panfjorov regénye azt bizonyítja, hogy igen. Természetesen az aránylag szűk kereteknek megfelelő művészi ábrázolási mód teszi erre képessé. Egy csöpp a tengerben csupán ennek a volgamenti kis falunak az élete, de ebben a csöppben benne tükröződik az egész nagy szovjet társadalom harca az új világért. A dolgozó parasztok, kommunisták harca a kulákok ellen drámai feszültségre emeli a cselekményt. Az osztályharc a véletlekig kiéleződik, míg végül egy elkeseredett összecsapásban vezetődik le. Kétségtelemmé válik az új világ, az új, a dolgozó ember győzelme a régi világ felett. A harc még tovább folyik, de a traktor már vidáman

dalol a mezőkön, erősödik a közösség s mindig erőtlenebbé válik a kulákok ellenállása.

Ropant meggyőző erő és biztonság sugárzik Panfjorov regényéből, de soha sem enged a könnyebb, a romantikus ábrázolás kísértésének. Teljes egésszükbek mutat rá a nehézségekre is. Kulákjai nem karikatúrák s kommunistái nem idealizáltak. Optimista kicsengésű, bár nem hallgat el semmit a bajokból. Kár, hogy a regény első része, az első és második „láncszem“ (fejezet) — talán a háttér szélesebb ábrázolásának kísérlete miatt — erősen mozaikszerű. Nehezen és túl bonyodalmasan indul. A többi részei sokkal egyenletesebbek, meggyőzőbbek, kifejezőbbek

SERES JOZSFF

GEORGES POLITZER: A FILOZÓFIA ALAPELEMEI. (Szikra.)

A magyar kulturális, tudományos életben, iskoláinkban, egyeteminkben alig akad olyan mű, amelyik a haladó marxista dialektikus világnézet filozófiai alapjait népszerűen, kizérthehetően, alapelemeiben tárgyalná. Ilyen szempontból lézaggató könyv. Politzer kötele, amely a munkásság, a dolgozók számára kíván nyújtani támpontokat a világnézet, filozófiai alapfogalmak tisztázása terén.

Georges Politzer, a mártírhalált halt francia filozófus tudományos munkásságának nagy részét a világnézet és filozófiai kérdések progresszív megoldására szentelte. A fasizmus tetőfokán, a hitleri időkben a haladó, baloldali, francia tudományos körök táborába állott, tudományos és ellenálló munkásságát a németek által megszállt Párisban is folytatta egészen a mártírhalálig. Aragon a „Kommunista ember“-ben szépen jellemzi Politzer bátor kiállását és kemény elenállását.

A kiadó és a Szabolcsi Miklós vezetésével dolgozó Györfly-kollégisták, a kötet fordító lézaggató munkát végezték a mű magyarnyelvű megjelentetésével. Lenin Empirikriticismusa, Marx, Engels filozófiai írásai, vagy a magyar tudósok közül Lukács György idevágó művei, mert a problémák mélyebb elemzését végzik, nem jelentenek könnyű és népszerű olvasmányt. Politzer kötele azért lézaggató, mert nyelvezete könnyed, gördülékeny, tartalmi mondani valója egyszerű, világos, távol van minden doktriner nagyképszerűgtől és önmagateremtette áltudományos kédtől. A filozófia legalapvetőbb fogalmait és problémáit tárgyalja ez a kötet, de nem

akármilyen filozófiáét, hanem a marxizmus dialektikus, materialista világnézetének és filozófiájának alapelveit nyújtja az olvasó elé.

A könyv világos, közérthető hangja, gyakorlati példái fényesen bizonyítják, hogy lehet a filozófiáról, erről az absztraktnak, érthetetlennek kikiáltott tudományról is közérthetően és egyszerűen írni. S a szerző ezt céltudatosan csinálta így, mert könyvét a munkásságnak írta, Konkrét, gyakorlati példáit a két világháború közötti francia munkásosztály mindennapi életéből meríti, aktuális politikai, társadalmi eseményekre való utalásokat, példákat találok az egyes filozófiai kérdések tárgyalásánál. Ez a korszerű vonatkozás, ez az élethűség Politzer könyvének is, de a dialektikus filozófiának is sajátos realitást ad, a filozófiai elméletet a legmindennapibb valósággal hangolja össze.

A roszindulatú olvasó éppen e könnyedség és gyakorlati vonatkozás miatt könnyen vádolhatja Politzert felületességgel és a problémák felett való elszánnással. Valóban érdekes és tanulságos volna olvasnunk azt is, hogy a szerző hogyan jutott némely megállapításához. A problémák mélyebb elemzését azonban más keretben és más filozófiai írásokban kell keresnünk, mert Politzer köteté hangsúlyozottan nem is akar több lenni, mint „alapvetés”, „bevezetés” a szó legszorosabb értelmében; tájékoztat, fogalomtisztázást, kiindulási alapot adni az olvasónak. Ezt a szándékát pedig a szerző kitűnően és hézagpótlóan végrehajtotta, könnyed nyelvezete, közérthető tartalmi mondanivalója, könnyen áttekinthető beosztása alapvetésnek, tanönyvnek igazán alkalmassá teszi. Aki alapjaiban, elemeiben kezdi a marxista filozófia megismerését, annak elsősorban Politzer könyvét ajánljuk.

K. J.

MAURICE CORNFORTH: TUDOMÁNY AZ IDEALIZMUS ELLEN. (Szikra.)

„Ez a könyv azt tűzte ki céljává, hogy vizsgálat és bírálat alá vegye a modern filozófiai gondolkodásnak azt az irányát, amely Bacon és követői, Hobbes és Locke materializmusából ered, de a materializmusból a szubjektív idealizmus felé fordult” — így jelöli meg könyve bevezetésében *Maurice Cornforth* ma élő filozófus, a haladó angol tudományosságnak *J. B. Haldane* mellett talán a legkiválóbb harcosa kötetének

célkitűzését De a könyv ennél a célkitűzésnél lényegesen továbbmegy. Ez a fejlődési vonal, a szubjektív idealista filozófiák kialakulása, úgy tűnik, hogy megszünt fejlődni s elméleti zsákutcába jutott, de századunkban mégis *Bertrand Russel*, *Wittgenstein* „analitikus logikájában” és *Carnap* logikai formalizmusában tovább folytatódott.

Ezek az elméletsszerzők azt gondolják, hogy a tudományos felvilágosodásban övék az utolsó szó. Cornforth kifejti, hogy éppen ellenkezőleg: sorompóként állanak a tudományos gondolkodás és haladás útjában.

A szerző nagy alaposággal, felkészültséggel és elmélyedéssel oldja meg feladatát, a nyugati idealista filozófia rendszerek ismertetését és cáfolatát. Vizsgálódásai tág perspektívát mutatnak, politikai, társadalmi összefüggésekre utalva fejti ki, hogy a filozófia nemcsak a tudósok, a „hivatásos filozófusok”, hanem minden gondolkodó ember számára igen nagy fontossággal bír. „Ma a filozófiának mindenekelőtt az a feladata — írja —, hogy megmagyarázza nekünk: mi a tudomány jelentősége és értelme számunkra, továbbá milyen természetű feladatokkal állunk szemben, amikor ezt a tudást — s hatalmat is, amit jelent — az emberi haladás szolgálatába akarjuk állítani.” (7. old.)

A szerző a tárgy kimerítő ismeretében, gazdag irodalmi utalásokkal és hivatkozásokkal vezeti végig az olvasót az újkori filozófia világát, realitást letagadó világnézeti idealizmusának egyoldalúságán. A modern logikai formalizmus részletes ismertetése s dialektikus bírálata, bő természet-tudományos hivatkozások és utalások, az alapos ismeret-elméleti, tudományelméleti fejtegetések igen komollyá és jelentőssé teszik Cornforth kötetét.

S ha kissé nehezek és fokozott figyelmet igényelnek is az efféle olvasmányok, mégis igen fontosnak tartjuk ezek ismeretét a felvetett tudományos, filozófiai kérdések hatalmas, egyetemes hatása miatt. Cornforth írja: „A filozófiában és a tudományban a felvilágosodás és emancipáció nagy fegyverét látjuk, amely gyarapítja a valóságos világról szóló ismereteinket és ezáltal hatalmunkat is ahhoz, hogy jól éljünk ebben a világban. Szétrombolja az elmét elködösítő, az emberi faj méltóságát lealacsonyító elnyomást, kizsákmányolást és maradiságot fenntartó babonákat és illúziókat.” (14. old.)

KIRÁLY JOZSEF

TÁNCICS MIHÁLY: ELETPÁLYAM (Révai N. V.)

A 60 éven át meghamisított Táncsics Mihály első, teljes éneletrajz kiadását jóleső örömmel vehetjük tudomásul.

Ez a hányatott életű forradalmár, aki saját bőrén szenvedte végig a jobbagy-sors, a kizsákmányolt munkás és iparos, az üldözött (emberi egyenlőséget hirdető) falusi tanító minden kínját, nélkülözését, s aki 20 éves korában írni-olvasni még alig tudott, művében élénk állítja életét és életművét, mely kalandozásokban, tanulságos utazásokban és egy ember hőies küzdelmében — saját korának hazugságai, reakciós szelleme ellen — nagyértékű dokumentumot jelent népünk életének egyik legkritikusabb fejezetéből.

Táncsics, aki talán joggal nevezhető az első magyar szocialistának (persze megfelelő átértékeléssel) mindenesetre első írónk volt, aki ráeszméltette népünket a társadalmi valóságra. Forradalmi magatartása Petőfivel azonos síkú volt. Amit nagy költőnk jelentett a kéltészetben, az volt Táncsics a politika, s a pénzügyek terén. Kettőjük közül Petőfi a köyetkezetesebb, a meg nem alkuvóbb, de Táncsicsnak mentse-gére szolgálhat az a körülmény, hogy nem ismerte Marx—Engels műveit, s így bár leleplezte a társadalom ellentmondásait, azoknak gyakorlati megváltoztatására, forradalmi megoldására már nem volt módja. Bár élete vége felé maga is belebonyolódott kora társadalmának zavaros ellentmondásaiba, mégis hűsége a néphez és a szomszédos nemzetek rabsága megszüntetéséért hirdetett harca, a „boldog állam” eszményének lankadatlan hirdetése alakjának kiemelkedő jellegét évszázadokra biztosítani fogja.

Czibor Jánosnak e könyv elé írt részletes elemzése hasznos és értékes írás, belőle sok olyan mozzanat válik ismertté Táncsics Mihály életművével kapcsolatban, melyről eddig nem volt tudomásunk.

OSZI ZOLTÁN

DOLGOZÓK HANGVERSENYKALAUZA. (Szerkesztette Szabolcsi Bence, Népszava-kiadás.)

A Bartók Béla-Szövetség munkáskarnagyképző iskolájának munkaközössége értékes és hézagpótló zeneesztétikai antológiával lepte meg a dolgozókat az idei kőnyvnap alkalmával. Szép és méltánylandó a zenéi kalauz célkitűzése: vezérfontalat adni a nép széles réte-

geinek, a dolgozók kezébe, kulcsot, amely a zené egyetemes, kissé nehezen megközelíthető világába vezet.

Nagy társadalmi átalakulásunkban a figyelem mind fokozottabban fordul a kulturpolitikai problémák felé. A zene területén igen sok problémát és feladatot láthatunk magunk előtt. Ezeknek a problémáknak korszerű, progresszív megoldási kísérlete s a feladat: a dolgozók, a nép tömegeinek zenéi nevelése — ez a célkitűzés világosan s nemesen cseng ki ebből a kis kötetből s ez az, amit értékesnek találunk benne.

Ennek a zenekalauznak a megírása nagy feladatot jelentett. Veszelés és kényes próbálkozás a zene nyelvének lefordítása köznap szavakra, mert a zene teljes tartalma sohasem mondható el maradéktalanul szavakkal, ahogy ezt a Bevezetés helyesen ki is hangsúlyozza. A zene — mint legkövetlenebb művészet — számtalan egyéni és esetleges képzetkapcsolatot, hangulatot, emlékképet idéz elő a hallgatóban s ezért nehéz és megvalósíthatatlan egy zene-műnél, még programzenénél is — a tartalmát, a mondanivalót kizárólagosan és abszolút érvénnyel körülhatárolni. A zene-vezető műfaj ismert eddigi kötetei is mutatják ezt a nehézséget, *Kreischman* híres *Konzertführung*-jától kezdve *Demény Dezső*, *Meszlenyi Róbert*, *Lányi Viktor* s mások népszerűsítő s magyarázó célzalt művéig egyaránt. A Dolgozók Hangversenykalauza is szemmeláthatóan, és tudatosan küzd ezzel a szakmabeli nehézséggel, de eredményesen, amint a kötet egyes tanulmányaiból láthatjuk. Nagy örömmünkre szolgál, hogy az efféle zenéi írásokban már szinte megszokott szűrreális, feleslegesen lírikus és műsztifikáló sablonok, üres frázisok ellen is harcot hirdetett a kalauz írói munkaközössége. A muzsika szavakkal való értelmezését az egyszerűség, a világosság, a keresetlenség módszerével megoldani — ezt tartjuk a zenemagyarázat legcélravezetőbb módszerének s megállapíthatjuk, hogy a Dolgozók Hangversenykalauzájának néhány tanulmánya már ezt a belátást képviseli. De azért a következő kiadásból el kell tűnnie néhány refrényszerű sablonnak („brillians kóda”, stb.), de annak a néhány jelentéktelen elírásnak is, amelyek néhány mű értelmezésénél még a mű materiális (hangszerelés, partitúra) valóságát sem fődik.

A Dolgozók Hangversenykalauza, bár kissé rövid és hiányos, korszerű

szempontjaival mégis jelentős hézagpótló próbálkozás. A kalauz szerkesztője, Szabolcsi Bence s a tizenhét munkás-karnagyképzős növendék értékes munkát végzett a kötet összeállításával. Kívánjuk és reméljük, hogy ezt a hézagpótló zenepolitikai és zenenevelői munkálkodást kiegészítések, újabb kötetek megírásával folytassák tovább.

KIRALY JÓZSEF

LOPE DE VEGA: A KERTÉSZ KUTYÁJA. (Athenaeum N. V.)

A szerző, akinek élete határait az 1562-es és 1635-ös évszámok jelzik, a spanyol drámairodalom igazi megalapítója. Termékeny író, drámái meghaladják a 2000-et. Műveinek fő problémája az, hogy milyennek az emberi lélek és jellem megnyilvánulásai a hűbéri társadalomban. E műve is világosan kimutat ható társadalmi viszonyokat tükröz, melyben Belflor grófnője, Diana és irnokának, Teodoronak szerelmét mutatja be. A cselekmény a XVI. századbeli Nápolyban történik. A grófnő szereti irnokát, de fél átlépni a társadalmi rangkülönbség korlátait. Érti, hogy „a szerelemnek szív nem állhat ellen”, de ő szívében hordja cimerét. A grófnő mégis tudára adja Teodorinak vonzalmát, amire az indítja hogy megtudja annak szerelmi viszonyát Marcelával, a szol-

gálóval. Diana visszaél hatalmával, a szerelmesekre parancsol, hogy ne menjenek találkozni. Ilyen eszközök mellett egyenlőtlen a szerelmi viadal, Teodoro amint megtudja a grófnő hajlamát, kiadja az útját Marcelának. Láthatjuk, hogy a szerelem a feudalizmusban kapaszkodó létra fölfelé, de ugyanakkor áldozatául esik a hűséges szerelem is. Teodoro tettét csak az mentheti, hogy nem csupán a nagyravagyás fűti, de igazi mélységes szenvedély is. A komédiának nem gazdag a cselekménye, de a szerelmi bonyodalom mozgásban tartja. A szereplők lélektanuk, határozott jellemük van, s a cselekmény pontos lélektani rajz keretében bontakozik ki. A grófnő kegyetlen szenvedélyében, ha bizonyos Teodoro szerelmében, de esdekel, ha irnoka megelégedi a játékot. A problémát Tristán, a ravasz szolga oldja meg, aki elhitheti, egy dúsgazdag gróffal, hogy Teodoro az ő elvesztett fia, s így nincs tovább házassági akadály. A feudális társadalom hálójában vergődő lelkeken csak külső hatalom, nem a saját erejük segíthet. A lélektani rajz pontossága mellett a pergő, szellemes nyelv adja meg e komédia szépségét s maradandó értékét. Gáspár Endre átdolgozása nagyszerű élvezet az olvasónak

KATONA IMRE

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

KOROLENKÓ: AZ ÍTELET NAPJA.

Vladimir Korolenko a századfordulón élt orosz novellairó. A magyar olvasóközönség keveset tud róla, munkáit alig ismeri. Most megjelent novelláskötetét főleg azoknak ajánlhatjuk, akik sokat olvastak már, jól, rosszat vegyesen, ezért óvatossákká váltak, sőt kishitűekké. Megtanulták, hogy a világirodalom nem gazdag erdő, csak óriási kiterjedésű kusza bozót, miből helyenként, szinte érthetetlen erővel csodálatos törzsek emelkednek a magasba. Ez a tapasztalat könnyen arra a helytelen következtetésre indít, hogy csak néhány könyvet érdemes olvasni, néhány írótól. Korolenko újabb tapasztalatot ad, mégis csak hasznos szétnézni a bozótban, alaposabban átvizsgálni a kusza folyondárok, szürke árnyékba boruló bokrok és kőrök rengetegét. Igaz, hogy Korolenko felfedezését ma nem egyéni buzgalomnak köszönhetjük, hanem felszabadult könyvkiadásunk irányítóinak.

Korolenko Szibériáról ír, a Ljena partjáról, szerelemről, orosz parasztkorról, cári tisztviselőkről és az ördögről. Úgy ismeri az embereket, mint Swift s mégis úgy bízik bennük, mint Gorkij. Értük volt forradalmár s értük vállalta a szibériai száműzetés szenvedéseit. Realista író és humanista. Könyörtelen valóságossággal ábrázolja korá társadalmát, gyűlöli a gonoszok rosszását és sajnálkozik a jók gyengeségén. Ezen túl azonban bízik a jövőben rendíthetetlen, optimista hittel, ahogyan csak egy orosz forradalmár bízhatott, aki ilyen könyvet tudott írni száműzetése nehéz esztendeiben.

Szólósy Klára fordítása hű és művészi.

(Révai N. V. kiadása.)

FORGÁCS ISTVAN

MEGNYERJÜK AZ ÉLET CSATÁJÁT.

Beszámolómban nem hagyhatjuk ki

a Hungária Könyvkiadó N. V. nagyjelentőségű kiadványát sem, mely az emlékezetes párisi békekongresszus 600 millió ember gyönyörű megnyilatkozásának, egyet-akarásának minden részletét megőrökkíti. A könyv Losonczy Géza bevezetőjével kezdődik, majd utána Mihályfi Ernő írását adja, „Egy szemtanú beszámolóját“. Utána valamenynyí delegátus elmondott beszédének teljes szövege következik Joliot Curie-től Ko-Mo-Zso-ig, a felszabaduló Kína delegátusáig. Végül a békekonzferenciái történelmi nevezetességű kiáltványa következik.

A könyvből, mely a béke óriási hadseregének impozáns látványát nyújtja, még jobban megtanuljuk a világ békét szomjazó népeinek vágyát, ünneplését, de számba vehetjük a legyőzhetetlen tábor erejét is. És az emberiség történelmének ezekben a kritikus, de mégis reménnyel teli napjaiban, amikor néhány tucatnyi tröszt újra fel akarja gyújtani a háború lángcsóvját, véssük jól emlékezetünkbe Losonczy Géza elvtárs, a magyar békedelegáció tagjának felejthetetlen szavait: „Bizonyosak vagyunk abban, hogy győzni fogunk. Mért velünk van a két legnagyobb szövetség: az igazság és az erő.

(Hungária, Fv. 4 Ft.)

H. I.

SZEMTANU. (Tizenhárom író körül néz az országban.)

A megváltozott valóság feltárása, kiértékelése — ez ma legdöntőbb hivatása, ha tetszik témája legjava írónknak. E körül oldódik meg az író feladatának helyes értelmezése s alkalmazása. E kötetben 13 magyar író vállalkozott arra, hogy kísérletet tesz — ebben a formában elsőnek — az újjászülető magyar élet reflektorszerű megvilágítására. A magyar élet legkülönfélébb területét szántották fel tollaikkal, hogy hűséges beszámolót adjanak a fejlődés mibenlétéről, üteméről. A kötet olvasásával nem kapunk távlatot a fejlődés további útjára, a perspektívára vonatkozóan, — de nem is lehetett ez célja. A pillanat izgalmas újszerűségét, népi demokráciánk lélegzetvételét azonban teljes lencsenyíléssel fényképezi s ebbe még így is sok beletér: Diósgyőr-Vasgyár, Nemzeti Színházunk egy napja, Szeged új élete, a huszunk mai népe, a Kossuth-Akadémia, Pécs-Bányatelep, Aradi, egy kulák; s a munkások galyatetői nagyszállója. Valameny-

nyi friss, élénk írás az irodalmi igényű riport összes erényeivel. A Szemtanú értékes dokumentum s egyben biztató írónk felé az öt éves terv megkezdése idején.

(Athenaeum. Fv. 15.50 Ft.)

HORVÁT ISTVAN

VERA INBER: LENINGRAD OSTROMA.

Inber háborús naplójának különös időszerűséget ad ez a hónap, mely 8 éves, becsstelen évfordulóját jelzi a történelemben a hitleri alias háború megindításának a Szovjetunió ellen, Leningrád első légiriadója 1941 szeptember 9-én volt, s ettől a naptól kezdve három éven át tartott az ostrom. Három év, mely kínokkal és szenvedéssel, vérrel és bánattal, de ugyanakkor csodálatos hősiességgel volt tele. A hitleri hordáknak minden próbálkozása — ezernyi zuhanóbombázójuk, ágyújuk és hajójuk nem volt elegendő ahhoz, hogy a hős leningrádiak ellenállását megtörjék. Mert a veszély órájában az első perctől kezdve az utolsóig, egészen a mámoros felszabadulásig, valóságos hősköltevény volt a leningrádiak élete. A kitartás, a győzelem biztos tudata, az egymáson való segítés, az emberfeletti bátorság végül is meghozta az eredményt: a fasiszta rablók nem tudták megbecssteleníteni a Lenin büszke nevét viselő várost! Pedig a front az első fél évben ezer kilométerekkel előbb volt a város vonalánál; és mégis hiábavaló volt Hitlerék minden erőfeszítése, mert a várost nem sikerült elfoglalni. Vera Inber, a legkiválóbb szovjet írónök egyike erről a három évről készített naplóformájú feljegyzést. Az izgalmas, lebilincselő, megrázó és felemelő könyv lapjain megelevenedik ez a gyötrelmesen-diadalmas 3 év. A könyv oldalain találkozunk Puskin egyik rokonával, A. Block iskolájával és egy kisleánnyal, aki ezt írja szüleinek: „Tanulom a fegyverforgatást és közben olvasom a „Holt lelkek“-et“. Vajon melyik nép fia képes erre? Hogy a pusztító veszély óráiban sem hagyják el, sőt erőt meríteni megtérnek a szellem igaz nagyjaihoz?! Vera Inber a legkritikusabb napok egyikén egy zeneesetről számol be, honnan Beethoven IX. szimfóniájának csodálatos élményével gazdagodva tér haza! Hát ki csodálkozhat azon, hogy beváltható a város lakóinak fogadalma: Leningrád a miénk marad!

(Szikra. Fv. 10 Ft.)

ŐSZI ZOLTÁN

RIDEG SÁNDOR: TÚZPRÓBA.

Móricz Zsigmond alkalmazta „Boldog ember“ c. regényében azt az ábrázolásmódot, hogy egy parasztszalád vergődését, kínlódását a főhős egyéni, a regény mondanivalója szempontjából lényegtelennek tetsző gyerekkori, később felnőttkori kalandjainak és tépelődéseinek burka alatt mutassa be. Ennek az ábrázolásmódnak a kísérletét láthatjuk Rideg Sándor e regényében.

Feltétlenül érződik a könyv egyes lapjain a személyes élmény s annak őszintesége is. A művészi ábrázolásmód és a regény szerkezete azonban csak ott kifogástalan, ahol a szerző gyerekkori, később kamaszkorabeli kalandjairól ír. Azok a részek ellenben, melyek egy parasztszalád valóságos szenvedéseiről számolnak be, sokhelyt az adatok és a tények felsorolásában merülnek ki. S ott, ahol föltétlenül érződik a személyes élmény, nem érződik viszont, az, hogy azok a gyerekkori kalandok a hős gazdasági és társadalmi helyzetének következményei, hogy azokat csak egy szegény-paraszt gyerek tehetta meg.

Kérdéses az is, hogy egy 1949-ben megjelenő regénytől csupán kritikai realizmust kívánunk-e? Kétségtelenül szükséges, hogy feltárjuk parasztságunk szenvedéseinek minden időszakát. Azonban föltétlenül szükséges ebben az esetben, hogy megmutassuk azokat a szálatokat, melyek a jövőbe mutatnak. Ez nemigen történik meg ebben a regényben. Kékedi gépész alakja utalhatna arra, hogy a parasztság felismeri majd, hogy a munkásság a vezetőosztály Csakhogy ez az alak nincs tipizálva.

Mindezek ellenére az első világháború korában élő parasztság szomorú sorsáról és helyzetéről hű képet kapunk s a „Népkönyvtár“ sorozatban megjelent regényének tagadhatatlan érdeme, hogy ezt a helyzetet megismerteti az egyre inkább kiszélesedő olvasóközön-séggel.

(Athenaeum kiadás, Népkönyvtár.)

B. T.

OSZEJEVA: IV-İK BÉ.

Friss és vonzó ez a könyv, mely a szovjet pionirok életéről szól. A regénynek gyerekek a hősei és harcos pionirok. Természetesen az ő életük sem zökkenőmentes, bennük is összeütközik a barátság és a becsület. Ennek a két fogalomnak a tisztázása a könyv igazi tartalma. A tisztázás során megismerke-

dünk a szocialista családdal. Látjuk a szovjet emberek hősiessé küzdelmeit s nevelési módszereit. Jelentős az a mondat, amit az egyik jóindulatú, de még lusta pionirnak mond az édesapja: „Az egész ország azon van, hogy belőletek embert csináljon.“ Bemutatja Oszejeva, hogy mennyire megváltozik a szocialista társadalomban a mostoha fogalma és maga egy mostoha anya is! S nem utolsó sorban bepillantást nyerünk a szovjet iskolai nevelés rendszerébe. A szovjet gyerekek már korán közösségi életet élnek, tudják, hogy a közösségt életben van az igazi erő. A tanító alakjában megismerjük az új szovjet pedagógust. A könyv végén tisztázódik a becsület és a barátság elvtársi fogalma is. Megtudják, hogy: „Van egyenes, becsületes és értékes pionir-barátság és elvtársiasság! És van semmitmondó, gyáva, hazug segítség. Ezek különböző dolgok és nem szabad összetéveszteni őket.“ ... „A mi nagy, szovjet családunkban ez a szó, elvtárs, nagy, szent szó, ehhez csak nagyon vigyázva és komolyan lehet viszonylani.“

A fordítás GERGELY VIOLA érdeme.

(Athenaeum kiadás, Népkönyvtár.)

BÉCSI TAMAS

KLJONOV: A KÖNYVTÁROS VEZÉRKÖNYVE.

A szerző könyve tulajdonképpen a szovjet könyvtárak ötféle típusának (állami, tud. szak, üzemi és szakszervezeti, ifjúsági és iskolai és végül tömegkönyvtárak) használhatóságára készült, ám a fordító, Sebestyén Géza szerencsés kézzel iktatott be olyan részleteket, amelyek speciálisan a magyar könyvtárak kezelését tartják szem előtt. A könyv nem tudományos, elvont tételket állít fel, ellenkezőleg, a gyakorlattal járó valamennyi fontos kérdésben nyújt tájékoztatást. Kljonov könyvének magyarra való átültetése igen nagy fontossággal bír örvendetesen szaporodó üzemi és szakszervezeti könyvtáraink kezelőinek, mert teljes felkészültséget ad kézérthető stílusban, szemléltető ábrák beiktatásával. (Új Magyar Könyvkiadó. 22.50 Ft.) HORVATH ISTVÁN

PROSPER MERIMÉE: „AZ OLTARISZENTSEG HINTAJA“.

Merimée romantikus író. Ebben a kötetben három egyfelvonásos színdarabját olvashatjuk. Színszerűség szem-

pontjából néhány része ma már avult ezeknek az írásoknak, bár a könyv ennek ellenére mindvégig érdekes olvasmány. Merimée szellemes, pergő dialógusai legtöbbször az egyház ellen fordulnak. Alakjait hanyagul jellemzi, de színes, fordulatos meséjével elragad bennünket, Mészöly Dezső és Szász Imre fordítása kitűnő.

(Franklin N. V. kiadása.)

FORGÁCS ISTVÁN

N. K. GUDZIJ: TOLSZTOJ.

Az orosz szellemóriás születésének 120. évfordulójára készült e tanulmány, melyben a kiváló szovjet esztétikus sok olyan mozzanatot tár fel az *emberről* és az *alkotóról*, melyek eddig ismeretlenek voltak. Részletesen ismerteti a halhatatlan művek (Háború és béke, Karenina Anna, Feltámadás) születésének körülményeit s írójának véleményét saját műveiről. Tolsztoj a Háború és békéről azt írja feleségének, Szofija Andrejevának: „Az 1812-es háború következményeként kialakult népi gondolatot szerettem.” E monumentális műről mondja Gudzij, hogy az orosz irodalom Iliász-a és Odisszeiá-ja egyszerre. A szerző könyvének legnagyobb jelentősége abban rejlik, hogy rámutat Tolsztoj eszméinek korunkra gyakorolt hatására s bebizonyítja, hogy épülő, szocialista világunk mily sok értéket tarthat meg és fordíthat saját javára az orosz klasszikus halhatatlan eszméiből.

(Dante, 13.50 Ft.)

ÓSZI ZOLTÁN

SZEGEDI BORIS: EZ A HAZ EL-ADÓ. A kis kötet 15 elbeszélést tartalmaz, melyek kivétel nélkül a Felszabadulás előtti időkben születtek. Akkor, természetesen csak kevés jelenhetett meg közülük, s annak a kevésnek sem volt sikere. Mert a jeles író nő szinte minden tárgyát a szegény, elesett nép, a kizsákmányolt osztályok életéből merítette. Jó írói eszközökkel oldja meg a feszültséget, mely hősei és az akkori világ tipikus alakjai közé szövődik.

Az énző, végtelenül kapzsi kulák asszony, a kizsákmányoló munkaadó mind-mind éles portrét nyert Szegedi Boris írásaiban. Éles portrét, mely körünkben — mikor szüntelen harcokban már nagyrészt felszámoltuk az elmúlt

társadalom kiáltó ellentéteit — minden- esetre írjuk harcos szemléletét tükrözi, aki a társadalmi igazságokért már akkor is harcolt, mikor ez vétek, sőt életveszély volt. Nem is engedte érvényesülni Szegedi Borist a Horthy-fasizmus kora s csak annál önvendetesebb, hogy népi demokráciánk különös gondot fordít azokra az írókra, akiket a múlt elnémított.

Bár az elbeszélések színes, változatos (talán nagyon is tarka) sora nem ad egységes képet a cselekmények feldolgozásában, ettől eltekintve azonban igen tanulságos, jó és élvezetes olvasmányt nyújt a könyv haladó irodalmunk kétségtelen nyereségeként.

(Réval Könyvtár, 15.50 Ft.)

TISZAI JENŐ

MÓRICZ ZSIGMOND: A GALAMB PAPNÉ.

A galamb papné Móricz Zsigmond ifjúkori alkotása. Műfaját tekintve hosszabb lélegzetű novella, mely a „méltóságos kisasszony” és férje, Pap Enok házasságának első és legnehezebb szakaszát mutatja be és fordulatot, mely szerencsés bekövetkezéssel megoldja a fiatalok eléggé zivatáros életét. A paplakban játszódó cselekmény mindvégig izgalmas, fordulatos. A végső fokon parasztszármazású fiatal pap, és magasrangú középosztálybeli hivatalnok-családból származó felesége nehezen törődnek össze. Az elkényeztetett fiatalasszony nem ismeri az élet törvényeit, rendjét, egyre lázad és nem akar beletörődni egyhangúnak ígérkező sorsába. Mindkettőjük alkati és származási ellentéte bő anyagot szolgáltat az írónak ahhoz, hogy a cselekmény feszültségét megteremtse. Móricz Zsigmond gyakori problémája a társadalmi és osztályellentétek bemutatása a házasság keretén belül. A galamb papnéban is ez történik idillikus befejezéssel. A fiatalok minden egymásról homlokegyenest ellenkező tulajdonságaik ellenére egymáshoz való, mert szeretik egymást. Móricz Zsigmond klasszikus népismerete adja a regény tengelyét. Mindenki másnál giccsbe fulladt volna a fiatal pap és a méltóságos kisasszony története.

(Athenaeum.)

SOLYMOS IDA

TABÁR PÉTER Szövet, selyem, nyári divatárak
Szeged, Kárász-utca 3. nagy választékban.

ÁLLANDÓ **BÚTOR** KIÁLLÍTÁS
ÉS VÁSÁR

ASZTALOSMESTEREK BÚTORCSARNOKA

SZENDRÉNYI GÉZA ÉS TÁRSAI SZEGED, DUGONICS-TÉR 11

TELEFON : 43-63

Angol-Magyar Jutafonó R. T.
ZSÁKGYÁR,

Szeged, Rókusi feketeföldek 57/a.

PUSKIN VÁLOGATOTT MŰVEI
KÉT KÖTETBEN

A magyar irodalom evvel a két
kötetel hódol PUSKIN emléké-
nek születése 150. évfordulójára.

Ez a kiadás felülmúlja a költő minden külföldi
kiadását. (1096 oldal).

SZIKRA és ÚJ MAGYAR KÖNYVKIADÓ kiadása.

A két kötet ára fűzve: 36.50 Ft.
kötve: 57.50 „

Tavaszi könyvsikerek

Franklin Könyvkiadó N. V.

Csokonai Vitéz Mihály válogatott versei fve 7.50

Nagy klasszikusunk legmaradandóbb versei minden színében s árnyalatában hitelesen foglalják össze a Csokonai lírát

Benjámín László: Örökké élni kve 22.—

A kiváló költő első gyűjteményes verskötete: a szocialista valóság és eszmény egybeforrott lírája

Goethe: Vonzások és választások kve 23.—

Vas István nagyszerű új fordítása a Goethe év nagy eseményévé avatja e remekművet

Gorkij: Konovalov kve 21.—

A nagy író legszebb kisregényei egy kötetben

Jakovlev: Amundsen kve 18.50

A regény izgalma és a felfedező út minden tanúsága tükröződik a kitűnő, népszerűen írt műben

Jókai Mór: Szabadság a hó alatt kve 26.—

A legnagyobb magyar elbeszélő izgalmas nagy regénye a legnagyobb orosz költőről, Puskinról és az orosz forradalom előfutáiról

Kafka Margit: Kis emberek-barátocskáim kve 18.—

A nagy regényíró nő mesél, tanít, szórakoztat, könyve a való élet színes fejezeteivel szerez örömet ifjú olvasóinak

Népek dalai fve 9.—

A népi demokratikus küzdelmek harcos dalainak nagy gyűjteménye

Poe Összes költeményei kve 18.—

A legjobb magyar költők fordításában, Kardos László szerkesztésében

Somlyó György: Kérdés és felelet fve 17.50

A kitűnő költő és esszéista tanulmányait a szocialista művészet hatalmas erejének és igazságának felismerése teszi érdekessé

Waldapfel József: A XIX. század költői fve 8.—

A haladó irodalomszemlélet remekei